IDENTITEETTIVARKAUDEN KOHTEENA OIKEUSHENKILÖN VISUAALINEN IDENTITEETTI

Itä-Suomen yliopisto
Oikeustieteiden laitos
Pro gradu –tutkielma, Rikosoikeus
10.2.2018
Tekijä: Heidi Soininen 174329
Ohjaajat: Matti Tolvanen, Heikki Kallio

Tiedekunta **Yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden tiedekunta**		Yksikkö **Oikeustieteiden laitos**	
Tekijä **Heidi Soininen**			
Työn nimi **Identiteettivarkauden kohteena oikeushenkilön visuaalinen identiteetti**			
Pääaine **Oikeustiede**	Työn laji **Pro gradu -tutkielma**	Aika **10.2.2018**	Sivuja **99**

Tiivistelmä

Identiteettivarkaus kriminalisoitiin Suomessa vuonna 2016. Lainvalmistelun aikana teko luokiteltiin vakavamman rikoksen ohessa esiintyväksi liitännäisrikokseksi, joka kohdistuisi luonnolliseen henkilöön. Identiteettivarkautta koskevan lain lopullisessa sanamuodossa mahdollistetaan kuitenkin teon kohdistuminen myös oikeushenkilöihin, kuten yhtiöihin ja yhteisöihin. Tutkielmassa tarkastellaan identiteettivarkauden tunnusmerkistöä, teon seuraamuksia ja tutkintakeinoja oikeushenkilöihin kohdistuvien tekojen näkökulmasta.

Oikeushenkilön visuaaliseen eli näkyvään identiteettiin kuuluvat muun muassa logo ja audiovisuaalinen ilme. Visuaalista identiteettiä hyödynnetään muun muassa brändin rakentamisessa, jossa yhteisön strategian ja vision mukaisia mielikuvia luodaan visuaalisen ilmeen avulla. Kohdistuessaan oikeushenkilöön, kohdistuu identiteettivarkaus oikeushenkilön visuaaliseen identiteettiin.

Identiteettielämysteoria kehitettiin alun perin immateriaalioikeuden alalla sekoitettavuusarvioinnin työkaluksi. Sen mukaan yksilö havainnoi ympäristöään ”haaleiden muistikuvien” avulla ja assosioi havaitsemansa kohteet muistikuvien perusteella esimerkiksi tunnistamiinsa brändeihin. Identiteettielämysteoriaa voidaan hyödyntää myös oikeushenkilöön kohdistuvan identiteettivarkauden tunnusmerkistön täyttymisen arvioinnissa, sillä täyttääkseen tunnusmerkistön, on arvioitava, milloin tosiasiallisen erehtymisen vaara on käsillä. Erehtymisen vaara puolestaan aktualisoituu, kun yksilö assosioi identiteettielämysteorian mukaisesti havaitsemansa kohteen erheellisesti.

Oikeushenkilöön kohdistuvat identiteettivarkaustapaukset ovat kasvaneet räjähdysmäisesti erityisesti tietoverkossa, jossa visuaalisen identiteetin elementtejä käytetään mustamaalaamiseen ja taloudellisen hyödyn tavoitteluun. Nykyisessä oikeuskäytännössä tunnusmerkistön soveltuvuutta oikeushenkilöihin ei kuitenkaan ole vielä tunnistettu.

Avainsanat
oikeushenkilö, visuaalinen identiteetti, identiteettivarkaus, identiteettielämysteoria, identiteettielämys, rikosoikeus

SISÄLLYS

1 JOHDANTO ... 1
2 KESKEISET KÄSITTEET ... 4
2.1. Oikeushenkilö ... 4
2.2 Identiteetti ... 7
2.2.1 Oikeushenkilön oikeudellinen identiteetti ... 9
2.2.2 Oikeushenkilön sähköinen identiteetti ... 11
2.2.3 Oikeushenkilön identiteetti (Corporate identity) ... 12
2.3 Identiteettivarkaus ... 15
2.4 Oikeushenkilö rikosprosessin asianomistajana ... 18
3 IDENTITEETTIVARKAUDEN KRIMINALISOINTI SUOMEN LAINSÄÄDÄNTÖÖN ... 20
3.1. Identiteettivarkauden kriminalisointia edeltänyt oikeustila Suomessa ... 20
3.2 EU:n tietoverkkorikosdirektiivi ... 22
3.3 Identiteettivarkauden kriminalisointi ja lainvalmistelu Suomessa ... 24
3.4 Identiteettivarkauden kriminalisointi muissa Pohjoismaissa ... 26
3.5 Identiteettivarkauden tunnusmerkistö Suomen lainsäädännössä ... 32
3.5.1 Erehdyttämisen yritys ... 33
3.5.2 Kolmas osapuoli ... 36
3.5.3 Oikeudeton käyttö ... 37
3.5.4 Taloudellinen vahinko ... 38
3.5.5 Vähäistä suurempi haitta ... 39
4. OIKEUSHENKILÖÖN KOHDISTUVASSA IDENTITEETTIVARKAUDESSA KÄYTETYT TIEDOT ... 42
4.1. Tunnistamistieto ... 42
4.2. Muu vastaava yksilöivä tieto ... 45
5. IDENTITEETTIELÄMYSTEORIA IDENTITEETTIVARKAUDEN OIKEUDELLISESSA ARVIOINNISSA ... 48
5.1. Identiteettielämysteoria ... 48
5.2. Identiteettielämysteoria identiteettivarkauden tunnusmerkistön arvioinnissa ... 53
6. OIKEUSHENKILÖÖN KOHDISTUVAN IDENTITEETTIVARKAUDEN SUHDE MUIHIN RIKOKSIIN JA KONKURRENSSIOPPI ... 56
6.1. Identiteettivarkaus liitännäisrikoksena ... 56
6.2. Väärennysrikokset RL 33 ... 57

6.3. Petokset ja muu epärehellisyys RL 36 59
6.4. Eräiden aineettomien oikeuksien loukkaukset RL 49 ja immateriaalioikeudet 60
6.5. Konkurrenssioppi 65
7. IDENTITEETTIVARKAUDEN TUTKINTAKEINOT 67
7.1. Identiteettivarkauden tutkintakeinot 67
7.2. Ryhmäkanne 69
8. IDENTITEETTIVARKAUDEN SEURAAMUKSET JA VAHINGONKORVAUKSET 71
8.1. Identiteettivarkauden rikosoikeudelliset rangaistusseuraamukset 71
8.2. Identiteettivarkaus ja vahingonkorvaukset 73
8.3. Identiteettivarkaus ja perusteetonta etua koskeva oppi 80
9. JOHTOPÄÄTÖKSET 83

LÄHTEET

KIRJALLISUUS

Aarnio, Aulis: Tulkinnan taito –ajatuksia oikeudesta, oikeustieteestä ja yhteiskunnasta. Talentum Media Oy, Helsinki 2006.

Ackermann, Laurence D.: Identity strategies that make a difference. The journal of business strategy, Vol. 9. No. 3., pp. 28-32.

Albert, S. - Whetten, S. A.: Organizational identity. Cummings L.L. & Staw B.M. (ed.): Research in organizational behaviour. Vol. 7, Jai Press Inc, USA.

Bernstein, David: Yrityksen imago ja todellisuus. Helsinki, 1986.

Biegelman, Martin T.: Identity theft handbook. Detection, Prevention and Security. John Wiley & Sons, Inc. 2009.

Blakeslee, Melise, R.: Internet Crimes, Torts and Scams. Investigation and Remedies. Oxford University Press 2012.

Castrén, Martti:

- Sekoitettavuus ja mielleyhtymä (assosiaatio) EY:n ja Suomen tavaramerkkioikeudessa. Lakimies 1 /1998, s. 6-17.
- Sekoitettavuus ja mielleyhtymä tavaramerkkioikeudessa - Tavaramerkin funktiot - Oikeudelliset ongelmat - Oikeuskäytäntöä. Defensor Legis 2000/2, s. 314 - 325.

Forss, Marko: Fobban sosiaalisen median selviytymisopas. Crime Time, Helsinki 2014.

Fredman, Markku: Rikosasianajajan käsikirja. Talentum Media Oy 2013.

Hall, Stuart: Identiteetti. Vastapaino, Tampere 1999.

Hallberg, Pekka - Karapuu, Heikki - Ojanen, Tuomas - Scheinin, Martin - Tuori, Kaarlo - Viljanen, Veli-Pekka: Perusoikeudet. WSOY Pro Oy, 2011.

Innanen, Antti – Saramäki, Jarkko: Internet-oikeus, 2012. Edita Publishing Oy, Helsinki 2012.

Kallio, Heikki: Rikoslain 16 luvun 5 § soveltamisesta rajatarkastuksessa – väärän henkilötiedon antaminen rajatarkastajalle. Edilex 2011/16, 19.8.2011.

Kangasniemi, Tea: Identiteettivarkaudet – haasteita rikostutkinnalle ja –oikeudelle, paljon vaivaa ja harmia uhrille. Helsingin hovioikeuden julkaisuja. Hakapaino Oy, Helsinki 2012.

Kaser, Max: Roomalainen yksityisoikeus. Porvoo, 1968.

Keller, Ingrid: Does your company need corporate identity? European research, July 1985. Teoksessa *Lindroos, Hanni - Nissinen, Maarit*: Identiteetin kehittäminen

suomalaisissa suuryrityksissä. Vertaileva kuvaus kehittämisprosesseista. Helsingin kauppakorkeakoulun julkaisuja D-240. Helsinki, 1996.

Kivelä, Heikki - Nordell, Reijo: Jokaisen oikeustieto. Helsinki, 2003.

Koktvedgaard, Mogens: Immaterialretspositioner. Bidrag til laeren om de lovbestemte enerettigheder og deres forhold til den almene konkurrenceret. Juristforbundets forlag. Kobenhavn, 1965.

Koktvedgaard, Mogens - Levin, Marianne: Lärobok i immaterialrätt: upphovsrätt, patenträtt, mönsterrätt, kännteckensrätt - i Sverige, EU och internationellt. Upplaga 9:1. Norstedts juridik 2007.

Lappi-Seppälä, Tapio – Hakamies, Kaarlo – Koskinen, Pekka – Majanen, Martti – Melander, Sakari – Nuotio, Kimmo – Nuutila, Ari-Matti – Ojala, Timo – Rautio, Ilkka: Rikosoikeus. Talentum Media Oy 2013. (*Lappi-Seppälä ym*. 2013.)

Lindroos, Hanni - Nissinen, Maarit: Identiteetin kehittäminen suomalaisissa suuryrityksissä. Vertaileva kuvaus kehittämisprosesseista. Helsingin kauppakorkeakoulun julkaisuja D-240. Helsinki, 1996.

MacKeith, Peter: The Dissolving Corporation. Contemporary Architecture and Corporation Identity in Finland. EVA Raportti, 17.8.2005. Taloustieto Oy, 2005.

Markkanen, Tuula-Riitta: Yrityksen identiteetin johtaminen. Porvoo, 1999.

Melander, Sakari: EU-rikosoikeus. Talentum Media Oy 2015.

Moran, Marie: Identity and capitalism. SAGE Publications Ltd. 2015.

Muukkonen, Matti: Kunta ja sen oikeudelliset suhteet. Edilex 2017/13. 24.3.2017.

Pakarinen, Miia: Oikeustapauksia, kommentteja. KKO 2004:49. Tavaramerkki. Sekoitettavuus. Lakimies 4/2005, s. 628-650.

Palm, Jukka: Tavaramerkki, kilpailu ja alkuperä. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja N:o 233. Helsinki, 2002.

Paloheimo, Jukka: Viranomaisen ja viranomaisen edustajan asemasta oikeudenkäynnissä todistusoikeuden näkökulmasta. s. 169-186. Helsingin hovioikeuden painetut julkaisut, Kirjoituksia todistusoikeudesta 2006.

Peltomäki, Juha – Norppa, Kati: Rikos meni verkkoon. Näkökulmia kyberrikollisuuteen ja verkkoturvallisuuteen. Talentum Media Oy, Print Best, Viro 2015.

Pitkänen, Olli – Tiilikka, Päivi – Warma, Eija: Henkilötietojen suoja. Talentum Media Oy 2013.

Pohjola, Juha: Ilme. Visuaalisen identiteetin johtaminen. Jyväskylä, 2003.

Puusa, Anu: Tulkinta organisaatio-identiteetin luonteesta ja ilmentymisestä: ”Keitä me organisaationa oikeastaan olemme?” Joensuun yliopisto, Akateeminen väitöskirja. Joensuu, 2007.

Päivärinne, Jussi: IP-osoitteen juridinen luonne ja käyttäjän yhteystietojen selvittäminen tekijänoikeuslain 60 a §:n perusteella. Defensor Legis N:o 2/2013. s. 196 - 215.

Rissanen, Kirsti - Airaksinen, Manne - Castrén, Martti - Harju, Ilkka - Jauhiainen, Jyrki - Kaisanlahti, Timo - Kivivuori, Antti - Kuoppamäki, Petri - Wilhelmsson, Thomas: Yritysoikeus. Werner Söderström Lakitieto Oy, 1999. (Rissanen ym., 1999)

Saarinen, Heli: Euromääräiset hintatiedot hyödykkeiden markkinoinnissa ja euroerehdys. Defensor Legis 3/2001. s. 507-526.

Saarnilehto, Ari - Annola, Vesa - Hemmo, Mika - Karhu, Juha - Kartio, Leena - Tammi-Salminen, Eva - Tolonen, Juha - Tuomisto, Jarmo - Viljanen, Mika: Varallisuusoikeus. Helsinki, 2012. (Saarnilehto, ym. 2012)

Savola, Pekka:

- Tunnistamistietojen luovuttamismääräykset ja telepakkokeinot. Lakimies 5/2013, s. 886 - 908.
- Internet-operaattori ja perusoikeudet. Oikeustiede-Jurisprudentia XLVI:2013. s. 127- 221.

Ståhlberg, Pauli - Karhu, Juha: Suomen vahingonkorvausoikeus. Talentum, 2013.

Tapani, Jussi – Tolvanen, Matti: Rikosoikeuden yleinen osa – vastuuoppi. Talentum Media Oy 2013.

Tapio, Veli-Markus: Tekijänoikeuslain 57 §:n korvausjärjestelmä musiikin internetpiratismin torjuntakeinona. Oikeustiede-Jurisprudentia XLVII:2014. s. 339-413.

Tiili, Virpi: Tavaramerkkien sekoitettavuudesta. Oikeustiede Jurisprudentia 1972, 231-307.

Tiilikka, Päivi: Sananvapaus ja yksilön suoja. Lehtiartikkelin aiheuttaman kärsimyksen korvaaminen. Talentum Media Oy 2007.

Tolvanen, Matti: Prosessioikeuden perusteet. Painosalama Oy, 2015.

Träskman, P.O.:

- Hur borde målsägandes ställning ändras när underrättsförfarandet i brottmål reformeras? JFT, 1993. s. 189-2017.
- Åtalsrätt. De offentliga åklagarna, deras behörighet och uppgifter enligt gällande finsk rätt. Juridiska föreningens i Finland publikationsserie Nr 47, 1980.

Tuominen, Tomi (toim.): Oikeus tänään. Lapin yliopiston oikeustieteellisiä julkaisuja. Sarja C 62. Rovaniemi, 2014.

Tuori, Kaarlo: Kriittinen oikeuspositivismi. Werner Söderström Lakitieto, Helsinki 2000.

Viljanen, Pekka: Konfiskaatio rikosoikeudellisena seuraamuksena. Helsinki, 2007.

Voutilainen, Tomi: Sähköisen identiteetin käytöstä julkisessa hallinnossa. Edilex, Edita Publishing 2008.

Vuorenpää, Mikko: Asianomistajan oikeudet rikosprosessissa. Talentum Media Oy 2014.

Zimmerbauer, Kaj: Alueellinen imago ja identiteetti liikkeessä. Helsingin yliopisto, Ruralia-instituutti, 2008.

VIRALLISLÄHTEET

HE 187/1973 vp Hallituksen esitys eduskunnalle Vahingonkorvausta koskevaksi lainsäädännöksi

HE 238/1978 vp Hallituksen esitys Eduskunnalle Uudeksi toiminimi-, kaupparekisteri- sekä prokuralainsäädännöksi

HE 66/1988 vp: Hallituksen esitys eduskunnalle Rikoslainsäädännön kokonaisuudistuksen ensimmäisen vaiheen käsittäväksi rikoslain ja eräiden muiden lakien muutoksiksi.

HE 6/1990 vp: Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi Suomen itsenäisyyden juhlarahastosta

HE 302/1992 vp Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi tavaramerkkilain sekä yhteismerkkilain 1 §:n muuttamisesta

HE 94/1993 vp: Hallituksen esitys Eduskunnalle rikoslainsäädännön kokonaisuudistuksen toisen vaiheen käsittäviksi rikoslain ja eräiden muiden lakien muutoksiksi

HE 309/1993 vp: Hallituksen esitys Eduskunnalle perustuslakien perusoikeussäännösten muuttamisesta

HE 6/1997 vp: Hallituksen esitys Eduskunnalle oikeudenkäyttöä, viranomaisia ja yleistä järjestystä vastaan kohdistuvia rikoksia sekä seksuaalirikoksia koskevien säännösten uudistamiseksi

HE 34/2004 vp: Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi rikoslain muuttamisesta ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi

HE 153/2006 vp: Hallituksen esitys Eduskunnalle Euroopan neuvoston tietoverkkorikollisuutta koskevan yleissopimuksen hyväksymisestä, laiksi sen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta sekä laeiksi rikoslain, pakkokeinolain 4 luvun, esitutkintalain 27 ja 28 §:n ja kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa annetun lain 15 ja 23 §:n muuttamisesta

HE 222/2010 vp: Hallituksen esitys Eduskunnalle esitutkinta- ja pakkokeinolainsäädännön uudistamiseksi

HE 86/2011 vp: Hallituksen esitys Eduskunnalle biopankkilaiksi sekä laeiksi ihmisen elimien, kudoksien ja solujen lääketieteellisestä käytöstä annetun lain ja potilaan asemasta ja oikeuksista annetun lain muuttamiseksi.

HE 221/2013 vp Hallituksen esitys eduskunnalle tietoyhteiskuntakaareksi sekä laeiksi maankäyttö- ja rakennuslain 161 §:n ja rikoslain 38 luvun 8 b §:n muuttamisesta

HE 232/2014 vp: Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi rikoslain eräiden tietoverkkorikoksia koskevien säännösten muuttamisesta ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi

HE 4/2016 vp: Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi rikoslain 10 luvun sekä pakkokeinolain 6 ja 7 luvun muuttamisesta

2013/40/EU, Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi tietojärjestelmiin kohdistuvista hyökkäyksistä ja neuvoston puitepäätöksen 2005/222/YOS korvaamisesta (tietoverkkorikosdirektiivi)

95/46/EY, Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 95/46/EY yksilöiden suojelusta henkilötietojen käsittelyssä ja näiden tietojen vapaasta liikkuvuudesta. 24.10.1995.

2005/222/YOS, Neuvoston puitepäätös 2005/222/YOS tietojärjestelmiin kohdistuvista hyökkäyksistä. 24.2.2005.

CETS 185, Euroopan neuvoston tietoverkkorikollisuutta koskeva yleissopimus. SopS 60/2007.

LaVM 29/2014 vp: Lakivaliokunnan mietintö 29/2014 vp, Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi rikoslain eräiden tietoverkkorikoksia koskevien säännösten muuttamisesta ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi

LaVM 15/2005 vp: Lakivaliokunnan mietintö 15/2005 vp, Hallituksen esitys laiksi rikoslain muuttamisesta ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi

PeVL 66/2010 vp: Perustuslakivaliokunnan lausunto 66/2010 vp, Hallituksen esitys esitutkinta- ja pakkokeinolainsäädännön uudistamiseksi.

PeVL 18/1982 vp: Eduskunnan perustuslakivaliokunta: 15.2.1983 Lausunto n:o 18 Laki ja talousvaliokunnalle

PeVL 25/2006 vp Hallituksen esitys laeiksi hedelmöityshoidoista ja isyyslain muuttamisesta

PeVL 16/2006 vp Hallituksen esitys laeiksi hedelmöityshoidoista ja isyyslain muuttamisesta

PeVL 59/2002 vp Hallituksen esitys laeiksi sukusolujen ja alkioiden käytöstä hedelmöityshoidossa ja isyyslain muuttamisesta

Det Kongelige Justis- og Politidepartement: Ot.prp.nr. 22 2008-2009: Om lov om endringer i straffeloven. 20. mai 2005 nr. 28. (siste delproposisjon - sluttforing av spesiell del og tilpasning av annen lovgivning.

Propositionen 2015/16:150 Straffrättsligt skydd mot olovlig identitetsanvändning. 17.3.2016.

SFS 485/2016 Lag om ändring i brottsbalken. 26.3.2017.

Sisäasiainministeriö: Henkilöllisyyden luomista koskeva hanke (Identiteettiohjelma). Työryhmän loppuraportti. Sisäasiainministeriön julkaisuja 32/2010. Helsinki, 2010.

Euroopan komissio: Komission tiedonanto Euroopan parlamentille, neuvostolle, Euroopan talous- ja sosiaalikomitealle ja alueiden komitealle. Digitaalisten sisämarkkinoiden strategia Euroopalle. SWD 2015. COM (2015) 192 final. Bryssel, 6.5.2015.

Euroopan komissio: Komission päätös yrityskeskittymän julistamisesta yhteismarkkinoille ja ETA-sopimuksen toimintaan soveltuvaksi. Asia n:o IV/M833, The Coca-Cola Company/Carlsberg A/S. 98/327/EY.

INTERNET-LÄHTEET

Euroclear Finland: Arvo-osuusjärjestelmän kirjaamisohje. [https://www.euroclear.com/dam/EFi/Legal/Book-entrySystemRegistrationInstruction.pdf/subassets/Arvo-osuusjarjestelmanKirjaamisohje.pdf] (1.1.2016)

Finansbolagens Förening: Personnummerutrednings betänkande (SOU 1994:63). Personnummer – Integritet och effektivitet. [http://finansbolagens-forening.se/system/files/remisser/491-Rem_276_3_Personnummer_-_integritet_och_effektivitet.pdf] (20.1.2018)

Oikeusministeriö: Henkilövahinkoasiain neuvottelukunta*:* Suosituksia. Vahingonkorvauslain 5 luvun säännösten nojalla kivusta ja särystä sekä muusta tilapäisestä haitasta, pysyvästä haitasta, sekä kärsimyksestä suoritettavien korvausten määristä. 3. painos. [http://oikeusministerio.fi/fi/index/julkaisut/julkaisuarkisto/1412163579487/Files/HEVAn_suosituksia_KH.pdf] (20.7.2016)

Oikeusministeriö: Identiteettivarkaus. Lausuntotiivistelmä. Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 47/2013. [http://oikeusministerio.fi/fi/index/julkaisut/julkaisuarkisto/1380522953940/Files/OMML_47_2013_Idetiteetti_laustiiv_34s.pdf] (25.5.2016) (*Oikeusministeriö* 2013a)

Oikeusministeriö: Tietoverkkorikosdirektiivin täytäntöönpano. Mietintöjä ja lausuntoja 27/2014. [https://www-edilex-fi.ezproxy.uef.fi:2443/ministerioiden_julkaisut/13371.pdf] (02.08.2016)

Oikeusministeriö: Identiteettivarkaus; henkilöllisyyden luomista koskevan hankkeen (identiteettiohjelma) työryhmän loppuraportin arviointia ja ehdotuksia jatkotoimiksi. Arviomuistio. OM 4/41/2013, Päivitetty 15.3.2013. [http://www.oikeusministerio.fi/material/attachments/om/ajankohtaista/uutiset/uutiset2013/6FHq62I2J/Arviomuistio_identiteettivarkaudet.pdf] (02.08.2016) (*Oikeusministeriö* 2013b)

THL: Rikosoikeudellisen lääkärinlausunnon keskeiset käsitteet. Päivitetty 1.10.2013. [https://www.thl.fi/fi/palvelut-ja-asiointi/analyysi-ja-tutkimuspalvelut/oikeuslaakinta/ohjaus-ja-valvonta/ohjeita-viranomaisten-ja-ammattilaisten-tyon-tueksi/rikosoikeudellinen-laakarinlausunto/keskeiset-kasitteet] (8.8.2016)

Tietosuojatyöryhmä: Lausunto 4/2007 henkilötietojen käsitteestä. 01248/07/FI, WP 136. [http://ec.europa.eu/justice/policies/privacy/docs/wpdocs/2007/wp136_fi.pdf] (20.6.2007)

Tuorila, Helena: Pieniin ja keskisuuriin yrityksiin kohdistuvat huijaukset. Kilpailu- ja kuluttajaviraston selvityksiä 2/2017. [https://www.kkv.fi/globalassets/kkv-suomi/julkaisut/selvitykset/2017/kkv-selvityksia-2-2017-pk-yrityksiin-kohdistuvat-huijaukset.pdf] (4.12.2017)

Viestintävirasto: Viestintäviraston Kyberturvallisuuskeskuksen vuosiraportti 2015. [https://www.viestintavirasto.fi/attachments/tietoturva/Viestintaviraston_Kyberturvallisuuskeskuksen_vuosiraportti_2015.pdf] (25.5.2016)

OIKEUSTAPAUKSET

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin

K.U. v. Suomi, 2872/02, 2.12.2008.
Societé Colas Est and Others v. France, 16.4.2002
Wieser and Bicos Beteiligungen GmBH v. Austria, 74336/01 16.10.2007
Buck v. Germany, 41604/98, 28.4.2005
Delta Pekárny a.s. v. the Czech Republic, 97/11, 2.10.2014
Niemietz v. Germany, 13710/88, 16.12.1992

Korkein oikeus

KKO 2015:89

KKO 2011:84
KKO 2010:32
KKO 2005:136
KKO 1987:11
KKO 1996:25

Korkein hallinto-oikeus

KHO 2015:64
KHO 2009:83
KHO 2004:116

Hovioikeudet

Kouvolan HO 10.3.2011 t.284
Turun HO 13.10.2005 t. 2381
Itä-Suomen HO 20.02.2014 t.100
Vaasan HO 16.7.2013 t.877

Hallinto-oikeudet

Helsingin HaO 4.3.2016 t.16/0177/2
Itä-Suomen HaO 17.6.2015 t.15/0193/4

Kirjanpitolautakunta

KILA (29.01.2008) 1811/29.01.2008

Keskusverolautakunta

KVL 0334/2014

Markkinatuomioistuin

MT 1998:009

Markkinaoikeus

MAO 423/16
MAO 424/16
MAO 425/16

LYHENNELUETTELO

BPL	Biopankkilaki
BB	Brottsbalk 700/1962, Ruotsin rikoslaki
EIT	Euroopan ihmisoikeustuomioistuin
HaO	hallinto-oikeus
HE	hallituksen esitys
HeTiL	henkilötietolaki 523/1999
KL	kirkkolaki 1054/1993
OK	oikeudenkäymiskaari 4/1734
OYL	osakeyhtiölaki 624/2006
PKL	pakkokeinolaki 806/2011
PL	Suomen perustuslaki 731/1999
PoliisiL	poliisilaki 872/2011
PRH	Patentti- ja rekisterihallitus
ProkuraL	prokuralaki
RL	rikoslaki 39/1889
LRl	laki rikoslain muuttamisesta 368/2015
TYK	tietoyhteiskuntakaari 917/2014
LSäHAv	laki sähköisestä asioinnista viranomaistoiminnassa 13/2003
LSäHTAl	laki vahvasta sähköisestä tunnistamisesta ja sähköisistä allekirjoituksista 617/2009
SäVTL	sähköisen viestinnän tietosuojalaki 516/2004
SäätiöL	säätiölaki 487/2015
SanaL	sananvapauslaki 460/2003
VahL	vahingonkorvauslaki 412/1974
YhdL	yhdistyslaki 503/1989
YTJ	Yritys- ja yhteisötietojärjestelmä

KUVIOT JA TAULUKOT

Kuvio 1. Organisaatioidentiteetin (*corporate identity*) osa-alueet. Mukaillen Lindroos-Nissinen, 1996.

Kuvio 2. Identiteettielämyksen muodostuminen.

1 JOHDANTO

”Identiteettiä on pideltävä silkkihansikkain. Väärissä käsissä ja väärin ymmärrettynä se muuttuu hyödyllisestä työkalusta vaaralliseksi aseeksi.”[1]

Kesko Oyj:n nimissä tekaistu Internet -sivusto mainostaa: ”Suomalaiset hankkivat itselleen *Apple Watch* -kellon vain yhdellä eurolla.” Sivuston uskottavuuden eteen on nähty vaivaa, sillä ulkonäkö muistuttaa erehdyttävästi Keskon yrityssivustoa logoineen ja sloganeineen. Jopa fonttikoko vastaa alkuperäisten sivujen fonttia ja *Facebookista* julkaisuun siirretyt kommentit kannustavat klikkaamaan mainosta[2]. Tarkka lukija kiinnittää kuitenkin huomiota sivustolla käytettyyn huonoon suomen kieleen ja virheisiin, jotka osoittavat sivuston tekaistuksi. Samankaltaisia sivustoja on tehty suurten kansainvälisten yritysten nimissä. Oikeushenkilön visuaaliseen identiteettiin kohdistetun identiteettivarkauden uhreiksi ovat joutuneet muun muassa *Lidl* ja *S-ryhmä*.[3]

Muutama vuosi sitten *The Coca-Cola Companyn* brändin arvoksi arvioitiin 56 miljardia euroa[4]. Ei siis ihme, että arvokkaasta brändistä pyritään hyötymään myös oikeudettomasti. Esimerkiksi *Twitterissä* The Coca-Cola Companyn nimiin tekaistuja tilejä on kymmeniä, joista vain murto-osa virallisia. *Nike* puolestaan joutui huijauksen kohteeksi *Instagramissa*, jossa sen nimissä jaettiin ”ilmaisia” lenkkikenkiä. Kenkien saamisen edellytyksenä oli tehdä *”shoutout”* eli jakaa julkaisu tietyillä *hashtageilla* varustettuna, merkitä siihen kavereita, sekä lähettää omat yhteystiedot ”kenkien lähettämistä varten” yksityisviestillä tilin ylläpitäjälle. Tili ei todellisuudessa kuulunut Nike -yhtiölle ja lenkkikenkälupaukset katosivat bittiavaruuteen samalla kun käyttäjien yhteystietoja kerättiin yrityksen nimissä rikollisiin tarkoitusperiin.[5] Verkossa leviävien valetilien ja tekaistujen www-sivujen tarkoituksena onkin muun muassa kalastella käyttäjien tietoja, levittää haittaohjelmia ja mustamaalata alkuperäisyrityksen toimintaa. Oikeushenkilöllä ei kuitenkaan tarvitse olla

---

[1] *Bernstein* 1986, s. 220.
[2] ks. esim. *Ilta-Lehti* 2016, kohta Some villiintyi - ABC:n feikkisivuilla haistattelua asiakkaille ja kuvia kokaiinista. [http://www.iltalehti.fi/uutiset/2016042221455492_uu.shtml
[3] ks. *Viestintävirasto* 2015, kohta Huijausviestejä Ilta-Lehden nimissä. [https://www.viestintavirasto.fi/kyberturvallisuus/tietoturvanyt/2015/09/ttn201509180948.html]
[4] ks. *Kauppalehti* 2017, kohta Maailman arvokkain brändi on kaksi kertaa arvokkaampi kuin mikään muu brändi maailmassa. [https://www.kauppalehti.fi/uutiset/lehti-listasi-maailman-arvokkaimmat-brandit/EYp7WKaJ] ja *Interbrand* 2016, kohta Best Global Brands 2016 Rankings. [http://interbrand.com/best-brands/best-global-brands/2016/ranking/]
[5] ks. *Vapamedia* 2016, kohta Hidas Nike trollien uhrina Instagramissa. [https://www.vapamedia.fi/artikkeli/hidas-nike-trollien-uhrina-instagramissa/]

miljoonabrändiä kiinnostaakseen rikollisia. Erilaisten identiteettivarkausrikosten kohteeksi joutuvat nimittäin myös pk-yritykset[6].

Identiteettivarkaus kriminalisoitiin Suomessa itsenäiseksi rikokseksi vuonna 2015 samalla, kun Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2013/40/EU tietojärjestelmiin kohdistuvista hyökkäyksistä ja neuvoston puitepäätöksen 2005/222/YOS korvaamisesta saatettiin voimaan kansallisesti lisäämällä Suomen rikoslakiin (RL, 39/1889) 38:9 a § (10.4.2015/368). Rikoslain (RL 39/1889) 38:9 a §:ssä (10.4.2015/368) identiteettivarkaudesta säädetään seuraavasti: ”*Joka erehdyttääkseen kolmatta osapuolta oikeudettomasti käyttää toisen henkilötietoja, tunnistamistietoja tai muuta vastaavaa yksilöivää tietoa ja siten aiheuttaa taloudellista vahinkoa tai vähäistä suurempaa haittaa sille, jota tieto koskee, on tuomittava identiteettivarkaudesta sakkoon.*” Erityisesti luonnollisiin henkilöihin kohdistuvien identiteettivarkauksien kriminalisointia oli suunniteltu jo aikaisemmin muun muassa tietoverkkorikollisuuden kasvun vuoksi[7]. Lain esitöissä rikostunnusmerkistö laajennettiin kuitenkin nimenomaisesti koskemaan myös oikeushenkilöitä. Lainvalmistelussa todettiin, että identiteettivarkaustapauksissa ”*kyseeseen voi tulla myös oikeushenkilön yksilöivien tietojen oikeudeton käyttö*”.[8]

Oikeushenkilöön kohdistuvan identiteettivarkauden motiivit ovat moninaiset ja voivat liittyä muun muassa tietojen kalasteluun, taloudellisen hyödyn tavoitteluun tai yrityksen brändin ja imagon vahingoittamiseen. Oikeushenkilöille identiteetin väärinkäyttötapaukset aiheuttavat massiivisia kustannuksia. Identiteetin avulla luotu brändi muodostaa juridisen henkilön ”arvokkaimman, mutta vähiten arvostetun” aineettoman omaisuuden kokonaisuuden[9]. Sen saamat kolhut on vaikeaa korjata, sillä brändin rakentaminen on pitkäjänteistä strategiatyötä.

Tutkielmani aiheena on oikeushenkilön visuaaliseen identiteettiin kohdistuva identiteettivarkaus Suomen lainsäädännössä. Pro-gradu -tutkielmassani keskityn selvittämään Suomessa vuonna 2015 kriminalisoidun identiteettivarkauden rikosoikeudellista käsitettä; sen tunnusmerkistöä ja sisältöä erityisesti oikeushenkilöihin kohdistuvien tekojen näkökulmasta. Tutkielmani pääteemana on selvittää, miten

---

[6] ks. *Mandatum Life* 2017, kohta Kesäloma altistaa yrityksen identiteettivarkauksille. [https://www.mandatumlife.fi/life-journal/artikkeli/-/article/yrittaja-suojaudu-identiteettivarkaudelta]
[7] *Sisäasiainministeriö* 2010, s. 48.
[8] *HE 232/2014*, s. 13. Kuitenkin se, voiko esimerkiksi tietty ryhmä joutua identiteettivarkauden kohteeksi, on toistaiseksi määrittelemättä. Ks. esim. *Yle* 2015, kohta Voiko kansan identiteetin varastaa -tätä pohditaan nyt inarinsaamelaisessa yhteisössä. [https://yle.fi/uutiset/3-8015192]
[9] ks. *Roschier* 2013, kohta Brändin arvonmääritys. ISO 10668. Sisältö ja hyödyt käytännössä. [http://www.standardiforum.fi/files/3922/Forum_2013_Brandin_arvonmaaritys_ISO_10668.pdf]

lainsäädäntöä tulisi tulkita rikoksen kohdistuessa oikeushenkilöön. Tutkielmani alussa selvitän aiheen kannalta keskeisten termien sisällön ja etenen tarkastelemaan identiteettivarkauden kriminalisoinnin vaiheita Suomessa. Tämän jälkeen esitän identiteettivarkauden tunnusmerkistön sisällön ja analysoin sitä oikeushenkilöiden näkökulmasta lainsäädännön, aikaisemman oikeuskäytännön ja -kirjallisuuden sekä oikeusvertailevan aineiston avulla. Lisäksi tarkastelen tutkielman teoreettisena viitekehyksenä identiteettielämyksen käsitettä ja sen soveltuvuutta rikosoikeudelliseen kontekstiin identiteettivarkauden tunnusmerkistön täyttymisen tulkinnassa. Lopuksi esitän, millaisia rikos- ja vahingonkorvausoikeudellisia seurauksia teolla voi olla ja millaiset ovat identiteettivarkauteen sovellettavissa olevat tutkintakeinot. Rikosoikeudellinen tutkielmani sisältää elementtejä kauppatieteellisestä identiteettitutkimuksesta ja immateriaalioikeuden alaan kuuluvasta identiteettielämyksen teoriasta.

Tutkielmani näkökulma on lainopillinen. Lainopillisen eli oikeusdogmaattisen tutkimuksen tarkoituksena on tulkita voimassaolevan oikeuden sisältöä[10]. Se on tulkintatiedettä, joka yhdistää käytännön ja teorian, jotka ovat vuorovaikutuksessa keskenään ja systematisoi olemassa olevan oikeusjärjestyksen sisältöä[11]. Perinteisesti lainopin tehtävänä on pidetty oikeussääntöjen sisällön selvittämistä eli tulkintaa (*praktinen ulottuvuus*) ja oikeussäännösten systematisointia (*teoreettinen ulottuvuus*)[12]. Tutkielmassani tulkitsen identiteettivarkautta koskevaa lainsäädäntöä ja identiteettivarkauden tunnusmerkistön elementtejä erityisesti oikeushenkilöiden näkökulmasta. Tutkielmani teoreettinen ulottuvuus keskittyy systematisoimaan identiteettivarkautta koskevan RL (39/1889) 38:9 a §:n (10.4.2015/368) sisältöä pureutuen pykälän kuhunkin elementtiin erikseen.

Tutkielmani tutkimuskysymykset ovat:

1. Millainen on identiteettivarkauden tunnusmerkistö ja miten sitä tulisi soveltaa oikeushenkilöiden kohdalla?
2. Miten identiteettielämysteoriaa voidaan soveltaa identiteettivarkauden tunnusmerkistön toteutumisen arviointiin?

---

[10] *Aarnio* 2006, s. 235.
[11] *Aarnio* 2006, s. 97, 101.
[12] *Aarnio* 2006, s. 238.

2 KESKEISET KÄSITTEET

2.1. Oikeushenkilö

Roomalaisessa oikeudessa käsitys oikeushenkilöistä, luonnollisten henkilöiden yhteisöistä, joilla olisi ollut itsenäinen oikeuskelpoisuus, oli vieras. Erilaisia luonnollisten henkilöiden yhteenliittymiä käsiteltiin luonnollisten henkilöiden kautta: heidän oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan hyväksikäyttäen.[13] Ajan saatossa oikeudellinen käsitys kuitenkin muuttui ja nykyisin oikeussubjektit jaetaan luonnollisiin henkilöihin ja oikeushenkilöihin. Luonnollisilla henkilöillä tarkoitetaan ihmisyksilöitä, kun taas termillä ”oikeushenkilö” viitataan oikeussubjektiin, jolla ”*on oma tahto ja jonka tahdon toteuttamiseksi sillä voi olla erilaisia oikeuksia ja velvollisuuksia*”[14].

Oikeushenkilö on toimija, jonka oikeuskelpoisuuden ja oikeustoimikelpoisuuden oikeusjärjestys tunnustaa ja joka voi olla osapuolena oikeudellisissa suhteissa. Toisin sanoen kyseessä on yksilö, joka voi esiintyä erilaisissa lain mahdollistamissa muodoissa täyttäen sille tyypilliset ominaispiirteet. Oikeushenkilöt voidaan jakaa julkis- ja yksityisoikeudellisiin oikeushenkilöihin, minkä lisäksi yksityisoikeudelliset oikeushenkilöt voidaan jakaa vielä edelleen kaupallisiin ja ei-kaupallisiin oikeushenkilöihin. Pääasiassa rekisteröitymiseen perustuvan erottelun avulla tehtävä luokittelu voi kuitenkin olla hankalaa.[15] Lisäksi yksityisoikeudelliset oikeushenkilöt voivat joko sisältää henkilöjäseniä tai keskittyä pelkän varallisuusmassan ympärille. Oikeuskirjallisuuden mukaan oikeushenkilö on ”henkilöiden muodostama yhteenliittymä tai määrättyyn tarkoitukseen sijoitettu omaisuusmassa, jolle oikeusjärjestyksessä tunnustetaan oikeuskelpoisuus ja oikeustoimikelpoisuus”.[16]

Erityisesti yksityisoikeudellisia oikeushenkilöitä koskee *tahdon autonomian teoria*, jonka mukaan oikeushenkilön päätettävissä on, miten se haluaa toimia. Julkisten oikeushenkilöiden kohdalla tahdonmuodostus on aina jossakin määrin julkista, eikä siten aukottomasti autonomista. Oikeushenkilöiden toimintaa rajoittaa *vapauspiiri* eli sitä koskeva toimintapiiri ja toimintaidea. Nämä puolestaan määräytyvät esimerkiksi oikeushenkilölle luotujen sääntöjen avulla liittyen vaikkapa sen tarkoitukseen ja toimialaan.

---

[13] *Kaser* 1968, s. 77-80.
[14] *Saarnilehto, ym.* 2012, s. 338-339. ja *Muukkonen* 2017, s. 2.
[15] Ibid.
[16] *Saarnilehto - Annola* 2011, 2. Oikeussubjektit ja niiden edustaminen, Oikeushenkilöiden jaottelu, teoksessa *Saarnilehto* ym. 2011

Toimintaideaa voivat määritellä esimerkiksi voitontuottotavoitteet. Tahto muodostuukin oikeushenkilöstä riippuen eri tavoin ja päätöksentekorajoissa, jotka määrittyvät esimerkiksi lainsäädännössä tai oikeushenkilön omissa säännöissä oikeushenkilön luonteesta riippuen.[17]

Oikeushenkilöiden kirjo on laaja, sillä niitä ovat muun muassa yhtiöt, yhdistykset, säätiöt, seurakunnat, valtio ja kunnat[18]. Julkisoikeudellisiksi oikeushenkilöiksi kutsuttuja ovat yhteisöt, kuten valtio, kunnat ja laitokset, kun taas yksityisoikeudellisiin oikeushenkilöihin luetaan yhtiöt, yhdistykset ja säätiöt. Tarkemmin määriteltyinä vain itsenäiset säätiöt ovat oikeushenkilöitä epäitsenäisten säätiöiden (rahastojen) jäädessä määritelmän ulkopuolelle. Julkisoikeudelliset oikeushenkilöt eroavat yksityisoikeudellisista oikeushenkilöistä siinä, että niillä on julkista valtaa ja ne hoitavat julkisia tehtäviä. Näin ollen myös niiden tahdonmuodostus on julkista. Julkisoikeudelliset oikeushenkilöt voivat myös halutessaan perustaa yksityisoikeudellisia oikeushenkilöitä[19] hoitaakseen toimintaansa kuuluvia tehtäviä.

Oikeushenkilöiden oikeudellista olemassaoloa säädellään kutakin koskevassa erityislaissa, kuten muun muassa osakeyhtiölaissa (OYL, 624/2006), laissa avoimesta yhtiöstä ja kommandiittiyhtiöstä (389/1988), yhdistyslaissa (YhdL, 503/1989, vain *aatteelliset* yhdistykset[20]), säätiölaissa (SäätiöL, 487/2015), kirkkolaissa (KL, 1054/1993), Suomen perustuslaissa (PL, 731/1999) ja kuntalaissa (410/2015). Kaikkien toimijoiden oikeushenkilöllisyyttä ei kuitenkaan ole todettu lain tasolla[21], joskin niitä koskeviksi voidaan erottaa kaikille yhteisiä ominaispiirteitä. Näin ollen yksilön oikeushenkilöllisyyden olemassaoloa voidaan joutua arvioimaan tuomioistuimessa tapauskohtaisesti[22]. Oikeushenkilöitä yhdistäviä, erityislaeissa määriteltyjä, piirteitä ovat muun muassa se, kuinka oikeushenkilöllisyys saavutetaan tai kuinka se lakkaa, kuinka oikeussubjektin nimissä tehdään päätöksiä ja kuinka ne voidaan ilmaista sekä se, miten oikeussubjektin jäsenyys saavutetaan tai menetetään.[23] Oikeushenkilö voi syntyä esimerkiksi sopimuksella tai rekisteröimällä ja se saa oikeuskelpoisuuden ja oikeustoimikelpoisuuden perustuen sitä

---

[17] *Saarnilehto, ym.* 2012, s. 338-339.
[18] *Kivelä - Nordell* 2003, s. 28. ks. myös *Muukkonen* 2017, s. 3-4.
[19] *Saarnilehto, ym*. 2012, s. 338.
[20] Ibid.
[21] *Muukkonen* 2017, s. 20.
[22] ks. *KHO 2004:116*, jossa Korkein hallinto-oikeus arvioi muun muassa sitä, tuliko Luxemburgiin sijoittunutta FCP-sijoitusrahastoa käsitellä oikeushenkilönä. Ks. myös Kirjanpitolaki (KPL, 1336/1997), jonka 1:1 §:ssä säädetään kirjanpitovelvollisuudesta ja jonka mukaan Kirjanpitolautakunta (KILA) määrittelee tapauskohtaisesti esimerkiksi kirjanpitovelvollisuuteen liittyviä erityiskysymyksiä.
[23] *Saarnilehto, ym.* 2012, s. 338 ja *Muukkonen* 2017, s. 3-4.

koskeviin erityissäännöksiin[24]. Suurin osa oikeushenkilöistä kuuluu julkiseen rekisteriin, kuten kauppa- tai yhdistysrekisteriin, johon tehtyjen merkintöjen perusteella sen oikeuskelpoisuutta voidaan arvioida (*normatiivijärjestelmä*). On katsottu, että oikeushenkilön oikeuskelpoisuus ”syntyy” rekisterimerkinnällä ja ”kuolee”, kun merkintä poistetaan ja oikeushenkilö lakkaa. Oikeudellisella toimintakyvyllä eli oikeustoimikelpoisuudella tarkoitetaan sen sijaan oikeussubjektin kykyä tehdä oikeustoimia, eli sopimuksia (kaksipuoliset oikeustoimet) ja tahdonilmaisuja (yksipuoliset oikeustoimet).[25]

Oikeushenkilöllisyyttä ja oikeushenkilön oikeudellista asemaa voidaan määritellä myös perus- ja ihmisoikeuksien avulla, sillä viime vuosina erityisesti Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen (EIT) ratkaisukäytännön myötä yleistynyt perusoikeusmyönteinen laintulkinta on laajentanut perusoikeuksien sovellettavuutta myös oikeushenkilöihin. Kyseinen laajennus ei kuitenkaan ulotu julkisoikeudellisiin oikeushenkilöihin[26], kuten valtioon, kuntiin, julkisoikeudellisiin yhteisöihin ja laitoksiin[27]. Poikkeuksen tästä muodostavat evankelis-luterilainen ja ortodoksinen kirkko, joille on suotu Suomen perustuslain (PL 731/1999) 11 §:n nojalla uskonnollisen yhteisön sisäinen autonomia[28]. PL:n mukaisten perus- ja ihmisoikeuksien on tulkittu koskevat myös oikeushenkilöitä, joskaan kaikkia oikeuksia ei voida niihin saumattomasti soveltaa. Esimerkiksi yhdenvertaisuus lain edessä, sananvapaus, yhdistymisvapaus, omaisuuden suoja, yksityiselämän suoja ja oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin koskevat myös oikeushenkilöitä vähintään niitä edustavien luonnollisten henkilöiden nauttiman suojan kautta (*välillinen vaikutus, välillisen puuttumisen teoria*).[29] Lisäksi eräiden perusoikeuksien, kuten oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin ja hyvän hallinnon periaatteen on tulkittu koskevan myös yksityisoikeudellisia oikeushenkilöitä riippumatta niissä toimivien luonnollisten henkilöiden asemasta[30]. Niillä on siis välitön vaikutus oikeushenkilöihin.

---

[24] *Saarnilehto, ym.* 2012, s. 341.
[25] *Kivelä - Nordell* 2003, s. 28-29.
[26] ks. *PeVL 18/1982 vp,*s. 2, jossa todetaan ”valtion, kunnan ja julkisoikeudellisten yhteisöjen ja laitosten omaisuuden jäävän kokonaan hallitusmuodon 6 §:n suojan ulkopuolelle”. Ks. myös HE *6/1990 vp,* jossa säädetään erikseen rahaston oikeushenkilöllisyydestä, s. 6 ja 9.
[27] *HE 309/1993 vp,* s. 23, jossa määritellään perusoikeuksien kuuluvan soveltuvin osin myös oikeushenkilöille, mutta rajoittuvan ”valtioon, kuntaan sekä julkisoikeudellisiin yhteisöihin ja laitoksiin”. Rajoitusta on perusteltu vakiintuneella lainsäädäntökäytännöllä.
[28] *Hallberg ym.* 2011, s. 99.
[29] *Virtanen* 2014, s. 460 - 465 teoksessa *Tuominen* (toim.) 2014 ja *Hallberg ym.* 2011, s. 96-97.
[30] *Hallberg ym.* 2011, s. 97-98.

Oikeushenkilöiden perusoikeussuojaa vahvistaa Euroopan ihmisoikeussopimus (EIS), jossa oikeushenkilöille kuuluvat perusoikeudet on sisällytetty säännöksiin sananmukaisesti. EIS sisältää suoria viittauksia oikeushenkilöiden oikeudelliseen asemaan. Esimerkiksi EIS 34 artiklan mukainen oikeus yksilövalitukseen kuuluu myös kansalaisjärjestöille ja ryhmille (*non-governmental organization or group of individuals*) ja oikeus omaisuuden suojaan (1 lisäpöytäkirja 1) koskee myös oikeushenkilöiden (*legal person*) omaisuutta. Myös EU:n perusoikeuskirjassa oikeuksien kohteeksi määritellään ”jokainen”.[31] Lisäksi esimerkiksi tapauksessa *Societé Colas Est and Others v. France* EIT määritteli EIS 8 artiklassa säädetyn yksityisyyden suojan koskevan myös yrityksen toimitiloja[32]. Omaksuttua linjaa noudatettiin sittemmin myös tapauksissa *Wieser and Bicos Beteiligungen GmBH v. Austria* ja *Buck v. Germany*, joissa EIT totesi, että oikeushenkilöt nauttivat yksityisyyden suojaa luonnollisiin henkilöihin verrattavalla tavalla[33]. Kansallisessa oikeuskäytännössä oikeushenkilöiden perusoikeussuojaa on arvioitu muun muassa tapauksessa KHO 2009:32[34]. Edellä kuvatulla tavalla oikeushenkilöiden voidaan todeta nauttivan perus- ja ihmisoikeuksistakin soveltuvin osin ja olevan näin ollen niiltä osin verrattavissa luonnollisiin oikeussubjekteihin.

2.2 Identiteetti

Latinankielinen sana *identitas* merkitsee samaa ja samuutta. Identiteetillä tarkoitetaan sitä, mitä yksilö ajattelee itsestään ja toisaalta sitä, miten yksilö erotetaan ja tunnistetaan toisista vastaavista.[35] Yksilön identiteetti onkin monisyinen kokonaisuus, jota voidaan tarkastella erilaisista näkökulmista. Tieteellisessä identiteettitutkimuksessa on tunnistettu esimerkiksi yksilön kulttuuri-identiteetin ja psykologisen identiteetin olemassaolo. Lisäksi luonnollisen yksilön identiteettiin kuuluu *henkilöllisyys*, joka sisältää muun muassa henkilötunnuksen, nimen ja biometriset tunnisteet.[36]

Perinteisen, niin kutsutun valistuksen subjektikäsityksen, mukaan identiteetti on yksilön ”syvin minä”, joka säilyy olemukseltaan samana koko yksilön olemassaoloajan. Sosiologisen subjektikäsityksen mukaan tämä ”minä” puolestaan toimii vuorovaikutuksessa ympäröivän yhteiskunnan kanssa ja voi muuttaa muotoaan siihen vaikuttavien tekijöiden,

---

[31] *Savola* 2013, s. 144-146.
[32] ks. *Societé Colas Est and Others v. France* (2002), kohta 20.
[33] ks. *Wieser and Bicos Beteiligungen GmBH v. Austria* (2007), kohdat 43. ja 45 ja *Buck v. Germany* 2005, kohta 31.
[34] ks. *KHO 2009:32*, jossa kyse oli muun muassa kartelliepäilyjen vuoksi yrityksen tiloihin Kilpailuviraston toimesta tehdyistä ”yllätystarkastuksista” siitä, rikkoivatko ne EIS 8 artiklan mukaista yksityisyyden suojaa.
[35] *Zimmerbauer* 2008, s. 27.
[36] *Forss* 2014, s. 83 - 84.

kuten kulttuurin, vaikutuksesta. Postmodernin subjektikäsityksen mukaan identiteetti on pirstoutunut, jatkuvasti liikkeessä oleva, ”minä”, joka muotoutuu jatkuvasti vallitsevien olosuhteiden vuorovaikutuksessa ja aiheuttaa pirstoutuneisuudellaan jopa yksilöin erilaisten identiteettien törmäämistä.[37] Kaikille määritelmille yhteistä on, että niissä identiteetin katsotaan erottavan yksilöt toinen toisistaan ja tekevän henkilöstä sen, mitä tämä todellisuudessa on[38].

Edellä kuvatut identiteettikäsitykset ovat muodostuneet luonnollista henkilöä havainnoiden. Identiteetti on liitetty aikaisemmassa tutkimuksessa vahvasti yksilöön ja tämän käsitykseen itsestään ja muista. Identiteetistä voidaan erottaa yksilöidentiteetti ja kollektiivinen identiteetti jälkimmäisen viitatessa ensisijaisesti ryhmässä ja yksilöiden vuorovaikutuksessa syntyvään identiteettiin. Käsite onkin moniulotteinen, sillä se pohjautuu ihmiskäsitykseen, joka on muotoutunut monien tieteenalojen vuorovaikutuksessa.[39] Luonnollista henkilöä koskevia määritelmiä voidaan kuitenkin soveltaa myös oikeushenkilöiden identiteettiin, sillä myös oikeushenkilön identiteetillä tarkoitetaan oikeushenkilön ”syvintä minää” eli todellisuutta ja yksilön persoonaa, johon kuuluvat muun muassa organisaatiokulttuurin osatekijät, kuten ”perusoletukset, arvot, artefaktit, asenteet, normit, sekä strategia”[40]. Lisäksi oikeushenkilön identiteetin voidaan tulkita toimivan vuorovaikutuksessa toimiympäristönsä kanssa ja muuttavan tarvittaessa muotoaan esimerkiksi toimialamuutoksen tai strategiamuutoksen myötä. Toisaalta päinvastaisena tulkintana on esitetty, että organisaation identiteetti säilyisi ajallisesti muuttumattomana[41]. Näin ollen organisaation arvot ja asenteet säilyisivät osana sen identiteettiä riippumatta niihin kohdistetuista muutostoimenpiteistä ja oikeushenkilön identiteetti olisi olemassa, johdettiinpa sitä tietoisesti tai ei. Yleisen käsityksen mukaan oikeushenkilön identiteetti on joka tapauksessa oikeushenkilön ”sielu” tai ”mieli”, joka perustuu sen todellisuuteen eli persoonaan[42].

Oikeushenkilöön ja luonnolliseen henkilöön liittyvät identiteettikäsitykset eroavat toisistaan siinä, miten niihin liittyvä vuorovaikutus ja muuntuminen käytännössä tapahtuvat. Luonnollisen yksilön identiteettikehitys on prosessi, jossa yksilön rooli voi olla passiivinen. Lukuun ottamatta henkiseen kehittymiseen tähtäävää tietoista identiteettiin liittyvää yksilön

---

[37] Nykyisen identiteetti –käsityksen mukaan pirstoutuneisuus aiheuttaa muun muassa identiteettikriisejä, kun yksilön erilaiset “kilpailevat” identiteetit kohtaavat. ks. *Hall* 1999, s. 21 - 23.
[38] *Puusa* 2007, s. 49.
[39] *Puusa* 2007, s. 50.
[40] *Lindroos - Nissinen* 1996, s. 4.
[41] *Albert - Whetten* 1985, s. 265.
[42] *Lindroos - Nissinen* 1996, s. 7.

työskentelyä ja niin kutsuttua itsensä johtamista, luonnollisen henkilön identiteetti toimii vuorovaikutuksessa vallitsevien olosuhteiden kanssa ilman yksilön tietoista ponnistelua. Luonnollinen yksilö havainnoi varttuessaan ympäristöään, jolloin identiteetti saa vaikutteita ja työkaluja muutokseen ilman yksilön tietoista myötävaikutusta. Matkalla lapsesta aikuiseksi yksilön identiteetti kehittyy vuorovaikutuksessa yksilön kokemuksien kanssa. Sen sijaan oikeushenkilöiden identiteettiin liittyvä kehittämistyö on varsin tietoista ja pitkäjänteistä yritysjohdolle kuuluvaa strategiatyötä[43]. Esimerkiksi *design managementilla* tarkoitetaan yrityksen visuaalisen identiteetin hallintaa ja *profiloinnilla* yritysidentiteetin osien korostamista ja yrityksen vallitsevan identiteetin analysointia. Oikeushenkilön identiteettihallinnan (*identity management*[44]) tavoitteena on saavuttaa tavoiteltu *imago*, eli sidosryhmien oikeushenkilöstä muodostama mielikuva.[45] Imagolla puolestaan on suora vaikutus oikeushenkilön taloudelliseen arvostukseen. Oikeushenkilön identiteettiä (*corporate identity*) käsitellään tarkemmin jäljempänä.

Identiteettivarkauden kriminalisointia edeltävissä lain esitöiden määritelmissä identiteettiä kuvaillaan käsitteenä, *joka sisältää kaiken sellaisen tiedon, jonka avulla identiteetin haltijat voidaan erottaa toisistaan*[46]. Määritelmä on laaja, eikä täsmennä sitä, mitä identiteetillä on lainsäätämisen yhteydessä tarkoitettu. Tuolloin käsitteen ongelmallisuus ja siihen liittyvät tulkinnalliset haasteet tunnistettiin, mutta identiteettivarkaus päädyttiin kriminalisoimaan sellaisenaan selventämättä käsitteen yksityiskohtaista merkitystä. Seuraavassa tarkastellaan lyhyesti oikeushenkilön identiteetin osa-alueita.

2.2.1 Oikeushenkilön oikeudellinen identiteetti

Oikeudellinen identiteettikäsitys pohjautuu ajatukselle todistamisesta: yksilön tulee voida todistaa olevansa tietty yksilö esimerkiksi henkilötodistuksella. Luonnollisia henkilöitä koskevan oikeudellisen näkemyksen mukaan yksilöllä ei ole identiteettiä, ellei hänellä ole virallista henkilöllisyystodistusta. Olennaista oikeudellisen identiteetin kannalta on siis sen lainmukaisuus, sillä oikeudellinen identiteetti syntyy viranomaisen rekisterimerkinnällä tämän myöntäessä henkilötodistuksen tai henkilötunnuksen ja se säilyy pääosin

[43] *Markkanen* 1999, s. 142-143.
[44] *Markkanen* 1999, s. 38-39.
[45] *Lindroos - Nissinen* 1996, s. 4-5.
[46] *Oikeusministeriö* 2013b, s. 2 ja *Sisäasiainministeriö* 2010, s. 16 - 17.

muuttumattomana yksilön olemassaoloajan. Nykyisen oikeudellisen identiteettikäsityksen mukaan yksilön oikeudellinen identiteetti voidaan myös kadottaa tai varastaa.[47]

Myös oikeushenkilön oikeudellinen identiteetti perustuu sitä koskevan lainsäädännön määrittelemiin kehyksiin. Oikeushenkilö syntyy, kun se täyttää lainsäädännössä esitetyt kriteerit ja ”kuolee”, kun vastaavat kriteerit lakkaavat joko sen omasta tai esimerkiksi rekisterinpitäjän toimesta tai perustuen oikeushenkilön passiivisuuteen. Näin ollen oikeushenkilön oikeudellisen identiteetin todentaminen on varsin suoraviivaista, pääasiassa rekisterimerkintöihin perustuvaa, menettelyä. Kutakin oikeushenkilötyyppiä koskevista kriteereistä säädetään kutakin koskevassa erityislaissa, joista esitetään esimerkkejä seuraavassa.

Yksityisoikeudellisten oikeushenkilöiden oikeudellista identiteettiä ylläpidetään rekistereissä. Yritys- ja yhteisötietojärjestelmä (YTJ) on Patentti- ja rekisterihallituksen (PRH) ja Verohallinnon ylläpitämä palvelu, johon tiedot yrityksen perustamisesta, muutoksista tai lopettamisesta kirjataan[48] kun taas yhdistyksille vastaavat toimenpiteet suoritetaan Yhdistysrekisteriin[49]. Lisäksi osakeyhtiöiden, kommandiittiyhtiöiden, avoimien yhtiöiden ja osuuskuntien tulee ilmoittaa tietonsa kaupparekisteriin, jota ylläpitää PRH. Kaupparekisteri tarjoaa tietoa elinkeinonharjoittajista ja toimii niiden oikeutta luovana rekisterinä (julkisuusvaikutus).[50]

Oikeushenkilöiden rekisteröitymisestä ja sen oikeusvaikutuksista säädetään kutakin oikeushenkilöä koskevassa erityislaissa. Esimerkiksi yhdistyksiä koskevan Yhdistyslain (YhdL 503/1989) 6 §:n mukaan yhdistyksen oikeushenkilöllisyys syntyy, eli oikeudellinen identiteetti luodaan, rekisteröimällä yhdistys kuten kyseisessä laissa säädetään. Oikeudellinen identiteetti lakkaa, kun yhdistys poistetaan rekisteristä. Esimerkiksi YhdL:iin vuonna 2016 voimaantulleen 41 b §:n mukaan yhdistys voidaan poistaa rekisteristä paitsi yhdistyksen omasta, myös viranomaisen aloitteesta. Tällöin yhdistys, jonka aktiivisesta toiminnasta on kulunut vähintään 20 vuotta, ja jonka toiminnan ei ole syytä olettaa jatkuvan tai jonka toiminnan jatkumisesta ei ole tehty ilmoitusta, menettää oikeushenkilöllisyytensä

---

[47] Euroopassa vallitseva turvapaikanhakijakeskustelu on nostanut esille haasteen ”paperittomista” yksilöistä, joita ei juridisen käsityksen mukaan ole olemassa. Esimerkiksi Helsingin Sanomat kirjoitti hiljattain aiheesta. ks. *Helsingin Sanomat* 2016, kohta Jopa kolmannes torjutuista turvapaikanhakijoista katoaa – paperittomien määrä Suomessa lisääntymässä. [http://www.hs.fi/kotimaa/a1458098014374] ja ks. *Moran* 2015, s. 41 - 42.
[48] ks. *Yritys- ja yhteisötietojärjestelmä* 2017, kohta Tietoa palvelusta. [https://www.ytj.fi/index/tietoapalvelusta.html]
[49] ks. *Yhdistysrekisteri* 2017, kohta Yhdistysrekisteri [https://www.prh.fi/fi/yhdistysrekisteri.html]
[50] *Rissanen ym*. 1999, 130-134.

(YhdL 58 §). Vastaavasti esimerkiksi osakeyhtiöiden rekisteröimisestä ja sen myötä syntyvästä oikeushenkilöllisyydestä säädetään osakeyhtiölain (OYL 624/2006) 2 §:ssä ja säätiöiden kohdalla säätiölain (SäätiöL 487/2015) 2 §:ssä. Kunkin oikeushenkilön oikeudellisesta luonteesta riippuen sen oikeudellisen identiteetin syntytavasta säädetään erikseen. On kuitenkin olemassa oikeushenkilöitä, joiden oikeudellinen synty- ja lakkaamistapa on juridisesti epäselvää. Esimerkiksi kirkkolaissa (KL 1054/1993) ei säädetä siitä, miten evankelis-luterilainen kirkko oikeushenkilönä syntyy tai miten sen olemassaolo lakkaa. Vastaavat säännökset on kuitenkin määritelty seurakuntayhtymille (KL 11:4-5).

2.2.2 Oikeushenkilön sähköinen identiteetti

Sähköiset tietoverkot ovat osa nyky-yhteiskuntaa. Kuten muutkin yksilöt, ovat oikeushenkilötkin osa tätä kokonaisuutta. Tietoverkossa identiteetti saa sähköisen muodon. *Informaatioidentiteetiksi* ja *virtuaali-identiteetiksi*[51] kutsuttu identiteetin muoto saa oikeushenkilöillä muotonsa verkottumisesta ja interaktiivisesta kommunikaatiosta kohderyhmän ja oikeushenkilön välillä[52]. Käytännössä sähköinen identiteetti käsittää muun muassa www-sivut, oikeushenkilön sosiaalisen median tilit ja nimimerkit sekä erilaiset sähköisesti käytettävissä olevat visuaaliset elementit, kuten logon.

Sähköisellä identiteetillä tarkoitetaan identiteettitiedon osajoukkoa, jota käytetään tietoverkossa erottelemaan jokin kokonaisuus muista vastaavista. Sähköiseksi identiteettitiedoksi voidaan määritellä esimerkiksi käyttäjätunnus ja salasana, luottokorttinumero, työaseman verkko-osoite (IP-osoite) tai nimimerkki. Oikeushenkilöiden kohdalla sähköistä identiteettitietoa eli tunnistamistietoa voi olla myös esimerkiksi www-sivun osoite. Tietoverkossa henkilön identiteetti perustuu tunnistamismenetelmään, jossa henkilö todentaa henkilöllisyytensä automaattiselle tunnistusjärjestelmälle valituin keinoin, esimerkiksi pankkitunnusten avulla.[53] Oikeushenkilöt tunnistautuvat verkossa luonnollisten henkilöiden, esimerkiksi työntekijöidensä, välityksellä. Organisaation jäsenelle myönnetyt tunnistautumisvälineet antavat tälle oikeuden edustaa oikeushenkilöä myös tietoverkon kautta käytettävissä palveluissa.

Luonnollisten henkilöiden kohdalla sähköinen identiteetti voi poiketa reaalimaailman identiteetistä, sillä se voi olla fiktiivinen, eikä näin ollen tunnistusmenetelmien piirissä.

---

[51] ks. *Mandatum Life* 2017, kohta Kesäloma altistaa yrityksen identiteettivarkauksille. [https://www.mandatumlife.fi/life-journal/artikkeli/-/article/yrittaja-suojaudu-identiteettivarkaudelta]
[52] *Pohjola* 2003, s. 27.
[53] *Sisäasiainministeriö* 2010, s. 18. ja *Voutilainen* Edilex 2008, s. 2.

Esimerkiksi sosiaalisessa mediassa henkilön ei tarvitse esiintyä omana itsenään, sillä hän voi valita nimimerkin, luoda reaalimaailmasta poikkeavan ”henkilöllisyyden” ja salata tai muuttaa reaalimaailman henkilötietojaan.[54] Fiktiivisen sähköisen henkilöllisyyden käyttö on tyypillistä esimerkiksi nettipelaajille ja seuranhakijoille, jotka haluavat tietoisesti salata tosiasiallisen henkilöllisyytensä. Oikeushenkilöiden kohdalla sähköisen identiteetin fiktiivisyys on poikkeuksellista, sillä sen tarkoituksena on toimia oikeushenkilön markkinointityökaluna. Esimerkiksi sosiaalisen median tilien tarkoituksena on markkinoida oikeushenkilön tarjoamia tuotteita ja palveluita sen kohderyhmille. Tarkoituksena voi olla myös sähköisen asioinnin mahdollistaminen ja palvelujen tarjoaminen verkossa.

2.2.3 Oikeushenkilön identiteetti (Corporate identity)

Kuten edellä on esitetty, luonnollisen henkilön ja oikeushenkilön identiteetit eroavat toisistaan monella tavalla. Niitä yhdistävät käsitys yksilön ”sielusta ja luonteesta”, mutta erottavat erityisesti identiteetin hallintaan liittyvät tekijät. Oikeushenkilön identiteetistä käytetään vakiintunutta termiä *corporate identity*, joka on käännetty suomenkielisessä tutkimuksessa useimmiten *yritysidentiteetiksi tai organisaatio-identiteetiksi*[55]. Aikaisemmin organisaatio-identiteettiä on tutkittu muun muassa strategisesta, kulttuurillisesta, viestinnällisestä ja käyttäytymistieteellisestä näkökulmasta[56]. Tämän tutkielman näkökulma on oikeustieteellinen ja se keskittyy kuvaamaan organisaatio-identiteettiä juridisesta, erityisesti rikosoikeudellisesta, näkökulmasta. Oikeushenkilöt käsittävät yritysten ohella käsitteellisesti laajan joukon muitakin organisaatioita. Näin ollen tässä tutkielmassa *corporate identity* –termiä vastaavat suomenkieliset käännökset ovat *organisaatio-identiteetti* ja *oikeushenkilön identiteetti*.

Oikeushenkilön identiteetti ilmentää muun muassa organisaation ”syvintä olemusta”, sen arvoja ja ”kuvaa itsestään” eli sen persoonallisuutta. Kyseessä on monisyinen kokonaisuus, joka pitää sisällään organisaation perusarvot, liikeideat, vision, strategian sekä erilaiset organisaation omat tarinat ja myytit, joita voidaan hyödyntää esimerkiksi johtamisessa[57]. Oikeushenkilön identiteetin yhdeksi osatekijäksi on mainittu myös ”ainutlaatuiset vahvuustekijät” eli ne elementit, joista erityisesti yritykset tuottavat lisäarvoa asiakkailleen[58]. Oikeushenkilön identiteettiä luodaan ja ylläpidetään organisaation kaikilla

---

[54] *Forss* 2014, s. 83 - 84.
[55] *Puusa* 2007, s. 47.
[56] *Puusa* 2007, s. 55.
[57] *Pohjola* 2003, s. 20.
[58] *Ackermann* 1988, s. 28-32.

tasoilla ja toiminnoissa[59]. Termin haasteellisuudesta ja tulkinnanvaraisuudesta kertoo muun muassa se, että tieteellisessä tutkimuksessa sille on annettu ainakin neljä erilaista merkitystä. Se voidaan käsittää osana strategista suunnittelua, kulttuurillista ja viestinnällistä kontekstia tai käyttäytymistieteellistä lähestymistapaa.[60] Tieteellisessä identiteetti-käsityksessä on erotettu muun muassa yksilö-identiteetti (*self-identity*) ja kollektiivinen identiteetti (*collective identity*), joista kollektiivisella identiteetillä viitataan ryhmätason identiteettiin, joka rakentuu tietyn ryhmän, esimerkiksi organisaation jäsenten vuorovaikutuksessa.[61] Oikeushenkilön identiteetillä onkin piirteitä kollektiivisesta identiteetistä, sillä se syntyy ja sitä ylläpidetään monien yksilöiden toimesta oikeushenkilön sisällä ja sen ulkopuolella. Lisäksi sen muodostumiseen vaikuttavat kaikkien oikeushenkilöön kuuluvien käsitykset.[62] Seuraavassa esitän, mitä termillä tässä tutkielmassa tarkoitetaan.

Corporate identity voidaan jakaa näkyvään ja näkymättömään osaan (myös *ulkoinen ja sisäinen ulottuvuus*[63], ks. Kuvio 1, s. 14). Näkymättömään osaan kuuluvat edellä kuvatut yrityksen arvomuodostelmat. Ne muodostuvat organisaation jäsenten keskinäisessä vuorovaikutuksessa ja niitä ylläpidetään organisaation yhteisillä tulkinnoilla[64]. Näkyvään osaan (oikeushenkilön visuaaliseen identiteettiin[65]) sen sijaan kuuluvat erilaiset visuaaliset osat, kuten graafiset viestit. Tieteellisessä tutkimuksessa organisaatio-identiteettiä onkin tarkasteltu pääasiassa ulkoisen ulottuvuuden kautta. Se on käsitetty ilmiöksi, jonka avulla organisaatio tunnistetaan ja erotetaan muista vastaavista.[66] Lisäksi erityisesti näkyvän osan avulla voidaan tavoitella *tavoiteidentiteettiä*: sitä mitä organisaatio haluaisi olla, mutta mitä se ei vielä ole.[67] Näin ollen sillä on suora yhteys organisaation *maineeseen*[68], *imagoon* ja maineenhallintaan. *Imagolla* puolestaan tarkoitetaan sananmukaisesti kuvaa: se on tietoisesti annettu mielikuva ja rakennettu kokonaisuus, jolla pyritään luomaan vaikutelmia ja käsityksiä. Toisin sanoen, se voi näyttäytyä myös valetodellisuutena, eli keinotekoisena mielikuvana[69], jossa todellisuus ei vastaa ulkopuolelle annettua kuvaa. Oikeushenkilön identiteetillä voi olla myös organisaation sisäiseen tarkoitukseen liittyvä tehtävä, esimerkiksi

---

[59] *Markkanen* 1999, s. 64-65.
[60] *Puusa* 2007, s. 54-55.
[61] *Puusa* 2007, s. 49-50.
[62] *Lindroos - Nissinen* 1996, s. 11-12.
[63] *Puusa* 2007, s. 50-51.
[64] *Puusa* 2007, s. 51.
[65] *Lindroos - Nissinen* 1996, s. 12-13.
[66] *Puusa* 2007, s. 49-51.
[67] *Pohjola* 2003, s. 20-23.
[68] *Puusa* 2007, s. 51.
[69] *Zimmerbauer* 2008, s. 24-25.

työntekijöiden ”me-hengen” nostattaminen tai näiden sitouttaminen organisaatioon[70]. Olennaisin ero näkyvän ja näkymättömän organisaatio-identiteetin välillä on, ettei sisäistä identiteettiä ja sen rakentamista voida ulkoistaa, vaan se muotoutuu organisaation jäsenten keskinäisessä vuorovaikutuksessa[71]. Sen sijaan näkyvä identiteetti voidaan, ja usein ulkoistetaankin, esimerkiksi mainostoimistojen työstettäväksi. Aikaisemmassa tutkimuksessa on myös tunnistettu, että mitä vahvempi organisaatio-identiteetti on, sitä paremmin yritys menestyy. Tämä johtuu siitä, että vahva organisaatio-identiteetti tulkitaan sen jäsenten keskuudessa samansuuntaisesti, jolloin organisaation jäsenet pyrkivät yhteiseen päämäärään. Lisäksi vahva organisaatio-identiteetti heijastuu näkyvään identiteettiin vahvana ja menestyvänä brändinä.[72]

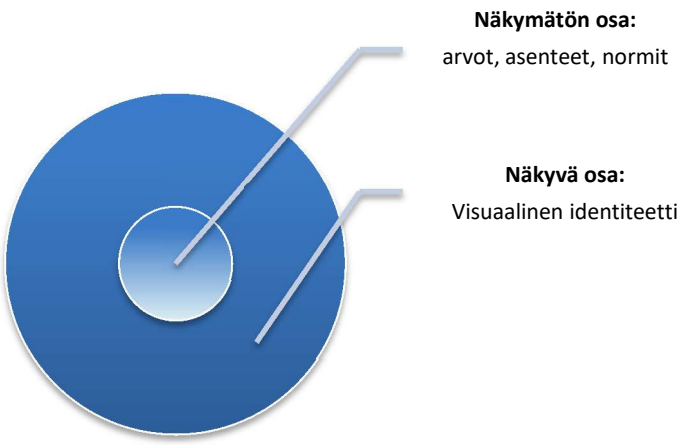

Kuvio 1: Organisaatioidentiteetin (*corporate identity*) osa-alueet. Mukaillen Lindroos - Nissinen, 1996.

Organisaatioidentiteetti jakautuu tasoihin, jotka eivät kuitenkaan ole toisiansa poissulkevia[73]. Organisaatioidentiteetti tulisikin käsittää muodostelmana, jonka eri tasot ovat jatkuvassa vuorovaikutuksessa keskenään ja saavat vaikutteita toisistaan. Esimerkiksi näkymättömään osaan kuuluvat organisaation arvot voivat saada vaikutteita näkyvään osaan, eli visuaaliseen identiteettiin, perustuvista seikoista ja päinvastoin. On kuitenkin huomattava, että toistensa kanssa ristiriitaiset tasot aiheuttavat organisaatiolle haasteita. Mikäli organisaatioidentiteetin näkymätön osa ja näkyvä osa eivät vastaa toisiaan, voi siitä aiheutua esimerkiksi organisaation sisäistä ristiriitaa. Tällaisessa tilanteessa organisaatio

[70] *Keller 1985* teoksessa *Lindroos - Nissinen* 1996, s. 12.
[71] *Puusa* 2007, s. 52.
[72] *Puusa* 2007, s. 54.
[73] *Pohjola* 2003, s. 28.

toisin sanoen on sisäisesti jotakin muuta, kuin haluaa ulospäin näyttää. Haasteet voivat ilmetä esimerkiksi johtamiseen liittyvissä ongelmissa ja henkilöstön ja johdon näkemyseroissa[74].

Oikeushenkilön visuaalinen identiteetti rakentuu kokonaisuudesta, johon kuuluvat muun muassa logo, visuaalinen ilme (fontit, värimaailma) ja äänimaailma (esimerkiksi tunnusmusiikki). Visuaalista identiteettiä voi ilmentää jopa arkkitehtuuri ja siinä käytetyt materiaalivalinnat. Organisaation toimitilojen pinnanmuodot, elementit ja materiaalit, kuten lasi ja marmori, voivat olla tarkkaan harkittuja yksityiskohtia, joilla identiteettiä pyritään rakentamaan.[75] Kalliilla materiaalivalinnoilla pyritään luomaan mielikuvaa esimerkiksi menestyvästä ja vauraasta organisaatiosta, kun taas kestävän kehityksen mukaiset kierrätysmateriaalit voivat tukea vastuullista organisaatioimagoa. Tutkielman rikosoikeudellinen mielenkiinto kohdistuu nimenomaan organisaatioidentiteetin näkyvään osaan eli visuaaliseen identiteettiin. Tulkintani mukaan oikeushenkilöön kohdistuva identiteettivarkaus kohdistuisi tapahtuessaan juuri identiteetin näkyvään osaan, kuten yrityksen nimeen, logoon, brändiin tai visuaaliseen ilmeeseen.

2.3 Identiteettivarkaus

RL 38:9 a § (10.4.2015/368) säädetään identiteettivarkaudesta. Lain esitöissä ja lausuntokierroksella todettiin, että yhdenmukaisuuden, yksiselitteisyyden ja selkeyden vuoksi identiteettivarkaus olisi tullut kriminalisoida lakiin henkilötietojen väärinkäyttönä.[76] Näkemystä perusteltiin muun muassa identiteetti-termin vaikeaselkoisuudella ja sillä, ettei teon tunnusmerkistöön kuulu varsinainen ”varastaminen”. Toteutuessaan henkilötietojen väärinkäytön tunnusmerkistö olisi lain sanamuodonmukaisella tulkinnalla jättänyt oikeushenkilöt lain soveltamisalan ulkopuolelle.

Identiteetti –käsitteen polyseemisyys on johtanut siihen, että myös identiteettivarkauden käsite on vaikeaselkoinen. Käsitettä on kritisoinut muun muassa tietosuojavaltuutettu[77], joka ehdotti ennen kriminalisointia että identiteettivarkauden sijasta sääntely tulisi kohdistaa henkilötunnisteiden luvattomaan käyttöön ja käsittelyyn. Hän perusti näkemyksensä siihen, että identiteettivarkauden kohdatessa identiteettiä ei varsinaisesti ”varasteta”, sillä se on edelleen sen alkuperäisen haltijan käytössä jonkun toisen käyttäessä sitä samanaikaisesti

[74] *Markkanen* 1999, s. 176-184.
[75] *MacKeith* 2005, s. 10 ja 19-26.
[76] *Oikeusministeriö* 2013b, s. 2.
[77] *Oikeusministeriö* 2013a, s. 13, *Oikeusministeriö* 2013b, s. 1, *Kangasniemi* 2012, s. 217.

oikeudettomasti[78]. Käyttäjä on voinut saada tiedot käsiinsä laittomasti tai laillisesti ja käyttää niitä esimerkiksi asioidessaan ja käyttäessään erilaisia palveluita. Myös *Identiteettiohjelmassa* käsitteen heikkoudet tunnistettiin, mutta termiä päädyttiin puoltamaan sen yleisyydestä johtuen[79]. Termiin kohdistunut kritiikki jatkui vielä lain esitöiden aikana, jolloin todettiin, ettei ole olemassa yhtä selkeää käsitettä ”identiteettivarkaus”, vaan joukko käytännössä hyvin erilaisia tilanteita, joiden vakavuusastekin vaihtelee.[80]

Identiteettivarkauden käsite ei ole täysin yksiselitteinen muissakaan kielissä. Esimerkiksi englannin kielessä teosta käytetään termejä *identity theft* ja *identity fraud*.[81] Yhdysvalloissa identiteettivarkaus yhdistetään ensisijaisesti taloudellisen hyödyn tavoitteluun. Sillä tarkoitetaan toisen oleellisen henkilötiedon osan oikeudetonta käyttöä sellaisen hyödyn saavuttamiseksi, josta on tekijälle taloudellista tai muuta arvoa. Identiteettivarkaus tunnistetaan Yhdysvalloissa myös rikoksentekovälineeksi[82] muihin rikoksiin. Ruotsissa teon kriminalisoinnin yhteydessä rikosnimikettä harkittiin kuten Suomessa, sillä termien *identitetskapning* ja *identitetsstöld* (identiteettivarkaus) ongelmallisuus tunnistettiin ja päinvastoin kuin Suomessa, teko päädyttiin säätämään nimikkeellä *olovlig identitetsanvändning* (luvaton identiteettitiedon käyttö). Norjassa teko sen sijaan päädyttiin kriminalisoimaan kuten Suomessa identiteettivarkautena, *identitetskrenkelse*.

Kansallisen lainvalmistelun yhteydessä identiteettivarkaus on määritelty joukoksi erilaisia tekokokonaisuuksia, joissa identiteettitietoa sekä kerätään että käytetään rikoshyödyn hankkimiseksi tai sellaisella tavalla, josta aiheutuu identiteetin haltijalle vahinkoa tai joka muuten loukkaa uhrin oikeusturvaa[83]. Toisen määritelmän mukaan identiteettivarkaus on ”laaja joukko tekokokonaisuuksia, joille yhteistä on se, että jotakin identiteettitietoa kerätään oikeudetta”[84]. Määritelmään on syytä sisällyttää ensimmäisen määritelmän mukaisesti keräämisen lisäksi myös oikeudeton käyttö, koska juuri siitä identiteettivarkauksissa useimmiten on kyse. Lisäksi identiteettivarkauksiksi kutsutut teot voidaan jakaa kolmeen ryhmään sen mukaan, mitä niillä tavoitellaan. Rikoksella voidaan tavoitella taloudellista

[78] *Oikeusministeriö* 2013b, s. 5-6.
[79] *Sisäasiainministeriö* 2010, s. 20.
[80] *Oikeusministeririö* 2013b, s. 18.
[81] *Forss* 2014, s. 86.
[82] *Biegelman* 2009, s. 2.
[83] *Sisäasiainministeriö* 2010, s. 20
[84] *Oikeusministeriö* 2013b, s. 2.

hyötyä (I), tietojen kohteen muunlaista vahingoittamista (II) tai muuta väärinkäyttöä (III).[85] Näiden lisäksi identiteettivarkautta koskevan kriminalisoinnin esitöissä suositettiin, että käsitteen pitäisi kattaa myös ne teot, jotka loukkaavat henkilön itsemääräämisoikeutta, vaikka ne eivät aiheuttaisikaan selkeää vahinkoa tai haittaa.[86]

Identiteettivarkaudet jaetaan perinteisiin ja tietoverkoissa tapahtuviin identiteettivarkauksiin[87]. Perinteisellä identiteettivarkaudella tarkoitetaan perinteisillä asiakirjoilla, esimerkiksi passilla tai ajokortilla, reaalimaailmassa tehtäviä rikollisia tekoja. Reaalimaailman tyypillisin identiteettivarkauden tekotapa on luottokortin varastaminen ja sen oikeudeton käyttö. Muita yleisiä tekotapoja ovat pankkitilien ja luottojen avaaminen tekaistulla henkilöllisyydellä, luottokorttien väärennökset ja tietojen kalastelu postin tai paperijätteen joukosta[88]. Tietoverkossa tapahtuvat identiteettivarkaudet ovat reaalimaailmaan verrattuna yleensä laajempia kokonaisuuksia ja käsittävät yleensä useita uhreja. Poikkeuksena ovat yksittäisiin henkilöihin kohdistuvat kiusaamistarkoituksessa tehdyt teot. Tietoverkossa identiteettivarkauden tekoväline voi olla virtuaalinen, esimerkiksi IP-osoite tai käyttäjätili. Tietoja voidaan saada esimerkiksi sähköpostihuijauksin, mutta myös kopioimalla erilaisista julkisista profiileista.[89]

Kohdistuessaan oikeushenkilöön, kohdistuu identiteettivarkaus organisaatioidentiteetin ulkoiseen eli näkyvään osaan, johon kuuluvat kaikki siihen liitetyt visuaaliset elementit, kuten logo, fontti ja organisaatiovärit[90]. Sillä voi kuitenkin olla vaikutuksia myös organisaatio-identiteetin sisäiseen eli näkymättämään osaan, arvoihin ja visioihin. Identiteettivarkauden kohteeksi joutuneen organisaation arvot voivat esimerkiksi joutua koetukselle tekaistujen nettisivujen vuoksi ja brändiä horjuttanut teko voi merkitä muutosta organisaation tulevaisuuden visioon. Lisäksi organisaatioidentiteetin vahvuudesta riippuu se, kuinka paljon identiteettivarkaus sitä horjuttaa. Vahvan identiteetin tunnusmerkkejä ovat muun muassa yhtenäisyys ja identiteetin samankaltainen sisäinen tulkinta. Mitä vahvempi organisaatioidentiteetti on, sitä vaikeammin ja hitaammin se on muutettavissa.[91] Näin ollen

---

[85] Ibid.
[86] *Sisäasiainministeriö* 2010, s. 20.
[87] *Kangasniemi* 2012, s. 218.
[88] *Biegelman* 2009, s. 30
[89] *Biegelman* 2009. s. 30 ja *Viestintävirasto* 2015, s. 6.
[90] *Puusa* 2007, s. 51.
[91] *Puusa* 2007, s. 53-54.

esimerkiksi identiteettivarkaus ei välttämättä muuta vahvan organisaation identiteettiä, joskin se voi aiheuttaa organisaatiolle muuta haittaa ja taloudellisia menetyksiä.

Lain esitöiden aikana käyty kriittinen keskustelu jätti ulkopuolelleen oikeushenkilöiden aseman ja keskustelu keskittyi nimenomaan luonnollisia henkilöitä koskevien tietojen käsittelyyn. Mikäli identiteettivarkaus olisi kriminalisoitu ”henkilötietojen luvattomana käyttönä ja käsittelynä”, olisi se jättänyt ulkopuolelleen oikeushenkilöt, joita henkilötietolain mukaiset henkilötiedot eivät koske.

2.4 Oikeushenkilö rikosprosessin asianomistajana

Rikosprosessissa uhrista, eli oikeudenloukkauksen kohteeksi joutuneesta henkilöstä, käytetään nimitystä asianomistaja. Aineellisoikeudellisen näkemyksen mukaan asianomistaja on se henkilö, jonka oikeushyvää rikoksella vastaan on rikottu, kun taas prosessuaalisen käsityksen mukaan asianomistaja on se, jolla asiassa on syyteoikeus[92]. Asianomistaja voi olla sekä luonnollinen henkilö että julkis- tai yksityisoikeudellinen oikeushenkilö.[93] Oikeushenkilön puolesta rikosprosessissa toimii aina luonnollinen henkilö, edustaja, jonka asema voi perustua esimerkiksi lakiin, oikeushenkilön omiin sääntöihin tai niiden mukaisen edustajan tekemään oikeustoimeen[94].

Asianomistaja-asema voidaan määritellä esimerkiksi perustuen oikeushenkilön aineellisiin intresseihin suhteessa suojeltavaan oikeushyvään tai prosessuaalisiin intresseihin perustuen oikeussuojaintresseihinsä. Lisäksi arvioinnissa voidaan ottaa huomioon yhteiskunnan etu.[95] Asianomistajia voi olla useampiakin, mikäli teko kohdistuu useaan oikeushyvään. Tällöin kaikki lain mukaan suojeluobjekteiksi määriteltyjen oikeushyvien omistajat ovat asianomistajia.[96] Identiteettivarkaus on asianomistajarikos, mikä tarkoittaa sitä, ettei syyttäjä voi nostaa siitä syytettä ilman asianomistajan myötävaikutusta eli syyttämispyyntöä. Kuitenkin, mikäli rikoksesta epäiltynä on useampia tekijöitä tai osallisia, saa syyttäjä nostaa syytteen niitäkin epäiltyjä vastaan, joita syyttämispyyntö ei koske.[97]

Oikeushenkilön puhevaltaa rikosprosessissa käyttää se, jolle yhtiön edustaminen kuuluu. Näin ollen puhevalta määräytyy kyseistä oikeushenkilöä koskevan lainsäädännön tai

---

[92] *Träskman* 1980, s. 48 ja s.54.
[93] *Träskman* 1980, s. 59 ja *Tolvanen* 2015, s. 47-50.
[94] *Saarnilehto, ym.* 2012, s. 342-343.
[95] *Träskman* 1980, s. 47-58 ja *Träskman* 1993, s. 196.
[96] *Träskman* 1980, s. 53.
[97] *Tolvanen* 2015, s. 47-50.

yhteisön omien sääntöjen perusteella.[98] Esimerkiksi OYL 25 §:ssä säädetään, että osakeyhtiötä edustaa sen hallitus tai toimitusjohtaja asioissa, jotka hänen tehtäviinsä kuuluvat. Lisäksi osakeyhtiön yhtiöjärjestyksessä voidaan määrätä muiden henkilöiden edustusoikeudesta OYL 26 §:n mukaan. Vastaavasti esimerkiksi YhdL:n 35 §:n mukaan yhdistyksen hallitus edustaa yhdistystä. Mikäli oikeushenkilön edustamisesta ei säädetä laissa, tuleekin siitä määrätä yhteisön omissa säännöissä. Viime kädessä se, kuka oikeushenkilöä on kelpo edustamaan, ratkaistaan tuomioistuimessa tapauskohtaiseen harkintaan perustuen.

Oikeushenkilön puolesta toimiminen voi perustua myös *prokuraan*, josta säädetään prokuralaissa (ProkuraL 130/1979). Sen 1 §:n mukaan kaupparekisteriin merkitty elinkeinonharjoittaja voi valtuuttaa määrätyn henkilön prokuristikseen antamalla hänelle valtakirjan. Valtuutus voi tapahtua myös ”muulla tavoin todistettavasti”. 2 §:n mukaan kirjallisen prokuran haltija saa myös edustaa elinkeinonharjoittajaa tuomioistuimessa. ProkuraL:n mukaan prokuraa ei voida siirtää toiselle henkilölle ja se voidaan milloin tahansa peruuttaa. Rikosprosessissa oikeushenkilöä voi siis edustaa myös kirjallisen prokuran haltija.

Oletetussa oikeushenkilön visuaaliseen identiteettiin kohdistuvassa identiteettivarkaustapauksessa on olennaista erottaa ensin se, mihin teko on tosiasiassa kohdistunut, sillä sen myötä määritellään myös asianomistaja-asema. Esimerkiksi valelaskussa voi olla piirteitä oikeushenkilön visuaalisen identiteetin (logo, nimi) väärinkäytöstä tai esimerkiksi johtohenkilön identiteetin (tekaistu allekirjoitus) väärinkäytöstä. Olennaista onkin määritellä se, *kenen* identiteettiä, eli henkilö-, tunnistamis- tai muuta vastaavaa yksilöivää tietoa, tapauksessa on oikeudettomasti käytetty. Asianomistajaksi voi näin ollen osoittautua oikeushenkilön sijasta tai lisäksi esimerkiksi organisaation johtaja tai muu luonnollinen henkilö.

[98] Ibid.

3 IDENTITEETTIVARKAUDEN KRIMINALISOINTI SUOMEN LAINSÄÄDÄNTÖÖN

3.1. Identiteettivarkauden kriminalisointia edeltänyt oikeustila Suomessa

Vuoteen 1999 asti väärillä henkilötiedoilla esiintyminen oli Suomessa kriminalisoitu rikoslain (RL, 39/1889) 42:5 mukaisesti. Sitä, joka erehdyttääkseen yksityistä henkilöä käytti toisen passia, työtodistusta tai muuta sen kaltaista todistusta, oli rangaistava sakolla. Koska säännös tulkittiin päällekkäiseksi muiden vastaavien rikosnimikkeiden kanssa, se päädyttiin kumoamaan[99].

Vuonna 2006 lähes saman sisältöistä pykälää ehdotettiin palautettavaksi rikoslakiin, mutta lakivaliokunta katsoi, ettei kriminalisoinnille ollut tarvetta[100]. Se vetosi siihen, ettei kriminalisoinnille ollut riittäviä perusteita. Koska toisen henkilötietojen käyttö oli jo rangaistavaa erilaisten olemassa olevien säännösten mukaan, esimerkiksi petoksena, väärennöksenä, luvattomana käyttönä tai henkilörekisteririkoksena, ei toisen henkilötietojen väärinkäyttöä katsottu tarpeelliseksi kriminalisoida uudelleen[101]. Lisäksi todettiin, että toteutuessaan kriminalisointi rajoittaisi tarpeettomasti perusoikeuksiin kuuluvaa sananvapautta.[102]

Ennen identiteettivarkauden kriminalisointia luonnollisen henkilön esiintyminen toiselle ilman vahingoittamis- tai hyötymistarkoitusta on siis ollut periaatteessa sallittua. Ainoastaan esiintyminen viranomaiselle väärin henkilötiedoin erehdyttämistarkoituksessa on ollut rangaistavaa (RL 39/1889, 16:5). Muutos oikeustilassa tapahtuu, kun yhteiskunta tuottaa uusia ongelmia, joita halutaan säädellä rikosoikeudellisin keinoin. Yhteiskunnassa vallitseva oikeustila on jatkuvassa liikkeessä ja siihen vaikuttavat muun muassa sosiaaliset, kulttuuriset ja rakenteelliset muutokset[103]. Tässä tapauksessa muutokseen johti eritoten verkkorikollisuuden kasvu. Vuonna 2015 muutos lainsäädäntöön haluttiinkin tehdä ja hallitus esitti lakivaliokunnalle riittäviä painavia yhteiskunnallisia tarpeita kriminalisoinnille päätyen säätämään identiteettivarkauden rangaistavaksi.[104] Päätökseen vaikutti EU-

[99] *HE 6/1997 vp*, s. 192.
[100] *LaVM 15/2005*, s. 5.
[101] *Oikeusministeriö* 2013b, s. 5.
[102] *Oikeusministeriö* 2013b, s. 9.
[103] *Tapani – Tolvanen* 2013, s. 74.
[104] *Sisäasiainministeriö* 2010, s. 48.

lainsäädännön ohjausvaikutuksen ohella muun muassa verkkorikollisuuteen liittyvä uhrin oikeussuojan puutteellisuus.

Tietoverkossa tapahtuvien identiteettivarkauksien kannalta aikaisemmin erityisen ongelmallista oli, että asianomistajan asema jakautui identiteettivarkauden uhrin ja tietoverkkopalveluntarjoajan välille. Identiteettivarkauden uhrin henkilötietoja oli käytetty oikeudetta, mutta taloudellisen vahingon kärsi palveluntarjoaja.[105] Kriminalisoinnin tarkoituksena olikin muun muassa parantaa uhrin oikeudellista asemaa[106]. Uhrin aseman parantamiseksi ehdotettiin muun muassa viranomaisen määrittämää ja viranomaisrekistereihin kirjattavaa identiteettivarkauden uhrin statusta, joka auttaisi identiteettivarkauden uhria selvittämään rikoksesta aiheutuneita vahinkoja ja ongelmia. Näkökulma huomioi erityisesti luonnolliset henkilöt ja heille mahdollisesta teosta aiheutuvat ongelmat, kuten luottotietojen menetyksen. Esille nostettiin myös vahingonkorvausoikeudellinen ulottuvuus eli identiteettivarkauden uhrin mahdollisuus saada vahingonkorvausta.[107] Ongelmalliseksi katsottiin viranomaisen puutteellinen toimivalta vahinkojen torjunnassa; lainsäädännössä ei tunnettu uusien tekomuotojen avulla tehtyjä identiteettivarkauksia[108]. Toisaalta, uhrin oikeussuojan puutteellisuus todettiin myös perinteisten identiteettivarkauksien kohdalla. Esimerkiksi mahdollisuudet rajoittaa varastetuin tiedoin tehtyjä pikavippejä olivat olemattomat[109]. Oikeushenkilöiden asemaa selvityksessä ei kuitenkaan huomioitu. Esimerkiksi identiteettivarkauden kohteeksi joutuneen oikeushenkilön rekisteritietoihin (YTJ, Kaupparekisteri) vastaavien kirjausten tekeminen olisi mahdollista.

Aikaisemmin identiteettivarkauden tunnusmerkistön täyttäviä vastaavanlaisia tekoja käsiteltiin rikosprosessissa esimerkiksi petoksina tai kunnianloukkauksina[110]. Muita mahdollisia rikosnimikkeitä olivat maksuvälinepetos ja yksityiselämää loukkaavan tiedon levittäminen[111]. Tarkoitukselliseen vahingoittamiseen tähtäävissä rikoksissa rikosnimike määräytyi yleensä kunnianloukkauksen (RL 39/1889, 24:9) tai yksityiselämää loukkaavan tiedon levittämisenä (RL 39/1889, 24:8). Molemmat rikostyypit sisältävät julkisuusvaatimuksen, sillä teko on tehtävä julkisesti ja kohdistettava useille vastaanottajille,

[105] *Kangasniemi* 2012, s. 231.
[106] *HE 232/2014*, s. 5 ja 27.
[107] *Oikeusministeriö* 2013a, s. 26.
[108] *Sisäasiainministeriö* 2010, s. 85.
[109] Ibid.
[110] *Sisäasiainministeriö* 2010, s. 48.
[111] *Kangasniemi* 2012, s. 225-226.

esimerkiksi julkisella keskustelupalstalla, jotta rikoksen tunnusmerkistö täyttyy. Lainsäädäntö oli puutteellinen, sillä kiusaamismielessä tehtyjä identiteettivarkauksia ei aikaisemmin ollut säädetty rangaistavaksi[112]. Esimerkiksi luonnollisten henkilöiden kohdalla kaveriporukalle suljetussa viestiryhmässä suunnattu herja ei aikaisemmin olisi voinut tulla näiden säännösten mukaan rangaistavaksi[113]. Lainsäädännön heikkous todettiin EIT:n tasolla ratkaisussa, jossa se katsoi, että kansallinen lainsäädäntö määritteli virheellisesti tietoliikennesalaisuuden yksityiselämän suojaa vahvemmaksi[114]. Lainsäädännössä ei myöskään huomioitu oikeushenkilöihin kohdistuvia tekoja. Niiden katsottiin kuuluvan ensi sijassa immateriaalioikeudellisten loukkausten ja tekijänoikeusrikosten piiriin.

3.2 EU:n tietoverkkorikosdirektiivi

Identiteettivarkauden kriminalisointi Suomessa perustuu Euroopan unionin direktiiviin. Unionissa tietoverkkorikollisuuden kansainvälinen, maantieteelliset rajat ylittävä, ominaispiirre on tunnistettu jo tietoverkkorikollisuutta koskevan yleissopimuksen (*tietoverkkorikossopimus*, 60/2007) laatimisen yhteydessä. EU:n tietoverkkorikosdirektiivi (*tietoverkkorikosdirektiivi*, 2013/40/EU) korvasi tietoverkkorikoksia koskevan puitepäätöksen (2005/222/YOS) ja sen tavoitteena oli lähentää jäsenvaltioiden rikosoikeudellisia säännöksiä ja parantaa jäsenvaltioiden viranomaisten välistä yhteistyötä verkkorikollisuuden torjumiseksi.

EU:n tietoverkkorikosdirektiivin säätämisen yhteydessä identiteettivarkaus katsottiin tekovälineeksi muun muassa petoksiin, maksuvälinepetoksiin, laittoman maahantulon järjestämiseen, rahanpesuun ja jopa terrorismin rahoittamiseen. Direktiivin yksi tavoitteista oli, että identiteettivarkaus määriteltäisiin samalla tavalla kaikissa jäsenmaissa ja että uhrin asemaa kyettäisiin parantamaan. Lainvalmistelun tueksi toteutettu vertaileva tutkimus osoitti, että identiteettivarkaus oli kriminalisoitu EU:n tasolla vain muutamassa jäsenmaassa ja että identiteettivarkauksiin liittyvä käsitteistö kaipasi yhdenmukaistamista[115].

Tietoverkkorikosdirektiivissä (2013/40/EU) identiteettivarkautta ei edellytetty säädettävän rangaistavaksi itsenäisenä tekona. Sen sijaan se jätti jäsenvaltioille kansallista harkintavaraa.

---

[112] *Oikeusministeriö* 2013a, s. 20.
[113] Ks. *Iltalehti* 2016, kohta 15-vuotias tekeytyi tuttavakseen viestipalveluissa –syyte identiteettivarkaudesta. [http://www.iltalehti.fi/uutiset/2016060721691200_uu.shtml.]
[114] ks. *K.U. v. Suomi* (2008).
[115] *Sisäasiainministeriö* 2010, s. 52.

Direktiivin yhdeksännessä artiklassa säädetään, että toisen henkilötietojen väärinkäyttöä (ts. identiteettivarkautta) voidaan pitää raskauttavana asianhaarana tutkittaessa laitonta järjestelmän häirintää tai laitonta datan vahingoittamista. Näin ollen tietoverkkorikosdirektiivissä identiteettivarkaudesta tehtiin vakavamman tietoverkkorikoksen ”liitännäinen”, eikä itsenäinen rikos. Tietoverkkorikosdirektiivissä (2013/40/EU) oikeushenkilöiden joutumista teon kohteeksi ei huomioitu, sillä identiteettivarkaudesta käytettiin nimitystä ”toisen henkilötietojen väärinkäyttö”. Teon katsottiin siis koskevan vain luonnollisia henkilöitä. Siinä rangaistavuuden edellytyksiksi määritellään tarkoituksellinen kolmannen osapuolen erehdyttäminen ja luottamuksen voittaminen (I) sekä vahingon aiheuttaminen henkilöllisyyden oikealle omistajalle (II). Suomessa tämä direktiivin kohta on saatettu voimaan identiteettivarkautena.[116]

Direktiivissä lainsäädännöllä suojeltava suojeluobjekti määriteltiin dataksi tai tietojärjestelmäksi, kun taas Suomen kansalliseen lainsäädäntöön suojeluobjektiksi muodostui identiteetin loukkaamattomuus[117]. Vaikka direktiivi edellytti rangaistavuutta vain tilanteissa, joissa rikoksena olisi identiteettivarkauden ohella tietoliikenteen häirintä, tietojärjestelmän häirintä, törkeä tietojärjestelmän häirintä, datavahingonteko, törkeä datavahingonteko tai niiden rangaistava yritys (RL 39/1889, 38:3 ja 38:5-7), ei Suomessa identiteettivarkautta haluttu sitoa näihin rikostyyppeihin. Identiteettivarkauden katsottiin liittyvän niin läheisesti myös muihin rikoksiin, ettei sen rajaamista erityisesti tietoverkkorikoksiin, katsottu tarkoituksenmukaiseksi. Identiteettivarkauden sitominen joihinkin rikostyyppeihin olisi ollut ongelmallista muun muassa siksi, että kyseessä olevien asianomistajarikosten selvittäminen olisi vaatinut asianomistajan myötävaikutusta, mahdollisen toisen henkilön, identiteettivarkauden uhrin, jäädessä vaille oikeussuojaa.[118]

Direktiivin täyttämiseksi ehdotettiin Suomessa viittä eri vaihtoehtoa. Ensimmäisenä vaihtoehtona oli tehdä identiteettivarkaudesta (henkilötietojen väärinkäytöstä) kvalifiointiperuste, joka tekisi määritellyistä rikostyypeistä törkeitä. Toisena vaihtoehtona oli tulkita identiteettitietojen väärinkäyttö rikoslakiin (RL, 39/1889) jo sisältyvänä koventamisperusteena liittyen rikollisen toiminnan suunnitelmallisuuteen. Kolmantena esitettiin, että identiteettivarkaus lisättäisiin RL:n (39/1889, 6:5) uudeksi yleiseksi koventamisperusteeksi. Neljäntenä ehdotettiin, että identiteettivarkauksien osalta

[116] *Oikeusministeriö* 2014, s. 44.
[117] *Oikeusministeriö* 2014, s. 45.
[118] *Oikeusministeriö* 2014, s. 46.

viitattaisiin RL (39/1889) 6:4 mukaiseen rangaistuksen mittaamiseen siten, että se olisi oikeudenmukainen suhteessa rikoksen vahingollisuuteen ja vaarallisuuteen, teon vaikuttimiin sekä rikoksesta ilmenevään muuhun tekijän syyllisyyteen. Viidentenä esitettiin, että identiteettivarkaus kriminalisoitaisiin itsenäisenä rikoksena. Viimeinen ehdotus hyväksyttiin ja RL:iin (39/1889) ehdotettiin lisättäväksi uusi, identiteettivarkauden kriminalisoiva pykälä.[119]

Identiteettivarkauden kriminalisoinnin toteutumista EU-tasolla on vaikeaa arvioida, koska säädöksen perustana oleva tietoverkkorikosdirektiivi jätti jäsenvaltioille laajan harkintavallan siitä, kuinka panna direktiivi täytäntöön kansallisesti. Koska direktiivi ei sisältänyt kriminalisointivelvoitetta, voidaan olettaa, että kriminalisoinnin vaikutuksia voidaan pitää ainoastaan tavoitteellisina.[120]

3.3 Identiteettivarkauden kriminalisointi ja lainvalmistelu Suomessa

Vuonna 2008 Sisäasiainministeriö käynnisti *Identiteettiohjelma* –hankkeen, jonka tavoitteena oli muun muassa henkilöllisyyden luomista koskevan lainsäädännön laatiminen ja kansalaisten henkilöllisyyden suojaaminen. Hankkeen yhdeksi painopistealueeksi valittiin identiteettivarkaudet ja niiden ehkäisy.[121] Identiteettiohjelmassa todettiin, että tietoverkossa tapahtuvat identiteettivarkaudet ovat uhka paitsi yksityishenkilöille, myös valtion sisäiselle turvallisuudelle ja tietoyhteiskunnan toiminnalle[122]. Tekojen kohdistuminen oikeushenkilöihin tunnistettiin siis jo lainvalmisteluvaiheessa. Identiteettiohjelmassa perinteisten identiteettivarkauksien tunnusmerkistön täyttävien tekojen uudelleenkriminalisointia ei katsottu tarpeelliseksi, sillä keskustelussa painotettiin verkkoympäristössä tapahtuvien tekojen sääntelemättömyyden aiheuttamia ongelmia. Ohjelman mukaan tietoverkkoympäristön haasteet tuli ottaa huomioon myös lainsäädännössä ja mahdollistaa rikosoikeuden avulla riittävät keinot tietoverkossa tapahtuvien identiteettivarkauksien tutkintaan.[123]

Identiteettivarkauden kriminalisoinnin tarkoituksena on suojata perustuslain (PL, 731/1999) 10 §:n mukaista oikeutta yksityiselämään[124], jonka on katsottu koskevan myös oikeushenkilöitä. Lain esitöistä käy ilmi, että identiteettivarkaus säädettiin rangaistavaksi

---

[119] *Oikeusministeriö* 2014, s. 44-45.
[120] *Melander* 2015, s. 489.
[121] *Sisäasiainministeriö* 2010, s. 6.
[122] *Sisäasiainministeriö* 2010, s. 97.
[123] *Sisäasiainministeriö* 2010, s. 75.
[124] *Oikeusministeriö* 2014, s. 66.

ajatellen erityisesti tekoja, jotka tapahtuvat tietoverkossa taloudellisen hyödyn saavuttamiseksi.[125] Vaikka teko tuli käsittämään myös reaalimaailman tapaukset, annettiin lainvalmistelussa painoarvo nimenomaan tietoverkkorikoksille.

Identiteettivarkauden kriminalisointia koskevaa keskustelua hallitsi rikosoikeudellisten kriminalisointiperiaatteiden korostaminen, joka aiheutti myös kritiikkiä[126]. Periaatteiden mukaan kriminalisoinnin on perustuttava hyväksyttävään perusteeseen, jolle on painava yhteiskunnallinen tarve ja jonka vaikutus rikollisuuteen on ennaltaehkäisevä. Laillisuusperiaatteen mukaisesti kriminalisointi on toteutettava täsmällisesti ja rikosoikeutta on käytettävä vasta viime sijaisena keinona.[127] Identiteettivarkauden kriminalisoinnin vastustajat katsoivat, että yleisen identiteettivarkauden kriminalisointi ei olisi riittävän täsmällisesti määritelty rangaistavaksi teoksi ja että lavea kielellinen ilmaisu johtaisi epämääräisen kriminalisoinnin ohella kattamaan suhteettoman laajan joukon erilaisia tekoja.[128] Vastustajat totesivat myös, että identiteettivarkauden kriminalisointi asettaisi normikollisioon tiedollisen itsemääräämis- ja omistusoikeuden (PL 731/1999, 10 §) ja sananvapauden (PL 731/1999, 12 §). Kritiikki ei kuitenkaan kumonnut lainsäädäntöhanketta, koska tiedollisen itsemääräämisoikeuden katsottiin olevan tapauskohtaiseen harkintaan perustuva oikeus, joka ei aina voisi toteutua absoluuttisesti. Näin ollen identiteettivarkauden kriminalisoinnille ei katsottu olevan perustuslaillisia esteitä.[129]

Oikeusministeriö järjesti identiteettivarkauksia koskevasta muistiostaan lausuntokierroksen.[130] Vaikka tarve identiteettivarkauksien kriminalisoinnille nousi tuolloin esille, herätti aihe myös vastakkaisia kannanottoja. Kyseisellä lausuntokierroksella moni lausunnonantajista piti identiteettivarkauden kriminalisointia erillisenä rikoksena tarpeettomana perustuen muun muassa siihen, ettei identiteettivarkauksista välttämättä tulisi aiheutumaan uhreille taloudellista vahinkoa ja siihen, että ne oli jo pääosin kriminalisoitu olemassa olevassa lainsäädännössä[131] esimerkiksi kunnianloukkauksena (RL 39/1889, 24:9) tai yksityiselämää koskevan tiedon levittämisenä (RL 39/1889, 24:8). Myös Identiteettiohjelman työryhmä totesi johtopäätöksissään, raportin sisällön huomioon ottaen

---

[125] *Sisäasiainministeriö* 2010, s. 50.
[126] *Oikeusministeriö* 2013a, s. 22.
[127] *Oikeusministeriö* 2013b, s. 3.
[128] *Oikeusministeriö* 2013b, s. 15.
[129] Ibid.
[130] *Oikeusministeriö* 2013a, s. 9
[131] *Oikeusministeriö* 2013a, s. 29-30.

ristiriitaisesti, ettei identiteettivarkauden kriminalisoinnille ollut tarvetta, koska olemassa oleva lainsäädäntö tarjosi jo riittävän suojan uhreille, joiden identiteettitietoa oli väärinkäytetty joko hyödyn hankkimiseksi tai kohteen vahingoittamiseksi.[132]

Lainvalmistelun aikana käydystä keskustelusta kävi ilmi, että identiteettivarkaus käsitetään usein luonnollisen henkilön taloudelliseen omaisuuteen kohdistuvana euromääräisenä varkautena, oikeushenkilöiden identiteetin loukkausten ja henkiseen kärsimykseen tähtäävien rikollisten tekojen jäädessä tarkastelussa taka-alalle.[133] Lain esitöissä mainitaan ”ilman vahingoittamistarkoitusta” luodut sosiaalisen median valeprofiilit, mutta niiden rikosoikeudellisen rangaistavuuden tarpeellisuus kyseenalaistetaan vedoten muun muassa siihen, ettei niitä ole kriminalisoitu läheskään kaikissa EU-maissa.[134] Toisaalta on katsottu, että esimerkiksi tietoverkossa omalla identiteetillä esiintyminen ei ole välttämätöntä ja että tietynlaisten valeprofiilien luominen on osa sosiaalisen median kulttuuria[135]. Lain esitöissä oikeushenkilöiden oikeussuoja tarvetta ei pohdittu lainkaan, minkä vuoksi onkin mielenkiintoista, että ne kuitenkin sisällytettiin lopulliseen sääntelyyn.

Kritiikistä huolimatta tarve identiteettivarkauden kriminalisointiin tunnistettiin verkkorikollisuuden kasvun ja tietoverkkorikosten toimintaympäristön nopean muutoksen myötä[136]. Lakivaliokunta puolsi identiteettivarkauden kriminalisointia itsenäisenä rikoksena, koska se katsoi, että vaikka osa tapauksista olikin jo kriminalisoitu toisten rikosnimikkeiden alle, jäi ”harmaalle alueelle” tapauksia, joista tekijää olisi tullut rangaista. Sen mukaan säännös tuli parantamaan ja selkeyttämään identiteettivarkauden uhrin asemaa. Tietoverkkorikosdirektiivin (2013/40/EU) täytäntöön panemiseksi oikeusministeriö julkaisi vuonna 2014 mietinnön, jossa identiteettivarkautta ehdotettiin lisättäväksi rikoslakiin (RL 39/1889) itsenäisenä asianomistajarikoksena.

3.4 Identiteettivarkauden kriminalisointi muissa Pohjoismaissa

Identiteettivarkauden kriminalisointi on ollut ajankohtainen aihe myös muissa Pohjoismaissa. Kuten Suomessa, keskustelua on herättänyt muun muassa rikosnimikkeen sanamuoto ja maksimirangaistuksen määrittely. Seuraavassa tarkastellaan lyhyesti Ruotsin ja Norjan vastaavia säännöksiä. Tanskan rikoslaissa identiteettivarkautta ei ole vielä

---

[132] *Oikeusministeriö* 2013b, s. 13.
[133] *Oikeusministeriö* 2013a, s. 9-10.
[134] *Oikeusministeriö* 2013a, s. 11 ja *Oikeusministeriö* 2013b, s. 9.
[135] *Oikeusministeriö* 2013b, s. 15.
[136] *LaVM 29/2014 vp*, s. 2.

nimenomaisesti kriminalisoitu[137]. Sen sijaan teko voi tulla rangaistavaksi esimerkiksi väärennösrikoksena tai petoksena[138].

Ruotsissa identiteettivarkaus kriminalisoitiin vuonna 2016 Ruotsin rikoslakiin (BB, Brottsbalk 700/1962) 4:6b §:ään (*olovlig identitetsanvändning*, luvaton identiteettitiedon käyttö) seuraavasti:

”*Den som genom att olovligen använda en annan persons identitetsuppgifter utger sig för att vara honom eller henne och därigenom ger upphov till skada eller olägenhet för honom eller henne, döms för* ***olovlig identitetsanvändning*** *till böter eller fängelse i högst två år.*”

Säännöksen mukaan se, joka käyttäen luvattomasti toisen henkilön identiteettitietoa esiintyy hänenä ja siten aiheuttaa vahinkoa tai haittaa tietojen alkuperäiselle omistajalle, tulee tuomita luvattomasta identiteetin käytöstä sakkoihin tai maksimissaan kahden vuoden vankeusrangaistukseen. Verrattuna Suomen vastaavaan säännökseen erot maiden välillä koskevat erityisesti erehdyttämistarkoitusta, aiheutetun vahingon laatua ja maksimirangaistusta. Suomessa tekijän on toimittava erehdyttämistarkoituksessa, mitä Ruotsissa ei edellytetä. Ruotsissa tunnusmerkistön täyttymiseen riittää siis se, että tekijä esiintyy identiteettitiedon haltijana, olipa tarkoitus mikä tahansa. Erityisesti näyttö erehdyttämistarkoituksessa toimimisesta voikin muodostua Suomessa tunnusmerkistön täyttymisen kannalta ongelmalliseksi. Lisäksi Suomessa tekijän on aiheutettava taloudellista tai vähäistä suurempaa haittaa, kun taas Ruotsissa riittää pelkän ”vahingon tai haitan” aiheutuminen. Toisin sanoen Ruotsissa teolla aiheutettu vähäinenkin haitta voi riittää tunnusmerkistön täyttymiseen. Kokonaisuudessaan Ruotsin kynnys tunnusmerkistön täyttymiseen on siis varsin matala verrattuna Suomeen. Siitä huolimatta maksimirangaistukseksi on säädetty ankarampi rangaistus kuin Suomessa, mikä mahdollistaa muun muassa laajempien pakkokeinojen käytön.

Ruotsissa identiteettivarkaus oli identifioitu jo lainsäädäntöä edeltävissä keskusteluissa vain luonnollisia henkilöitä koskevaksi[139] ja näin ollen laki säädettiin käsittämään vain luonnolliset henkilöt tarkentaen sitä vielä koskemaan vain eläviä henkilöitä[140]. Suomessa lain esitöissä ei nimenomaisesti otettu kantaa siihen, voisiko identiteettivarkauden kohteena

---

[137] *The Criminal Code*, Order No. 909 of September 27, 2005 as amended by Act Nos. 1389 and 1400 of December 21, 2005.
[138] *Prop 2015/16:150,* kohta Nordisk lagstiftning.
[139] *Finansbolagens Förening* 1994, s. 4-7.
[140] *Prop 2015/16:150,* s. 28-29.

olla myös kuollut tai vielä syntymätön henkilö. Näin ollen Suomen sääntely käsittää ainakin teoriassa laajemman joukon myös luonnollisia henkilöitä. Esimerkiksi vainajan tai syntymättömän lapsen tietojen oikeudeton käyttö voi johtaa identiteettivarkauden tunnusmerkistön täyttävään tekoon. Vainajan tietoja voi löytyä esimerkiksi tietoverkosta vielä pitkäänkin kuoleman jälkeen ja syntymättömän lapsen tiedot voivat päätyä vääriin käsiin esimerkiksi sikiötutkimusten kautta (ultraäänikuvat, erilaiset näytteenottotulokset). Vaikka syntymätön lapsi rekisteröidään luonnolliseksi henkilöksi henkilötunnuksen kautta vasta syntyessään, tallennetaan tätä koskevia tietoja erilaisiin terveydenhuollon järjestelmiin jo raskausaikana. Se, voisiko tällaisen tiedon oikeudeton käyttö johtaa identiteettivarkauteen, on varsin epätodennäköistä, joskin teoriassa mahdollista.

Identiteettivarkauden kriminalisointiin liittyvää termistökeskustelua käytiin myös Ruotsissa. Identiteettivarkaudesta käytettiin useita hieman toisistaan poikkeavia termejä (mm. *olovlig identitetsanvändning, identitetskapning, identitetsstöld*), joiden kielellinen merkitys todettiin epäselväksi. Tästä syystä teko päädyttiinkin kriminalisoimaan identiteettivarkauden sijaan identiteettitiedon luvattomana käyttönä. Lain esitöiden mukaan sillä tarkoitettiin sitä, että tekijä käytti luonnollisen henkilön identiteettitietoa luvattomasti esiintyäkseen tiedon alkuperäisenä omistajana.[141] Suomalainen oikeustieteellinen tutkimus ei tunne termiä ”identiteettitieto”. Sen voitaneen kuitenkin tulkita tarkoittavan ainakin henkilötietoja, todennäköisesti myös tunnistamistietoja ja muita yksilöiviä tietoja.

Ruotsissa tyypillisiksi identiteettitiedon luvattoman käytön tekomuodoiksi nimettiin toisen henkilön nimissä tehdyt tilaukset ja lainahakemukset[142]. Lisäksi tekomuodoksi mainittiin toisen henkilön omistaman asunnon vuokraus tai kulkuvälineen myynti ja siihen liittyvän etukäteen maksettavan käsirahan maksu. Lakialoitteessa tunnistettiin myös tietoverkon mahdollistamat tekotavat, joissa apuvälineinä käytetään Internetiä, sosiaalista mediaa ja erilaisia käyttäjätilejä. On erikoista, että Ruotsissa oikeushenkilöt jätettiin nimenomaisesti sääntelyn ulkopuolelle, vaikka identiteettivarkauden tekotavaksi kuvailtiin muun muassa yrityksen nimissä lähetetty kalasteluviesti (*phishing*). Se, että identiteettivarkauksia tehdään myös oikeushenkilöiden nimissä, tunnistettiin siis lain esitöissä, mutta niiden ei katsottu tarvitsevan oikeussuojaa. Sen sijaan Ruotsissakin asiaa valmistelemaan määrätty komitea

[141] *Prop 2015/16:150* kohta 4.1. Bakgrund.
[142] ks. Myös Ruotsin asiassa varsin nuori oikeuskäytäntö on osoittanut tekotavan tyypilliseksi. Ruotsin ensimmäinen identiteettivarkaustapauskin kohdistui nimettyyn oikeushyvään. Hovrätten för Västra Sverige, 20.3.2017, B 1374-17. Asiassa kyse luonnollisen henkilön henkilötietojen ja tämän identiteetin käytöstä hänen nimiinsä nostettujen lainojen ja tilattujen tavaroiden osalta.

(*Integritetsskyddskommittén*) päätyi loppulausunnossaan siihen, ettei lainsäädännön sellaisenaan tarjoama suoja ollut riittävä luonnollisia henkilöitä koskeviin tapauksiin, joissa identiteettivarkauden motiivina oli taloudellisen hyödyn sijasta muu haitta tai kärsimys (ts. kiusaamistapaukset).[143]

Ruotsissa identiteettitiedon luvattoman käytön kriminalisoinnin tarpeellisuutta perusteltiin muun muassa yhteiskunnassa tapahtuneilla tietoverkkoyhteiskuntaan liittyvillä muutoksilla: avoimen tiedonjaon vuoksi yksilöistä on nykyään helppo saada tietoa ja käyttää sitä väärin. Lisäksi lainvalmistelun tueksi tehdyissä tutkimuksissa oli osoitettu identiteettitietojen väärinkäytön ja petosrikostekojen lisääntyneen. Muun muassa uusien osto- ja myyntitapojen sekä tunnistusmenetelmien ja verkkoasioinnin lisääntymisen katsottiin lisänneen myös identiteettivarkauksia. Lisäksi lainsäädännön tarpeellisuutta puolusteltiin uhrille koituvilla, pitkä- ja kauaskantoisilla, seurauksilla, joihin olemassa oleva lainsäädäntö ei tarjonnut suojaa.[144] Lakia puollettiin siis varsin samankaltaisilla syillä kuin Suomessa. Ruotsissa lain esityöt huomioivat varsin laajasta tietoverkkojen mahdollistamat uudet tekomuodot ja niitä koskevat sääntelyedellytykset.

Ruotsissa kriminalisoinnin tueksi toteutettiin kuulemiskierros, jossa *Skatteverket*, *Bolagsverke*t, *Finansbolagens förening* ja *Motorbranschens riksförbund* vaativat, että säädös laajennettaisiin koskemaan myös oikeushenkilöitä[145]. Vaatimuksiin ei vastattu, sillä oikeushenkilöt jätettiin sääntelyn ulkopuolelle vedoten siihen, ettei yritykseen kohdistunut identiteettivarkaus ollut henkilökohtaiseen koskemattomuuteen kohdistunut rikollinen teko. Ruotsissa lain esitöissä ei huomioitu esimerkiksi EIT:n omaksumaa perusoikeusmyönteistä tulkintalinjaa, joka käsittää perusoikeuksien suojan kattavan myös oikeushenkilöt. Näin ollen esimerkiksi yrityksen y-tunnusta tai muuta vastaavaa identifiointitietoa hyväksikäyttäen tehdyt rikoksen jätettiin sääntelyn suojan ulkopuolelle. Oikeushenkilöille suojaa vaatineet vetosivat muun muassa siihen, että oikeushenkilön identiteettitietoa hyväksikäyttäen tehdyt rikokset saattoivat johtaa myös oikeushenkilöön läheisesti liittyvien luonnollisten henkilöiden koskemattomuuden loukkaukseen (Suomessa ns. *välillinen vaikutus*). He tunnistivat tekomuodoksi myös oikeushenkilöille tekaistut www-sivut ja niiden aiheuttamat haitat ja vahingot. Lain esitöissä katsottiin kuitenkin, että laki tarjosi

---

[143] *Prop 2015/16:150* kohta 4.1. Bakgrund.
[144] *Prop 2015/16:150* kohts Brott som begås genom användning av någon annans identitetsuppgifter har blivit ett problem i samhället, s. 9-10.
[145] *Prop 2015/16:150*, s. 17.

riittävästi *välillistä suojaa* oikeushenkilön omistaville luonnollisille henkilöille ja että oikeushenkilöillä oli verrattaen paremmat mahdollisuudet vaatia oikeuksiaan muuta kautta kuin luonnollisilla henkilöillä kriminalisoinnista riippumatta. Oikeushenkilöiden oikeussuojan arviointi keskittyi arvioimaan yrityskaappauksia, jotka tapahtuvat useimmiten oikeudettomien yritysrekisterimuutosten kautta. Lain esitöissä arvioitiin, että oikeushenkilöillä oli hyvät mahdollisuudet suojautua yrityskaappauksia vastaan olemassa olevin palveluin.[146] Koska Ruotsissa luvattoman identiteettitiedon käytön ulottamista oikeushenkilöihin nimenomaisesti vaadittiin, oli sitä koskeva keskustelukin kattavampaa ja *pro & contra* -punninta rikkaampaa kuin Suomessa.

Ruotsissa teon maksimirangaistukseksi säädettiin kaksi vuotta vankeutta, sillä lain esitöissä tiedostettiin, että teon tunnusmerkistön täyttävien tekojen vakavuusasteet tulisivat vaihtelemaan. Lisäksi teosta säädetiin asianomistajarikos, kuitenkin säilyttäen syyttäjällä syyteoikeus tapauksissa, joissa yleinen etu vaati syytteen nostamista.[147] Suomessa maksimirangaistukseksi säädettiin sakko ja rikoksesta asianomistajarikos ilman syyttäjän toissijaista syyteoikeutta. Koska Suomessa lainvalmistelua koskeva keskustelu keskittyi esittämään identiteettivarkauden vakavamman teon liitännäisrikoksena, jäi mahdollisten tekomuotojen ja tekojen vakavuusasteiden arviointi varsin pintapuoliseksi. Samasta syystä teolle riittäväksi rangaistukseksi katsottiin sakko: liitännäisrikos tulisi esiintymään joka tapauksessa vakavamman rikoksen yhteydessä, jolloin maksimirangaistus määrittyisi sen mukaan. Suomessa syyttäjän syyteoikeuden tarpeellisuutta ei arvioitu lainkaan. Ruotsissa toissijaisen syyteoikeuden mahdollistaminen kielii siitä, että teon katsottiin voivan muodostaa sellainen ”yleisen edun vastainen” kokonaisuus, johon syyttäjän tuli pystyä puuttumaan ilman asianomistajan myötävaikutusta.

Norja on identiteettivarkauden kriminalisointia koskevan keskustelun edelläkävijämaa, sillä siellä teko kriminalisoitiin jo vuonna 2010. Norjassa identiteettivarkaudesta (*identitetskrenkelse*) säädetään seuraavasti (ruotsinkielinen käännös): ”*...straffas den som oberättigat sätter sig i besittning av en annans identitetsbevis, eller uppträder med en annans identitet eller med en identitet som är lätt att förväxla med en annans identitet, i syfte*

[146] *Prop 2015/16:150*, s. 21-22.
[147] *Prop 2015/16:150*, s. 23-25.

att uppnå en oberättigad vinning för sig eller annan, eller tillfoga annan skada eller olägenhet. Straffet är böter eller fängelse i högst två år".[148]

Säännöksen mukaan sitä, joka perusteettomasti pitää hallussaan toisen identiteettitodistusta tai esiintyy toisen identiteetillä tai identiteetillä, joka on helppo sekoittaa toisen identiteettiin, tarkoituksenaan saavuttaa perusteetonta etua itselleen tai toiselle tai aiheuttaa toiselle vahinkoa tai haittaa, rangaistaan sakolla tai maksimissaan kahden vuoden vankeusrangaistuksella. Verrattuna Suomen vastaavaan säännökseen, lailla on yhtymäkohtia väärillä henkilötiedoilla esiintymiseen (vuoteen 1999 asti, RL, 39/1889, 42:5), sillä identiteettitodistuksen voidaan katsoa viittaavan henkilötodistukseen, kuten passiin tai ajokorttiin. Suomalaisessa oikeuskielessä "identiteettitodistus" on tuntematon termi.

Myöskään Norjassa tekijältä ei edellytetä toimimista erehdyttämistarkoituksessa, kuten Suomessa. Sen sijaan riittää perusteettoman edun tavoittelu tai vahingon tai haitan aiheuttaminen. Säännöksestä erikoisen tekee myös se, että periaatteessa jo pelkkä identiteettitodistuksen perusteeton hallussapito on rangaistavaa. Rajanveto perusteettoman ja oikeutetun hallussapidon välille voi olla joissakin tapauksissa haastavaa. Esimerkiksi tietoverkkoon sijoittuvassa teossa voi olla vaikeaa näyttää toteen, onko identiteettitodistus saatu haltuun esimerkiksi avoimesta sosiaalisen median profiilista vai kaappaamalla tietoja oikeudettomasti. Sen, että tieto on avoimesti saatavilla, ei tulisi kuitenkaan oikeuttaa sen väärinkäyttöön. On kuitenkin haastavaa osoittaa, että tieto on "perusteettomasti" toisen hallussa.

Lain sanamuodosta erikoisen tekee myös kohta "identiteetistä, joka on helppo sekoittaa toisen identiteettiin". Tällainen voi perinteisessä identiteettivarkaustapauksessa olla esimerkiksi sama tai samankaltainen nimi tai nimimerkki. Tietoverkossa nimimerkin samankaltaisuuden sattumanvaraisuus voi muodostua hankalaksi näyttökysymykseksi. Oikeushenkilöiden kohdalla vastaava tieto voisi olla esimerkiksi sekoitettavissa oleva logo tai tuotemerkki. Norjan lainsäädännössä onkin piirteitä sekoitettavuusarvioinnista, mitä kuvataan jäljempänä.

---

[148] *Prop 2015/16:150* kohta Nordisk lagstiftning. Suora lainaus Norjan rikoslaista (Lov om straff, straffeloven, Kapittel 21, Vern av informasjon og informasjonsutveksling) on seuraava: "§ 202. *Identitetskrenkelse*. Med bot eller fengsel inntil 2 år straffes den som uberettiget setter seg i besittelse av en annens identitetsbevis, eller opptrer med en annens identitet eller med en identitet som er lett å forveksle med en annens identitet, med forsett om å a) oppnå en uberettiget vinning for seg eller en annen, eller b) påføre en annen tap eller ulempe." Tilføyd ved lov 19 juni 2009 nr. 74.

Kuten Ruotsissa, myös Norjassa teon maksimirangaistukseksi säädettiin kaksi vuotta vankeutta. Näin ollen Suomen lainsäädäntö muodostaa poikkeuksen pohjoismaisessa kokonaisuudessa noudattamalla sakkorangaistuslinjaa. Koska Norjassa laki säädettiin useita vuosia ennen Suomea ja Ruotsia, ei lainvalmistelu huomioinut kuitenkaan yhtä näkyvästi tietoverkkorikollisuuden kasvua ja siihen liittyviä näkökulmia. Norjan lain esitöissä mainittiin kuitenkin nimenomaisesti, että identiteetin omistaja voi olla joko fyysinen tai juridinen henkilö. Näin ollen oikeussuoja ulotettiin Norjassa koskemaan myös oikeushenkilöitä. Lisäksi teossa käytettäviksi tiedoiksi mainittiin jo tuolloin paitsi nimi ja syntymäaika, myös ”elektroninen dokumentti”, mikä osoitti tietoverkkotodellisuuden huomioimisen. Erikoinen huomio tehtiin myös teon kolmanteen: toisin kuin Suomessa, erehdytettävän ei katsottu voivan olla kone tai järjestelmä. Lisäksi teon kvalifiointia lievään ja törkeään tekomuotoon ei katsottu tarpeelliseksi.[149]

Pohjoismaissa identiteettivarkautta koskeva kriminalisointi on herättänyt keskustelua erityisesti tunnusmerkistössä käytettävästä termistöstä. Suomalainen lainsäädäntö poikkeaa Ruotsin ja Norjan vastaavista maksimirangaistuksen ja erehdyttämistarkoituksessa toimimisedellytyksen osalta. Kun muissa maissa maksimirangaistukseksi on säädetty vankeutta, on Suomessa riittäväksi rangaistukseksi määritelty sakko. Lisäksi suomalaisessa lainsäädännössä tekijältä edellytetään erehdyttämistarkoitusta, kun taas muissa maissa tekijän varsinaisella tarkoituksella ei ole merkitystä. Myös ”vähäistä suuremman haitan” määritelmä on suomalaisessa säännöksessä muista poikkeava ja edellyttää tapauskohtaista arviointia. Oikeussuoja on ulotettu oikeushenkilöihin Suomen lisäksi Norjassa, kun taas Ruotsissa suojaa ei ole kuulemiskierrosten vaatimuksista huolimatta katsottu tarpeelliseksi.

3.5 Identiteettivarkauden tunnusmerkistö Suomen lainsäädännössä

Rikoslain (RL 39/1889) 38:9a §:ssä (10.4.2015/368) identiteettivarkaudesta säädetään seuraavasti: ”*Joka erehdyttääkseen kolmatta osapuolta oikeudettomasti käyttää toisen henkilötietoja, tunnistamistietoja tai muuta vastaavaa yksilöivää tietoa ja siten aiheuttaa taloudellista vahinkoa tai vähäistä suurempaa haittaa sille, jota tieto koskee, on tuomittava identiteettivarkaudesta sakkoon.*”

[149] ks. *Det Kongelige Justis- og Politidepartement* 2005, kohta Ot.prp.nr. 22 2008-2009: Om lov om endringer i straffeloven. 20. mai 2005 nr. 28. (siste delproposisjon - sluttforing av spesiell del og tilpasning av annen lovgivning, s. 402.

Identiteettivarkauden lakiin kirjoitettu tunnusmerkistö on saanut vaikutteita petoksen rikostunnusmerkistöstä (RL 39/1889, 36:1, 24.8.1990/769). Identiteettivarkauden rangaistavuuden edellytyksinä ovat:

- erehdyttämiseen pyrkiminen (I)
- toisen tietojen oikeudeton käyttö (II) sekä
- taloudellisen vahingon tai vähäistä suuremman haitan aiheuttaminen tietojen oikealle omistajalle (III).[150]

Näiden kaikkien on täytyttävä, jotta teko voi tulla rangaistavaksi identiteettivarkautena.

3.5.1 Erehdyttämisen yritys

Ennen identiteettivarkauden kriminalisointia lainsäätäjä totesi, että termi erehdytys on jo niin vakiintunut yleiskielen ilmaisu, ettei sitä ole tarpeellista määritellä laissa. Erehdyttämisen tarkoitettiin tuolloin käsittävän paitsi valheellisen tosiasian esittämisen, myös muun suhtautumisen, joka tapauksen kokonaisarvion kannalta on omiaan johtamaan toista harhaan.[151] Tämän määritelmän mukaan erehdyttäminen on paitsi suoranaista valehtelua, myös eleitä ja muuta sanatonta viestintää, joka johtaa samaan lopputulokseen.

Erehdyttämisellä tarkoitetaan ensisijaisesti harhaanjohtamista ja virheellisten tietojen antamista[152]. Käytännössä käsillä on tuolloin tilanne, jossa henkilölle annetaan harhaanjohtavia tietoja jostakin tapauksen olennaisesta seikasta ja vaikutetaan näin ollen erehdytettävän päätöksentekoon.[153] Erehdyttämisen tunnusmerkistön täyttymisessä olennaista on erehdyttämistarkoitus; väärän tiedon antamisen on oltava omiaan johtamaan toista harhaan ja erehdyttäjällä on oltava erityinen, esimerkiksi lakiperusteinen, velvollisuus oikean tiedon antamiseen.[154] Toisaalta tärkeää on myös erehtymisen mahdollisuus, sillä jos on ilmiselvää, ettei tekijä voi olla ilmoittamansa henkilö, esimerkiksi fiktiivinen taruolento, ei tosiasiallista erehtymisen vaaraa ole[155].

Oikeuskäytännössä erehdyttämisellä tarkoitetaan myös erehdyksen hyväksikäyttämistä (esim. RL 39/1889, 36:1). Olennaista on, että erehdyttäminen liittyy kokonaisuuden kannalta

---

[150] *Lappi-Seppälä ym*. 2013. vrt. kohta Luku 24, Petos ja muu epärehellisyys, kohta Petos.
[151] *HE 66/1988 vp*, kohta 1.12.2. Pykälien perustelut.
[152] ks. *KKO 2015:89*. Tapauksessa A oli erehdyttämällä värvännyt B:n yksityisesityksiin. KKO katsoi, että ollakseen rikosoikeudellisesti rangaistavaa, on erehdyttämisen liityttävä kokonaisuuden kannalta oleellisiin seikkoihin ja perustuttava valheellisten tietojen antamiseen.
[153] *Melander* 2015, s. 435.
[154] *HE 66/1988 vp,* s. 131-132.
[155] *Kallio* Edilex 2011, s. 4.

olennaisiin seikkoihin[156] ja että kolmatta pyritään erehdyttämään toisen henkilöllisyyden tai identiteetin osalta.[157] Erehdyttäminen onkin aikaisemman oikeuskäytännön mukaan tulkittu valheellisen asianlaidan esittämiseksi. Toisaalta erehdyttämisen tunnusmerkistö voi täyttyä, vaikkei erehdytetylle suoranaisesti esitettäisi valheellisia tai vääriä tietoja. Erehdyttäminen voi nimittäin tapahtua myös esimerkiksi niin, että erehdytettyä johdetaan ulkoisin seikoin harhaan esittämättä sinänsä valheellisia tietoja. Olennaista on se, että erehdytetylle muodostuu viestin sisältö, esitystapa ja asiayhteys sekä muut olosuhteet huomioon ottaen tosiseikoista poikkeava ymmärrys. Erehdyttämistä voi tukea esimerkiksi viestissä annettu tosiseikoista poikkeava vaikutelma ja ymmärtämistä haittaavien seikkojen lisääminen viestiin. Tällöin viesti voi kokonaisuutena arvioiden olla omiaan johtamaan vastaanottajaa harhaan ja mahdollistaa tämän erehtymisen.[158] Oikeushenkilöiden visuaaliseen identiteettiin kohdistuvissa tapauksissa kysymys onkin harvoin suoranaisesta ”valehtelusta” tai väärien tietojen antamisesta. Esimerkiksi oikeushenkilön tunnusmusiikin tai visuaalisen värimaailman käyttö voivat joissakin asiayhteyksissä johtaa erehdytettävää harhaan ilman, että kukaan valehtelee tai esittää tälle tosiseikoista poikkeavia väitteitä. Kysymys on erehdytettävän virheellisestä assosiaatiosta eli mielleyhtymästä.

Identiteettivarkauden tunnusmerkistön kannalta on syytä erottaa varsinainen erehdyttäminen ja siihen pyrkiminen eli erehdyttämisen yritys. Identiteettivarkauden kannalta merkitystä on nimittäin vain tekijän tarkoituksella eli sillä, onko tekijä nimenomaisesti pyrkinyt objektiivisesti arvioiden erehdyttämään, eli toiminut erehdyttääkseen. Esimerkiksi samannimisen yksilön esiintyminen omana itsenään ei täytä erehdyttämisen tunnusmerkkejä, koska tämän tarkoituksena ei ole ollut erehdyttää vaan esiintyä omana itsenään. Tosiasiallista kolmannen erehdyttämistä ei rikostunnusmerkistön täyttymiseksi edellytetä, vaikka esitettyjen tietojen on oltava sellaisia, että toisen erehtyminen on voinut olla tilanteessa mahdollista. Näin ollen rikostunnusmerkistöön on sisäänrakennettu rikoksen yrityksen rangaistavuus[159]. Sillä, erehtyykö erehdytetty tekijän toimien seurauksena, voi olla merkitystä jonkin toisen, identiteettivarkauden lisäksi toteutuvan, rikostunnusmerkistön, esimerkiksi petoksen, tunnusmerkistön täyttymisessä.

---

[156] *HE 2004/34 vp*, kohta 25. Luku Vapauteen kohdistuvista rikoksista ja ks. KKO 2015:89.
[157] *Oikeusministeriö* 2014, s. 60.
[158] ks. *KKO 2011:84*. Tapauksessa yhtiö oli lähettänyt vastaanottajille kirjeitä tilisiirtolomakkeineen. Kokonaisarvion perusteella vastaanottaja oli voinut erehtyä luulemaan kirjettä oman tavaramerkkinsä rekisteröinnin ylläpitoon liittyväksi aiheelliseksi maksuksi.
[159] *Kallio* Edilex 2011, s. 4.

Identiteettivarkauden tunnusmerkistöön liittyvää erehdyttämiseen pyrkivää toimintaa voidaan verrata myös RL (30/1889) 15:5:ään, jonka mukaan väärän henkilötiedon antaminen viranomaiselle on rangaistava teko, mikäli tieto on annettu erehdyttämistarkoituksessa. Erehdyttämistarkoituksessa toimiminen ja tekijän toimiminen ”erehdyttääkseen” kolmatta vastaavat asiasisällöltään toisiaan. Erehdyttäminen ilmenee lain esitöiden mukaan tilanteena, jossa viranomainen voi erehtyä luulemaan tiedon antajaa toiseksi henkilöksi, kuin hän todellisuudessa on[160]. Olennaista siis myös identiteettivarkauden osalta on, että kolmas on voinut erehtyä luulemaan tiedon antajaa toiseksi, kuin hän tosiasiallisesti on. Yhteistä identiteettivarkaudelle ja väärän henkilötiedon antamiselle viranomaiselle on erehdyttämistarkoitus; tekijä toimii erehdyttääkseen.

Väärän henkilötiedon esittämisen osalta lain esitöissä on kuvattu suppeasti se, miten väärä henkilötieto voidaan käytännössä antaa. Siinä ajokorttia on pidetty tavanomaisena henkilöllisyyden todentamisen välineenä[161]. Identiteettivarkauksien osalta on huomattava, että henkilöllisyys voidaan ilmoittaa monella tapaa ja että sähköisessä tietoverkossa identiteetti saa erilaisen muodon. Väärä henkilötieto annetaan viranomaiselle yleensä reaalimaailmassa esimerkiksi väärennetyin henkilöllisyystodistuksin. Sähköisessä tietoverkossa henkilöllisyys voidaan sen sijaan ilmoittaa sähköisesti käyttäjätunnusten, salasanojen ja avainlukujen avulla tai vaikkapa käyttämällä nimimerkkiä tai avatarta. Tietoverkossa erehdyttäminen voi myös liittyä henkilön erehdyttämisen sijasta tietojärjestelmän erehdyttämiseen. Lisäksi oikeushenkilöiden visuaalisen identiteetin väärinkäyttötapauksissa erehdyttäminen perustuu esitettyihin visuaalisiin elementteihin, ei niinkään todistuksiin.

Tekijä ei välttämättä ole toiminut erehdyttääkseen, vaikka onkin käyttänyt toisen henkilötietoja tai muita yksilöiviä tietoja oikeudetta. Esimerkiksi satiiri, pilakuvat ja valeprofiilit voivat olla pilailumielessä tehtyjä. Niiden taustalla olevien tekijöiden tarkoituksena ei välttämättä ole ollut erehdyttää toista, vaikka tämä käytännössä on voinut erehtyäkin. Satiirivaleprofiilin luuleminen todelliseksi lienee kuitenkin harvinaista, sillä yleensä huumoriprofiilit erottuvat tietoverkossa tavallisista profiileista varsin näkyvästi. Toisin on esimerkiksi oikeushenkilöiden nimissä tehtyjen valeprofiilien laita: sosiaalisen

[160] *HE 6/1997 vp,* s. 67.
[161] Ibid.

median palvelu voi sisältää kymmeniä toistensa kanssa lähes identtisiä tilejä, joiden aitoutta voi olla todella vaikeaa osoittaa.

3.5.2 Kolmas osapuoli

Identiteettivarkaudessa tekijä kohdistaa pyrkimyksensä erehdyttää ”kolmanteen osapuoleen”. Laissa kolmannelle osapuolelle ei ole määritelty esimerkiksi vilpittömän mielen vaatimuksia. Riittää, että kolmannelle osapuolelle esitetyt tiedot ovat voineet johtaa tätä siinä määrin harhaan, että tämä on voinut erehtyä luulemaan tietojen esittäjää niiden tosiasialliseksi haltijaksi. Objektiivisesti arvioiden kolmannen on katsottava voineen erehtyä. Sillä, onko kolmas osapuoli mieltänyt tiedot vääriksi tai tiennyt niiden tosiasiallisen omistajan, ei ole merkitystä tunnusmerkistön täyttymisen kannalta. Merkittävää on vain se, että tekijä on kohdistanut erehdyttämisyrityksensä kolmanteen ja tämä on voinut saamiensa tietojen perusteella erehtyä. Identiteettivarkauden tunnusmerkistössä mainittu kolmas osapuoli voi olla luonnollinen henkilö, oikeushenkilö[162] tai tietojärjestelmä.

Ennen tietoverkkorikollisuuden yleistymistä ja identiteettivarkauden kriminalisointia ajateltiin, että erehdytettävä osapuoli voi olla vain ihminen eli luonnollinen henkilö. Esimerkiksi HE 66/1988 todetaan; ”*kone tai automaatti ei voi erehtyä, joskin se voidaan saada toimimaan väärin*”[163]. Tietoverkkoyhteiskunnan myötä vallitseva oikeustila on muuttunut. Nyt, identiteettivarkauden kriminalisoinnin yhteydessä, kolmannella tarkoitetaan myös henkilöiden luomaa tai ylläpitämää tietojärjestelmää[164]. Identiteettivarkaus laajentaa näin ollen kolmannen osapuolen käsitteen merkitystä. Siten kolmanneksi osapuoleksi voidaan lukea myös tietojärjestelmä, todennäköisesti tulevaisuudessa myös tekoäly ja muut vastaavat teknologiset innovaatiot. On mahdollista, että kolmanneksi tulkitaan esimerkiksi taskupäätelaite tai älypuhelinsovellus.

Tietoverkossa tietojärjestelmän erehdyttämiseen pyrkivä toiminta on yleistä, sillä esimerkiksi verkkopankkitunnukset järjestelmään syöttämällä tekijä voi esiintyä tunnusten oikeana haltijana ja näin erehdyttää tietojärjestelmää avaamaan palvelun ja oikeuttamaan sen tietosisältöön ikään kuin järjestelmän käyttäjänä olisi tietojen oikea omistaja. Käytännössä minkä tahansa tietojärjestelmän erehdyttäminen lienee mahdollista, mikäli tekijällä on

---

[162] ks. *Turun HO 13.10.2005,* Tapauksessa oli kyse perusteettoman edun palautuksesta. Eläkkeitä oli maksettu erehdyksessä väärän henkilön tilille. Tapauksessa arvioitiin sitä, voiko oikeushenkilö, tässä tapauksessa pankki, olla kolmas, erehdytetty.
[163] *HE 66/1988* vp, kohta 1.12.2. Pykälien perustelut.
[164] *Oikeusministeriö* 2014, s. 60.

hallussaan riittävästi tiedon oikean haltijan käyttäjätietoja ja osaamista erehdyttämiseen. Lisäksi erehdyttäminen tietoverkossa on varsin helppoa, sillä toisen nimimerkkiä käyttämällä kuka tahansa voi kirjoitella julkisilla forumeilla ja anastaa tämän kuvan luodakseen valeprofiilin. Syvempää tietoteknistä osaamista vaatii esimerkiksi hakkerointi ja tietojen kalastelu (*phishing*).

Oikeushenkilön visuaalista identiteettiä hyödyntävä identiteettivarkaus kohdistuu yleensä kolmanteen, joka on luonnollinen henkilö. Oikeushenkilönkin voitaneen katsoa erehtyvän oikeushenkilön visuaalisesta identiteetistä esimerkiksi valelaskutapauksissa, kuitenkin luonnollisten henkilöiden kautta. Näissä tapauksissa sekoitettavuusarviointi kohdistuu kolmanteen ja siihen, onko erehtyminen ollut tosiasiallisesti mahdollista.

3.5.3 Oikeudeton käyttö

Jotta identiteettivarkauden tunnusmerkistö täyttyy, on toisen yksilöivien tietojen käytön oltava oikeudetonta[165]. Mikäli tietojen tosiasiallinen haltija on valtuuttanut jonkun toimimaan puolestaan tai antanut tietojen käytölle suostumuksensa, ei kyseessä ole rikos. Toisaalta tietojen luovuttaminen ennalta määriteltyyn tarkoitukseen voi aiheuttaa käytännössä vaikean rajanvetotilanteen sen osalta, mihin valtuutetulla on tarkoitettu olevan oikeus ja mitä oikeustoimia koskien tietojen luovuttaja on tarkoittanut tekijän valtuuttaa. Mikäli valtuutettu käyttää tietoja muihin tarkoituksiin, kuin niihin, joihin tämä on valtuutettu, toimii hän oikeudettomasti.

Oikeudettoman käytön arvioinnin kannalta olennaista on paitsi tietojen tosiasiallisen haltijan suostumus, myös tämän huolellisuus. Uhrin huolellisuusvelvoite on rikokseen liittyvä erityispiirre, jota esimerkiksi tavallisen, reaalimaailmassa tapahtuvan, varkauden (RL 39/1889, 28:1) kohdalla ei yleensä edellytetä. Esimerkiksi verkkopankkitunnusten väärinkäytön osalta oikeuskäytännössä on painotettu uhrin huolellisuutta ja arvioitu sitä, onko tämä tosiasiallisesti luovuttanut tunnistusvälineet vapaaehtoisesti toiselle tai toiminut huolimattomasti. Aikaisemman oikeuskäytännön perusteella uhrin oikeustilan palautumisen kannalta olennaista on myös se, miten uhri reagoi rikokseen esimerkiksi täyttämällä ilmoitusvelvollisuutensa.[166] Joidenkin oikeustoimien osalta identiteettivarkauden uhrilta voitaneen siis edellyttää korostettua huolellisuusvelvoitetta ja reaktiota tapahtuneeseen identiteettivarkauteen. Arvioinnin kannalta ongelmalliseksi muodostuu tilanne, jossa

---

[165] *Oikeusministeriö* 2014, s. 60.

[166] ks. *Itä-Suomen HO, 20.02.2014,* jossa oli kysymys siitä, oliko vastaaja luovuttanut verkkopankkitunnuksensa tekijälle vapaaehtoisesti tai toiminut huolimattomasti.

oikeudettomasti käytetty tieto on saatu esimerkiksi avoimesta verkkopalvelusta ja jossa teon kohde on jakanut käytettyä tietoa vapaaehtoisesti. On tulkinnanvaraista, voidaanko näissä tilanteissa katsoa olevan kyseessä tosiasiallisen luovutustilanteen.

Rikoksen tunnusmerkistön täyttymisen kannalta olennaista on se, miten toisen tietojen oikeudeton käyttö tapahtuu ja mitä tietoja tekijä käyttää. Mikäli tietojen käyttö on vähäistä tai niiden käyttö koskee kokonaisuudesta irrallista seikkaa ja kokonaisuutena arvioiden tilanteessa ei erehtymisen tosiasiallista vaaraa ole, ei rikoksen tunnusmerkistö täyty. Lain esitöissä esimerkkinä tällaisesta tietojen käytöstä mainitaan satiiri.[167] Tällöin tekijän tarkoituksena ei ole ollut erehdyttää kolmatta, vaan tuottaa viihdettä toisen kustannuksella.

Oikeushenkilön visuaalisen identiteetin oikeudeton käyttö lienee osoitettavissa esimerkiksi perustuen käyttöoikeuksiin. Visuaalisen identiteetin eri osa-alueet on yleensä suojattu immateriaalioikeuksin, jolloin käyttöoikeus voidaan osoittaa niiden avulla. Lisäksi käyttöoikeus esimerkiksi logoon voi olla oikeushenkilöön kuuluvalla luonnollisella henkilöllä, esimerkiksi työntekijällä. Myös mainostoimistolla voi olla oikeus käyttää oikeushenkilön visuaalisen identiteetin osia omassa työssään. Se, milloin käyttö on oikeudetonta, määrittynee esimerkiksi käyttösopimusten perusteella. On selvää, ettei esimerkiksi tietoverkosta kopioidun logon käyttäminen valeprofiilin luomiseen ole oikeutettua. Rajanvetotapauksia voisi syntyä esimerkiksi tilanteissa, joissa oikeushenkilön logoa olisi käytetty siihen oikeutetun, esimerkiksi työntekijän, toimesta oikeudettomiin tarkoitusperiin.

3.5.4 Taloudellinen vahinko

Ollakseen rangaistava, identiteettivarkauden on aiheutettava taloudellista vahinkoa tai muuta vähäistä suurempaa haittaa. Taloudelliselta vahingolta ei edellytetä esimerkiksi merkittävyyttä, sillä riittää, että teko on aiheuttanut jonkinasteista taloudellista vahinkoa. Euromääräisen vahingon osoittaminen on yleensä selkeämpää, kuin muun haitan määrittely, koska saatavilla on kuitteja, laskuja tai muita kirjallisia todisteita vahingoista ja niiden määrästä. Taloudellinen haitta voi koostua esimerkiksi identiteettivarkauden avulla tehtyjen pikavippien rahamääräisestä summasta ja koroista. Tällöin kyseessä ovat *välittömät taloudelliset vahingot*. Taloudellisiksi vahingoiksi luetaan myös *välilliset taloudelliset vahingot*, jotka ovat aiheutuneet esimerkiksi rikollisen teon selvittelykustannuksista.[168]

---

[167] *Oikeusministeriö* 2014, s. 61.
[168] *HE 232/2014 vp*, s. 37. Ks. myös *Oikeusministeriö* 2014, s. 61.

Näihin kuuluvat esimerkiksi palvelunumeroihin soitettujen puhelujen kustannukset ja ulkomaalaisiin palvelimiin tehdyistä yhteydenotoista aiheutuneet kulut. Kyseeseen voisi tulla myös äärimmäisessä tapauksessa esimerkiksi identiteettivarkaudesta johtuneesta työpaikan menettämisestä aiheutunut ansionmenetys.

Taloudelliseen hyötyyn tähtäävät identiteettivarkaudet kohdistuvat lähestulkoon mihin tahansa identiteettitietoon, jota voidaan käyttää muiden rikosten toteuttamiseen ja niiden kohteena voi olla paitsi luonnollinen henkilö, myös oikeushenkilö. Oikeushenkilön visuaalinen identiteetti on rikollisille käyttökelpoista ”pääomaa”, sillä esimerkiksi luotettavan yrityksen tai viranomaisen nimissä toimiminen synnyttää luottamuksen kolmannessa. Suomessa esiintyi hiljattain tapaus, jossa rikolliset loivat yritysten todellisille identiteeteille rinnakkaisia yritysidentiteettejä ja esiintyivät yrityksen edustajina tilaten tavaraa ulkomaille.[169] Oikeushenkilöiden kohdalla taloudellisia vahinkoja voi syntyä paitsi selvittelykustannuksista, myös imagon puhdistamiseen liittyvistä toimenpiteistä. Negatiivisesta julkisuudesta aiheutunutta leimaantumista voidaan pyrkiä oikaisemaan viestintä- ja markkinointitoimenpitein. Esimerkiksi yrityksen nimissä tehdyt asiakasyhteydenotot vaativat myös tietojen tosiasialliselta kohteelta asiakkaiden kontaktointia ja toimenpiteiden oikaisuja. Mitä suurempi yritys on kyseessä, sitä mittavampia oikaisutoimenpiteitä oikeustilan palauttamiseksi ja vahinkojen kartoittamiseksi joudutaan tekemään, mutta toisaalta, mitä vahvemmasta oikeushenkilön identiteetistä on kyse, sitä paremmin se kestää identiteettivarkauden aiheuttamat kolhut.

3.5.5 Vähäistä suurempi haitta

Identiteettivarkaus kohdistuu henkilön syvimpään olemukseen, identiteettiin, ja on omiaan aiheuttamaan luonnollisille henkilöille henkistä kärsimystä, mikä voi olla uhrille erityisen haitallista[170]. Vähäistä suuremman haitan arviointi perustuu kokonaisarvioon[171] ja on haastavaa, koska haittakäsitys on subjektiivinen. Tuomioistuimen suorittaman haitan arvioinnin tulee yhdenvertaisuusperiaatteen mukaisesti perustua objektiiviseen arvioon.[172] Tällöin uhrin näkökulmasta varsin pieni haitta voidaan arvioida objektiivisesti eli

---

[169] *Peltomäki - Norppa* 2015, s. 101.
[170] Ks. *Kouvolan sanomat* 2016, kohta Identiteettivaras kirjautui synnytyssairaalaan väärillä papereilla – lue kouvolalaisen uhrin hurja tarina! [http://www.kouvolansanomat.fi/Online/2016/06/11/Identiteettivaras%20kirjautui%20synnytyssairaalaan%20v%C3%A4%C3%A4rill%C3%A4%20papereilla%20%E2%80%94%20Lue%20kouvolalaisen%20uhrin%20hurja%20tarina!/2016220892433/4]
[171] *Oikeusministeriö* 2014, s. 61.
[172] *Vuorenpää* 2014. s. 129.

”ulkopuolisen tarkastelijan silmin” vähäistä suuremmaksi.[173] Arvioinnin subjektiiviseen, eli uhrin näkökulmasta tapahtuvaan arvioon, vaikuttavat muun muassa uhrin henkilökohtaiset olosuhteet, elinolosuhteet ja erityispiirteet. Vähäistä suurempi haitta voi ilmetä monin eri tavoin ja lain sanamuoto mahdollistaakin lainkäyttäjälle laajan tulkinnan.

Luonnollisten henkilöiden kohdalla vähäistä suurempi haitta voi ilmetä esimerkiksi henkisenä kärsimyksenä. Identiteettivarkaus aiheuttaa sitä todennäköisemmin leimaantumista, mitä laajemmaksi teko osoittautuu. Se haittaa uhrin elämää, toimintamahdollisuuksia ja sosiaalista kanssakäymistä yhteiskunnassa[174] johtaen jopa perhesuhteiden rikkoutumiseen tai työpaikan menettämiseen. Henkiset kärsimykset voivat puolestaan johtaa fyysisiin oireisiin, esimerkiksi masennukseen. Lisäksi vähäistä suurempaa haittaa ja nöyryytystä voi aiheutua uhrin joutuessa syyttä epäillyksi ja viranomaistoimenpiteiden kohteeksi[175]. Identiteettivarkauden aiheuttamaa henkistä kärsimystä voidaan arvioida luonnollisten henkilöiden kohdalla lääkärinlausunnossa, jossa tarkastellaan rikosoikeudellisesti rangaistavan teon ja uhrille aiheutuneen haitan tai vamman vaikeusastetta ja syy-yhteyttä rikokseen[176].

Kohdistuessaan oikeushenkilöön, aiheuttaa identiteettivarkaus mitä todennäköisimmin vähäistä suurempaa haittaa esimerkiksi selvittelyyn ja haitan minimoimiseen liittyvän ylimääräisen työn muodossa. Oikeushenkilöön kohdistunut vähäistä suurempi haitta onkin useimmiten osoitettavissa myös taloudellisen vahingon käsitteen kautta, sillä esimerkiksi lisätyöstä organisaatiolle aiheutuu suoria kuluja henkilötyöpäivien muodossa. Vähäistä suurempi haitta tarkoittaa oikeushenkilön kohdalla useimmiten myös organisaation *maineeseen* liittyvää vahinkoa[177].

Oikeuskäytännön perusteella vähäistä suuremman haitan aiheuttamiseksi on katsottu tilanne, jossa oikeudenloukkauksen lopettaminen on vaatinut loukatulta erityistoimia[178]. Identiteettivarkauden kohdalla erityistoimeksi voidaan katsoa esimerkiksi osoitteen ja

---

[173] *Lappi-Seppälä ym*, 2013, kohta Luku 15: RL 28: Varkaus, kavallus ja luvaton käyttö. Kohta: Luvaton käyttö, Törkeä moottorikulkuneuvon käyttövarkaus (RL 28:9b), Tuntuva vahinko tai haitta.
[174] Vrt. *KKO 2005:136*, jossa arvioitiin sitä, onko rikoksesta tuomitun henkilön nimen julkaiseminen aikakauslehdessä yksityiselämää loukkaava teko.
[175] *Oikeusministeriö* 2013a. s. 23.
[176] ks. *THL* 2013, Rikosoikeudellisen lääkärinlausunnon keskeiset käsitteet. [https://www.thl.fi/fi/palvelut-ja-asiointi/analyysi-ja-tutkimuspalvelut/oikeuslaakinta/ohjaus-ja-valvonta/ohjeita-viranomaisten-ja-ammattilaisten-tyon-tueksi/rikosoikeudellinen-laakarinlausunto/keskeiset-kasitteet]
[177] ks. *Mandatum Life* 2017, kohta Kesäloma altistaa yrityksen identiteettivarkauksille. [https://www.mandatumlife.fi/life-journal/artikkeli/-/article/yrittaja-suojaudu-identiteettivarkaudelta]
[178] ks. *Vaasan HO 16.7.2013,* jossa kyse oli siitä, olivatko vastaajat aiheuttaneet vähäistä suurempaa haittaa tunkeutumalla oikeudettomasti ydinvoimalaitoksen laitosportin katolle.

henkilötunnuksen vaihtaminen. Sulkupalvelujen käyttö, tietojen päivittämisestä aiheutunut vaiva ja aiheettomien yhteydenottojen ja veloitusten selvittely voivat täyttää vähäistä suuremman haitan määritelmän. Vähäistä suurempana haittana ei kuitenkaan pidetä sitä, että uhri on joutunut asioimaan kerran sähköpostitse palveluntarjoajan kanssa sulkeakseen nimiinsä tehdyn käyttäjätilin[179]. Toimien tulee siis vaatia uhrilta aikaa, vaivaa, mahdollisesti taloudellisia resursseja ja erityistä paneutumista selvitykseen. Vähäistä suuremman haitan arviointi perustuu aina kokonaisarvioon.[180]

Vähäistä suurempi haitta voi ilmetä myös identiteetin oikean haltijan oikeuksien rajoittumisena. Verkkorikosten kohdalla erityisen ongelmallista on verkkoon ladattujen tietojen poistaminen ja identiteettivarkauden seurausten estäminen tai rajoittaminen[181]. Valeprofiili voi rajoittaa henkilön tosiasiallista mahdollisuutta ilmaista itseään verkossa[182], minkä lisäksi identiteettivarkaus voi aiheuttaa ”*right of publicity*” –tilanteen, jossa henkilön nimellä ilmaistaan sellaista, mikä ei vastaa tämän näkemyksiä asiasta[183]. Useissa palveluissa profiileja voi olla samalla nimellä vain yksi, mikä johtaa siihen, että valeprofiilin haittoja korjatakseen tietojen tosiasiallinen omistaja ei voi avata palveluun toista profiilia hallitakseen omia, tosiasiallisia, tietojaan.

[179] *HE 232/2014 vp*, s. 37.
[180] *Oikeusministeriö* 2014, s. 61.
[181] *HE 232/2014 vp*, s. 37 ja *Kangasniemi* 2012, s. 229.
[182] *HE 232/2014 vp*, s. 37.
[183] *Oikeusministeriö* 2013a, s. 13.

4. OIKEUSHENKILÖÖN KOHDISTUVASSA IDENTITEETTIVARKAUDESSA KÄYTETYT TIEDOT

4.1. Tunnistamistieto

RL 38:9a §:ssä (10.4.2015/368) säädetään, että identiteettivarkaus toteutuu, mikäli siinä käytetään ”*henkilötietoja, tunnistamistietoja tai muuta vastaavaa yksilöivää tietoa*”. Henkilötietolain (HeTil 523/1999) 3:1 mukainen yleisesti käytetty henkilötiedon määritelmä koskee vain *luonnollisia* henkilöitä. Oikeushenkilöiden jäädessä henkilötietojen määritelmän ulkopuolelle, voi identiteettivarkaus kohdistua niihin tunnistamistiedon tai muun vastaavan yksilöivän tiedon oikeudettoman käytön kautta.

Tunnistamisella tarkoitetaan luonnollisten henkilöiden kohdalla henkilön yhdistämistä henkilöllisyyteen ja tämän erottamista muista samaan ryhmään kuuluvista henkilöistä. Se voidaan toteuttaa henkilökohtaisesti (I), jolloin henkilö esittäytyy itse ja todentaa henkilöllisyytensä esimerkiksi passin avulla, biometrisesti (II), jolloin biometristä tunnistetta verrataan henkilörekisteriin tallennettuihin tunnisteisiin, tai etänä eli sähköisesti (III), jolloin tunnistaminen perustuu automaattisen tietojenkäsittelyn työkaluihin.[184] Tunnistettavissa olevaksi katsotaan henkilö, jota ei ole vielä tunnistettu, mutta joka annettujen tietojen perusteella voidaan tunnistaa. Tunnistamiseen liittyy myös *todentaminen*, jolla tarkoitetaan henkilön tunnistamiseen liittyvien tietojen aitouden varmistamista. Esimerkkitilanteessa varmistetaan, että henkilö, joka esittää passin, on tosiasiallisesti se henkilö, jolle passi on myönnetty.[185]

Laissa vahvasta sähköisestä tunnistamisesta ja sähköisistä luottamuspalveluista (617/2009) määritellään vahva sähköinen tunnistaminen, jolla tarkoitetaan sellaista henkilön, oikeushenkilön tai oikeushenkilöä edustavan luonnollisen henkilön yksilöimistä ja tunnisteen aitouden ja oikeellisuuden todentamista sähköistä menetelmää käyttäen, joka täyttää EU-asetuksessa määritellyn korotetun tai korkean varmuustason. Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksessa sähköisestä tunnistamisesta ja sähköisiin transaktioihin liittyvistä luottamuspalveluista sisämarkkinoilla (910/2014/EU, 23.7.2014) korotetulla varmuustasolla tarkoitetaan ”sähköisen tunnistamisen järjestelmän yhteydessä sähköisen tunnistamisen menetelmää, joka tarjoaa merkittävän luottamustason henkilön väitetyn tai esitetyn henkilöllisyyden osalta ja jota luonnehditaan suhteessa siihen liittyviin

[184] *Sisäasiainministeriö* 2010, s. 18.
[185] *Voutilainen* Edilex 2008, s. 2. Ks. myös *Sisäasiainministeriö* 2010, s. 18.

teknisiin eritelmiin, standardeihin ja menettelyihin sekä teknisiin tarkastuksiin, joiden tarkoituksena on *vähentää* merkittävässä määrin henkilöllisyyden väärinkäytön tai muuttamisen riskiä". Korkean varmuustason täyttävää sähköisen tunnistamisen menetelmää luonnehditaan asetuksessa menetelmäksi, joka tarjoaa korkeamman luottamustason kuin korotetun varmuustason menetelmä ja jonka tarkoituksena on *estää* henkilöllisyyden väärinkäyttö tai muuttaminen.

Tunnistamisen ja todentamisen käsitteet eivät nimestään huolimatta suoranaisesti liity tunnistamistietoihin, vaikka terminologia antaa niin ymmärtää. Tunnistamistiedoilla, joista yleiskielessä käytetään toisinaan virheellisesti nimityksiä tunnistetieto ja tunnistustieto, viitataan *sähköisen viestin tietoihin*. Identiteettivarkauden tunnusmerkistön täyttääkseen tunnistamistiedon on oltava tunnistamiseen liittyvä tai kytkeytyvä ja mahdollistettava henkilön tunnistaminen, yksilöiminen ja erehtyminen.[186] Tunnistamistieto kuuluu perustuslain (PL, 731/1999, 10 §) suojaamaan luottamuksellisen viestin salaisuuden piiriin ja yhdistää henkilöt tietoverkkotapahtumien välillä[187]. Pakkokeinolaissa (PKL, 806/2011, 10:6) tunnistamistiedoilla tarkoitetaan tilaajaan tai käyttäjään yhdistettävissä olevaa viestiä koskevaa tietoa, jota viestintäverkossa käsitellään viestin siirtämiseksi, jakelemiseksi tai tarjolla pitämiseksi. Tunnistamistieto on osa viestiä ja sen avulla viesti voidaan yhdistää sen lähettäjään ja vastaanottajaan[188]. PKL:n määritelmä nojaa tietoyhteiskuntakaarella (TYK, 917/2014) kumottuun sähköisen viestinnän tietosuojalain (516/2004) tunnistamistietomääritelmään. Tunnistamistietoihin luetaan kaikki viestiin kuuluvat tiedot[189], muun muassa tiedot, jotka viittaavat viestinnän reititykseen, kestoon, ajankohtaan, siirrettävän tiedon määrään, käytettyyn protokollaan, lähettäjän tai vastaanottajan päätelaitteen sijaintiin tietyn tukiaseman alueella, lähettävään tai vastaanottavaan verkkoon ja yhteyden alkuun, loppuun tai kestoon. Esimerkiksi sähköpostiviestissä tunnistamistieto voi olla tieto viestin otsikosta, lähettäjästä, vastaanottajasta, reitistä ja lähetysajasta.[190] Tunnistamistietoa koskevia säännöksiä sovelletaan myös esimerkiksi internetliittymän käyttäjän yhteystietoihin ja liittymän yksilöintitietoihin[191].

---

[186] *Innanen - Saarimäki* 2012, s. 77. Ks. myös *Oikeusministeriö* 2014, s. 60.
[187] *Savola* Lakimies 2013, s. 886 ja *Päivärinne* 2013, s. 198.
[188] *HE 222/2010 vp*, s. 116.
[189] *Innanen - Saarimäki* 2012, s. 76.
[190] *HE 222/2010 vp*, s. 321.
[191] ks. *MAO 425/16, MAO 424/16* ja *MAO 423/16*, joissa kysymys operaattorin velvollisuudesta luovuttaa internetliittymän käyttäjä- ja yksilöintitietoja sellaisista liittymistä, joista tekijänoikeuksin suojattua materiaalia on saatettu yleiseen jakoon luvatta.

PKL:n määritelmä on sidottu sähköisen viestin tietoihin, mutta osa muista tunnistamistiedon määritelmistä laajentaa käsitettä. Oikeuskirjallisuudessa tunnistamistiedoksi on katsottu tieto, joka voidaan yhdistää tiettyyn tilaajaan tai käyttäjään esimerkiksi julkisen lähteen tai toisella toimijalla olevan tiedon avulla[192]. Tällaisia tietoja voivat olla esimerkiksi julkisten rekisterien, kuten yritys- ja yhteisötietojärjestelmän, tiedot tai asiakasrekisterien asiakasnumerot. Oikeuskäytännössä tunnistamistiedoksi on luokiteltu myös verkkopankkitunnukset[193], sillä niiden avulla tieto ja tiedon käyttäjä yhdistetään toisiinsa tietoverkossa. Joidenkin määritelmien mukaan tunnistamistiedoilla on tarkoitettu osin samoja tietoja kuin henkilötiedoilla, sillä niillä on katsottu olevan ensisijainen ja läheinen suhde yksilöön, kuten nimellä, ulkonäköön liittyvällä tekijällä tai ammatilla.[194] Pääasiassa tieto, joka on kerätty viestintäverkoista, on tunnistamistietoa. Jos tieto on kerätty jostakin muusta lähteestä, kyseessä on yleensä muu tieto, esimerkiksi henkilötieto.[195]

Tunnistamistieto sekoittuu yleiskielessä muihin samankaltaisiin termeihin ja kuten edellä esitettiin, viittaa tunnistautumispalveluihin. TYK:ssa (1:3:40, 17.6.2016/456) termi *tunnistamistieto* on korvattu *välitystiedolla* kyseisen sekaannusvaaran vuoksi. Välitystiedolla tarkoitetaan oikeus- tai luonnolliseen henkilöön yhdistettävissä olevaa tietoa, jota käsitellään *viestin välittämiseksi* sekä tietoa radioaseman tunnisteesta ja radiolähettimen käyttäjästä ja tietoa radiolähetyksen alkamisajankohdasta, kestosta ja lähetyspaikasta. Määritelmästä on poistettu viiden vuoden määräajaksi radiolähettimen lajia koskeva kohta, jolla radiolaitedirektiivin (2014/53/EY) vaatimukset on saatettu kansallisesti voimaan. Välitystieto vastaa sisällöllisesti tunnistamistiedon määritelmää. Olennaista on, että tieto on kerätty viestin välittämisen yhteydessä, ei viestinnän osapuolena.[196]

Tunnistamistietojen yksityiskohtainen määritteleminen on katsottu erityisesti tietoverkkoliikenteen osalta mahdottomaksi[197] ja käsitteen haasteellisuutta lisää se, että sillä viitataan toisinaan sähköisiin viesteihin ja toisinaan henkilötietoja vastaaviin tietoihin. Sääntelyssä on pyritty teknologianeutraaliuteen, koska tunnistamistieto voi liittyä palveluun, verkkoon tai päätelaitteeseen[198]. Laintulkinnan kannalta termin määritelmä ja

---

[192] *Päivärinne* 2013, s. 198.
[193]ks. *Itä-Suomen HAO 17.6.2015*, jossa Viron kansalainen X oli todistanut verkkopankkitunnuksia hakiessaan henkilöllisyytensä Viron passilla. Pankki ei ollut katsonut passia tunnistusperiaatteiden mukaisesti riittäväksi tunnistusasiakirjaksi.
[194] *Tietosuojatyöryhmä* 2007, s. 12.
[195] *Innanen - Saarimäki* 2012, s. 77.
[196] *HE 221/2013 vp,* s. 151-152.
[197] *HE 222/2010 vp*, s. 116.
[198] *Päivärinne* 2013, s. 199.

yhdenmukainen käyttö poistaisivat mahdollisia epäselvyyksiä, joita lisää se, että tunnistamistiedon käsite on jo osittain korvattu lainsäädännössä välitystiedon käsitteellä.

4.2. Muu vastaava yksilöivä tieto

Identiteettivarkauden tunnusmerkistöön on tarkoitettu sisällyttää kaikki sellaiset henkilöä koskevat tiedot, joiden perusteella tämä voidaan yksilöidä ja tunnistaa. Tunnusmerkistössä mainittuina muina yksilöivinä tietoina esitetään usein tietoja, jotka ovat myös henkilö- tai tunnistamistietoja, kuten nimi, sähköposti- ja IP-osoite[199]. Muun vastaavan yksilöivän tiedon merkitys on identiteettivarkauden tunnusmerkistön soveltamisen kannalta erityisen tärkeä oikeushenkilöille. Ilman kyseistä mainintaa oikeushenkilöt saisivat suojaa vain tunnistamistietojen osalta henkilötietojen koskiessa vain luonnollisia henkilöitä. Yrityksiin kohdistuneet identiteettivarkaudet olivat lisääntyneet jo vuoden 2016 loppupuolella[200] ja niitä on käytetty vakavampien rikosten yhteydessä esimerkiksi petosrikosten toteuttamiseen.

Kattaakseen erityisesti oikeushenkilöitä koskevat tiedot, voidaan muuksi vastaavaksi yksilöiväksi tiedoksi katsoa esimerkiksi oikeushenkilön ”henkilötiedot”, kuten y-tunnus ja tavaramerkki[201] sekä nimi- ja osoitetiedot[202]. Oikeushenkilöiden kohdalla muita vastaavia yksilöiviä tietoja voisivat olla esimerkiksi visuaaliseen identiteettiin liittyvät elementit, kuten logot, brändi ja slogan. Joidenkin hyvin yleisesti tunnettujen oikeushenkilöiden, kuten *Coca-Colan*, kohdalla muuksi yksilöiväksi tiedoksi voisi muodostua esimerkiksi pelkkä väri- tai muotomaailma. Oikeushenkilöiden kohdalla ”muu vastaava yksilöivä tieto” voi käytännössä olla myös esimerkiksi maskotti tai muu fiktiivinen tuotetunnus, joka on riittävän yleisesti tunnettu yksilöidäkseen oikeushenkilön. Tällaisen tiedon oikeudeton käyttäminen voi liittyä esimerkiksi valemainoskampanjaan, taiteeseen tai laittomaan varainkeruuseen. Esimerkkejä tunnetuista, oikeushenkilöön yhdistettävistä, maskoteista ovat muun muassa

---

[199] *HE 221/2013 vp*, s. 161.

[200] ks. *Verohallinto* 2016, kohta Verohallinto on havainnut yrityksiin kohdistuvia identiteettivarkauksia. [https://www.vero.fi/fi-FI/Tietoa_Verohallinnosta/Medialle/Verohallinto_havainnut_yrityksiin_kohdis(40596)] Ks. myös *Helsingin Sanomat* 2016, kohta Jo toinen suomalaisyritys identiteettivarkauden uhriksi - Affectolta vietiin lähes miljoona euroa. [http://www.hs.fi/talous/art-2000002846586.html] ja *Talouselämä* 2016, kohta Nyt räjähti: Ilmoitukset identiteettivarkauksista + 300 %, ”varkauden tekemiseen riittää yksi puhelinsoitto”. [http://www.talouselama.fi/uutiset/nyt-rajahti-ilmoitukset-identiteettivarkauksista-300-varkauden-tekemiseen-riittaa-yksi-puhelinsoitto-6596145]

[201] *HE 232/2014 vp*, s. 13. Ks. *KHO 2015:64*. Tapauksessa kysymys oli tarjouskilpailusta, jossa Pihlajalinna Oy:n ei katsottu täyttäneen tarjouskilpailussa vaadittuja vähimmäisvaatimuksia. Oikeudellinen kysymys keskittyi siihen, tuliko Pihlajalinna Oy:n tarjousta arvioida ryhmittymätarjouksena. Tapauksessa on arvioitu sitä, millainen merkitys Pihlajalinna Oy:n antamalla y-tunnuksella on siihen, käsitelläänkö oikeushenkilöä konsernina.

[202] ks. *KILA 29.01.2008,* .jossa kyse oli siitä, millaista merkintää myyntilaskulla voidaan pitää asiakkaan riittävänä yksilöintinä. Ks. myös *Oikeusministeriö* 2014, s. 60.

Raisio Oyj:n *Elovena* -tyttö, *McDonald'*sin *Ronald McDonald*[203], *Viking Line Abp*:n *Ville Viikinki* ja *Kellog'*sin *Toni Tiikeri*[204]. Identiteettivarkauden tunnusmerkistön täyttymisen kannalta olennaista on arvioida, missä asiayhteydessä hahmoa on käytetty ja onko tekijä toiminut erehdyttääkseen kolmatta. Lähtökohtaisesti esimerkiksi parodia ei täytä erehdyttämisen edellytystä. Taiteilijan tarkoituksena ei yleensä ole erehdyttää kolmatta, vaan esimerkiksi tuottaa viihdettä tai vaikuttaa yhteiskunnallisiin asioihin. Rajanveto parodian ja rangaistavan teon välillä on kuitenkin vaikeaa. Suomen lainsäädäntö ei sääntele parodiaa ja yleensä se on sallittu perustuen sananvapauden toteutumiseen. Parodian toteuttaja ei kuitenkaan saa toimia vilpillisessä mielessä tai tarkoituksenaan tosiasiallisesti vahingoittaa kohdettaan, jolloin kyseessä on ns. *epäaito parodia*[205].

Muu vastaava yksilöivä tieto voi koskea myös luonnollista henkilöä ja olla ns. erityistä identifiointitietoa[206]. Biopankkilain (BPL, 688/2012) laadinnan yhteydessä erityiseksi identifiointitiedoksi määriteltiin muun muassa "koodiavain", jonka avulla tiedot biopankin näytteistä ja rekisteriin kirjatuista henkilöistä yhdistetään. Sen mukaan yksilöivänä tietona pidetään esimerkiksi "*nimeä, henkilötunnusta tai vastaavaa*"[207]. Olennaista on tiedon ja siihen liittyvän henkilön tosiasiallinen yhdistämisen mahdollisuus. Lisäksi erityinen identifiointitieto voi muodostua tietoyhdistelmästä. Vaikka henkilötunnus on tunnetuin ja lainsäädännössä suojatuin henkilön yksilöivä tunniste, on olemassa myös joukko muita yhdistelminä yksilöiviä henkilötietoja, kuten kansalaisvarmenteeseen liittyvä sähköinen asiointitunnus, postinumeron, sukupuolen ja syntymäajan yhdistelmä tai matkapuhelinnumeron ja etunimen yhdistelmä[208].

---

[203] ks. *Yle* 2015, kohta Ronald McDonaldin kidnapannut taiteilija Jani Leinonen: Tottelemattomuus on ainoa keino muuttaa maailmaa. Leinonen tuli tunnetuksi käytettyään taiteessaan tavaramerkkiparodiaa hyväksikäyttäen luvattomasti monikansallisten yhtiöiden figuureja ja maskotteja, kuten *McDonald'*sin *Ronald McDonaldia*. Helsingin käräjäoikeus tuomitsi Leinosen petoksesta ja väärennyksestä sakkorangaistuksiin sen jälkeen, kun tämä oli kaapannut Ronald McDonald -patsaan Helsingin Ruoholahden McDonald's -ravintolasta ja "teloittanut" patsaan videolla. [https://yle.fi/uutiset/3-8255842] Ks. myös *IPRinfo* 2012, kohta Parodiaa brändin kustannuksella. [https://www.iprinfo.com/julkaisut/iprinfo-lehti/lehtiarkisto/2012/IPRinfo_4_2012/fi_FI/Parodiaa_brandin_kustannuksella/]

[204] ks. *Yle* 2015, kohta Kellogg's sai suljettua suomalaistaitelijan some-tilit - Toni Tiikeri prostituoidun kanssa oli liikaa. Tapauksessa kyse oli taiteilija Jani Leinosen tekemistä valetileistä, joilla muun muassa Toni Tiikeri seikkaili prostituoidun, väkivaltaisen poliisin ja itsemurhapommittajan kanssa. Taiteilijan tavoitteena oli kritisoida monikansallisia yrityksiä.

[205] ks. *IPR University Center* 2012, kohta Parodiaa brändin kustannuksella. [https://www.iprinfo.com/julkaisut/iprinfo-lehti/lehtiarkisto/2012/IPRinfo_4_2012/fi_FI/Parodiaa_brandin_kustannuksella/]

[206] *Oikeusministeriö 2013a*, s. 5.

[207] *HE 86/2011 vp,* s. 58 ja 84.

[208] *Pitkänen – Tiilikka – Warma* 2013, s. 143.

Muu vastaava yksilöivä tieto voi olla myös keinotekoisesti luotu yksilöintitunnus. Esimerkiksi Euroclear Finlandin antamien arvo-osuusjärjestelmän kirjaamisohjeiden mukaan oikeudenhaltija on yksilöitävä joko henkilö- tai y-tunnuksin tai näiden puuttuessa keinotekoisin tunnuksin. Keinotekoisen tunnuksen luomiseen puolestaan tarvitaan luonnollisen henkilön suku- ja etunimi, syntymäaika, asuinpaikka, kansalaisuus ja ulkomaalaisen kohdalla passin numero, ulkomainen henkilötunnus tai muu yksiköintitieto, oikeushenkilöiden kohdalla yhteisön, säätiön tai epäitsenäisen säätiön nimi, osoite ja rekisteröimisvaltio.[209] Keinotekoinen tunnus luodaan henkilön yksilöimiseksi muiden virallisten tunnusten puuttuessa niiden tietojen avulla, joilla henkilö voidaan riittävän tarkasti tunnistaa.

[209] *Euroclear Finland* 2016, kohta Arvo-osuusjärjestelmän kirjaamisohje, kohta Oikeudenhaltijan yksilöinti. [https://www.euroclear.com/dam/EFi/Legal/Book-entrySystemRegistrationInstruction.pdf/subassets/Arvo-osuusjarjestelmanKirjaamisohje.pdf]

5. IDENTITEETTIELÄMYSTEORIA IDENTITEETTIVARKAUDEN OIKEUDELLISESSA ARVIOINNISSA

5.1. Identiteettielämysteoria

Vuonna 1965 *Mogens Koktvedgaard* esitti väitöskirjassaan identiteettielämyksen käsitteen. Hänen mukaansa tekijänoikeuslain tarkoituksena on suojata ilmiöitä ja kohteita, jotka ovat joko identtisiä tai riittävän lähellä toistensa ominaisuuksia synnyttääkseen ”identiteettielämyksen”. Tällä hän tarkoitti tilannetta, jossa jokin identiteettielämyksen aiheuttava kohde ja sen samuus suhteessa muihin vastaaviin kohteisiin voi korvata niistä syntyvän identiteettielämyksen. Toisin sanoen on olemassa kohteita, jotka koetaan eli assosioidaan samalla tavalla. Koktvedgaard kuvasi yksilön identiteettielämyskokemuksen muodostumista monimutkaiseksi psykologiseksi mekanismiksi, jonka avulla yksilö strukturoi toiminnallisia kokonaisuuksia ja niissä olevia samankaltaisuuksia.[210]

Identiteettielämysteoria on alun perin kehitetty määrittelemään sekaantumisvaaraa, joka syntyy immateriaalioikeuden piiriin kuuluvissa tilanteissa. Sen mukaan sekaantumisvaara kahden tuotteen välillä syntyy joko identtisyyden (I) tai identiteettielämyksen (II) (*samankaltaisuuselämyksen*[211] *tai samanlaisuuselämyksen*[212]) kautta. Teorian mukaan esimerkiksi tavaramerkkien on joko oltava täysin samanlaisia (identtisiä) tai muistutettava toisiaan siinä määrin, että syntyy identiteettielämys, jotta sekaantumisvaara olisi todellinen. Identiteettielämys puolestaan tarkoittaa yksilön muodostamaa mielikuvaa, jossa tämä yhdistää mielikuvansa tiettyyn tavaramerkkiin. Mikäli hän erehtyy assosioimaan tuotteen toiseen vastaavaan siihen liitettyjen identiteettiä synnyttävien samankaltaisten tunnusmerkkien perusteella, on identiteettielämys erheellinen.[213] Identiteettielämys voi olla esimerkiksi esteettinen eli visuaalinen, audiovisuaalinen tai tekninen. Toisin sanoen elämys voi syntyä minkä tahansa aistin kautta, esimerkiksi kuulemalla, näkemällä tai maistamalla.[214]

Euroopan yhteisöjen tuomioistuin on käyttänyt identiteettielämysteorian yhteydessä oletusta keskivertokuluttajasta, jonka tulkinnan mittapuuna toimii epätäydellinen muistikuva (*haalistunut muistikuva*) tavaramerkistä. Oikeuskirjallisuudessa ja -käytännössä

---

[210] *Koktvedgaard* 1965, s. 443.
[211] *Rissanen ym*. 1999, s. 600.
[212] *Palm* 2002, s. 130.
[213] *Koktvedgaard - Levin* 2007, s. 160-161.
[214] *Rissanen ym*. 1999, s. 618.

sekoitettavuusarvioinnin perustana on kokonaisvaikutelma ja arvioinnin kohteena olevan tavaramerkin *dominanttien* osien rooli erityisesti visuaalisten ja foneettisten samankaltaisuuksien osalta.[215] Identiteettielämys on tuotteen tai palvelun imagoon tai brändiin perustuva kokemus, jonka sen kuluttaminen kohderyhmässä synnyttää. Se johtaa siihen, että identiteettielämystä hakevan kuluttajan käytös ei välttämättä noudata normaaleja kysynnän ja tarjonnan lakeja. Toisin sanoen hintojen ei tarvitse laskea kysynnän lisäämiseksi, sillä kuluttajat ovat valmiita maksamaan tuotteista tai palveluista jopa hieman enemmän osana saavuttamaansa identiteettielämystä. Esimerkiksi *Pepsin* ja *Coca-Colan* kuluttajien erityisen vahvoja identiteettielämyskokemuksia on arvioitu myös oikeuskäytännössä[216]. Identiteettielämyksen piiriin kuuluvat tuotteet ovat usein joko hyvin tunnettuja, vahvoja brändituotteita tai korkeasti arvostettuja luksustuotteita. Esimerkiksi *Louis Vuittonin* laukuille merkkiuskollinen kuluttaja saavuttaa identiteettielämyksen asioidessaan kyseisessä merkkiliikkeessä, jolloin muun merkkisen laukun hankinta on hänelle identiteettielämyksen syntymisen kannalta merkityksetöntä. Toisaalta myös pieni ja varsin tuntematon tuotemerkki voi sekin aiheuttaa identiteettielämyksen, mutta vain marginaalijoukolle: niille, jotka tuotteen tuntevat. Esimerkiksi pienpanimoiden ja pienpaahtimoiden tuotteiden kuluttajakohderyhmien keskuudessa on havaittavissa tällainen ilmiö[217].

Identiteettielämysopissa merkin aiheuttamaa muistikuvaa kuvataan ”haaleaksi”[218], sillä haalistunut muistikuva mielessään kuluttaja voi erehtyä assosioimaan esimerkiksi näkemänsä merkin toiseen merkkiin[219] tai kuulemansa tunnusmelodian yritykseen. Tästä voidaan päätellä, että mitä vahvempi mielikuva kohteella näkemästään merkistä on, sitä epätodennäköisempää on siitä erehtyminen. Toisaalta, mitä samankaltaisemmasta tuotteesta alkuperäistuotteeseen nähden on kyse, sitä todennäköisemmin kohde voi siitä erehtyä, vaikka mielikuva olisikin vahva. Identiteettielämysopissa keskeistä onkin se, kuinka samanlaisia keskenään verrattavat tuotemerkit ovat ja kuinka vahvana aiemman merkin

---

[215] *Pakarinen* 2005, s. 629 ja *Palm* 2002, s. 135.
[216] ks. Euroopan komissio *1997*, s. 52. Asiassa kysymys The Coca-Cola Companyn ja Carlsberg A/S:n sulautumisesta ja yhteisen yhtiön perustamisesta. Asiassa komissio arvioi järjestelyn sulautumista ETA-markkinoille ja käytti eräänä päätöksensä perusteena colajuomien kuluttajien merkkiuskollisuutta ja tuotteiden myynnin perustumista tuoteimagoon. Tuoteimagon korkean profiilin katsottiin olevan sellainen kilpailutekijä, joka toimi myös kilpailijoiden markkinoillepääsyn esteenä. s. 52.
[217] ks. *Hämeen Sanomat* 2017, kohta Pienet kahvipaahtimot ovat trendi siinä kuin lähiruoka ja pienpanimotkin. [https://www.hameensanomat.fi/teema/321386-pienet-kahvipaahtimot-ovat-trendi-siina-kuin-lahiruoka-ja-pienpanimotkin]
[218] *Rissanen ym*. 1999, s. 700.
[219] *Castrén* 1998, s.11.

erottamiskykyä sitä seuraavaan voidaan pitää[220]. Identiteettielämysteorian mukaan olennaista ei ole varsinainen merkkien sekaannusarviointi vaan se, kuinka samankaltaisia ne ovat. Sen sijaan, että arvioinnissa keskityttäisiin arvioimaan, aiheuttavatko merkit sekaannusvaaran, tulisi siinä keskittyä arvioimaan sitä, miltä osin merkit ovat keskenään samankaltaisia ja aiheuttavatko ne identiteettielämyksen.[221]

Oikeuskirjallisuuden mukaan identiteettielämysteoriaan kuuluvaa sekaannusvaaraa on tulkittava laajasti, mikäli merkinhaltijan ”intressi vahvaan merkkiin sitä edellyttää”. Näin ollen sekaannusvaara-arvioinnissa painoarvoa on annettu merkin vahvuudelle.[222] Toisin sanoen hyvin tunnetulla eli vahvalla merkillä voidaan katsoa olevan laajempi suoja, kuin heikolla. Oikeuskirjallisuudessa siitä, ketä sekaannusvaara-arvioinnilla on tarkoitus suojata, on esitetty erilaisia näkemyksiä. Toisaalta arvioinnin on katsottu suojaavan kuluttajaa ja tämän käsitystä arvioinnin kohteena olevan tuotteen alkuperästä. Toisaalta suojan kohteeksi on osoitettu elinkeinonharjoittaja, elinkeinonharjoittajan vaihdannan intressi ja tämän yksinoikeus tavaramerkin vapaaseen käyttöön. On jopa esitetty, ettei kuluttaja olisi lainkaan kiinnostunut tuotteen alkuperästä, vaan että tätä ohjaisivat valintatilanteessa individualistiset tarkoitusperät sekä alitajuiset ja emotionaaliset seikat. Näin ollen sekaannusvaaralla ei olisi kuluttajan kannalta merkitystä.[223] Nykykäsityksen mukaan kuluttaja on kuitenkin varsin tietoinen tekemistään valinnoista, olivatpa ne ns. kulutushyödykkeitä tai luksustuotteita. Kuluttajat tekevät valintoja perustuen nimenomaan tuotteen alkuperään. Esimerkiksi kotimaisia tuotteita suosivat kuluttajat ostavat kotimaisia tuotteita, vaikka vastaavat ulkomaiset tuotteet olisivat vertailussa yhtä laadukkaita ja vaikkapa edullisempia. Myös merkkiuskolliset kuluttajat päätyvät valitsemaan suosimansa merkin riippumatta siitä, että samankaltaisia tuotteita löytyisi muiltakin valmistajilta. Osalle kuluttajista tuotteen alkuperä sen sijaan on *indifferentti*, toisin sanoen he tekevät valintansa muiden ominaisuuksien, kuten hinnan tai laadun perusteella.

---

[220] *Pakarinen* 2005, s. 629.
[221] *Palm* 2002, s. 133.
[222] *Palm* 2002, s. 131.
[223] *Koktvedgaard* 1965, s. 171 ja *Palm* 2002, s. 131-132. vrt. *Tiili* 1972, s. 231-307.

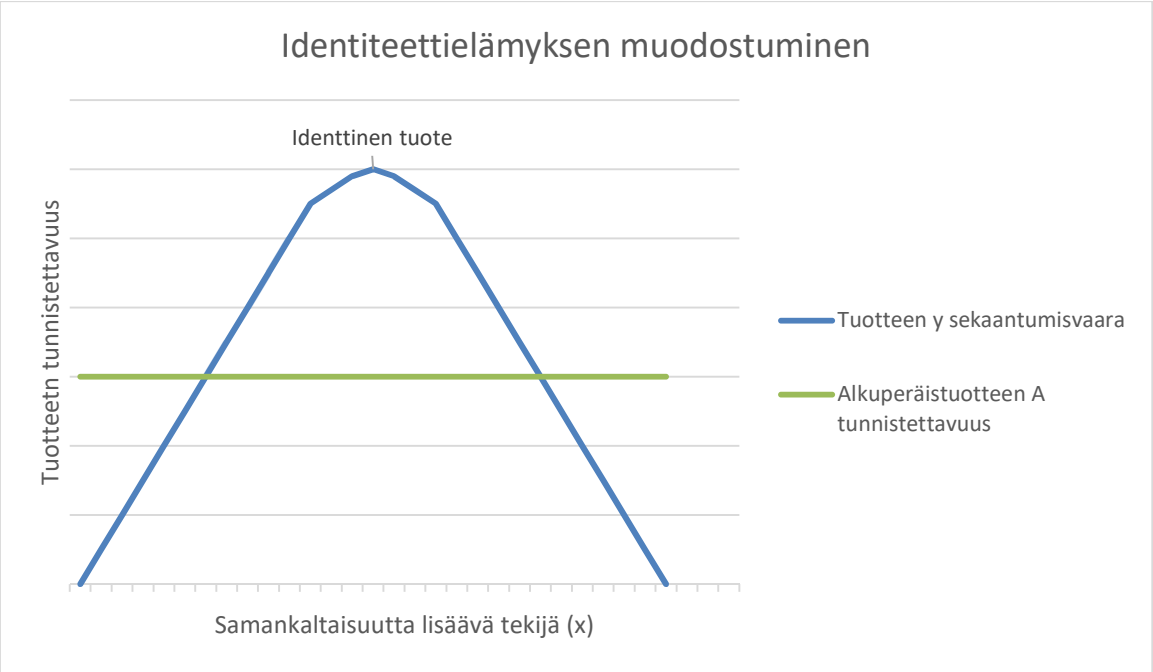

Kuvio 2. Identiteettielämyksen muodostuminen.

Kuvio 2 havainnollistaa identiteettielämyksen syntymistä asiassa MT 1998:009, jossa kysymys oli *The Coca-Cola Companyn* omistaman *Coca-Cola* -tuotteen sekaantumisvaarasta suhteessa *Olvi Oyj*:n *Classic Colaan*. Kaaviossa Alkuperäistuote A on Coca-Cola. Sen tunnistettavuutta kuvaa stabiili kuvaaja, joka asettuu x-akselin suuntaiseksi. Tuote on aina tunnistettavissa tietyllä ”tasolla”, joka riippuu tunnistajasta, ts. yksilön ”haaleista” muistikuvista. Kupera kuvaaja puolestaan kuvaa Classic-Colan sekaantumisvaaraa tuotteeseen A.

Kun Classic-Colan tuoteominaisuuksiin lisätään vähitellen Coca-Colan piirteitä, johtaa se tuotteen sekaantumisvaaran asteittaiseen kasvuun. Tuotteeseen voidaan esimerkiksi lisätä maku- ja väriominaisuuksia ja pakkaukseen visuaalisia elementtejä, kuten etiketti, pullon muotoilu ja tuotenimi. Tuoteominaisuuksien avulla kasvatettu samankaltaisuus ja sitä seuraava sekaantumisvaara ei kuitenkaan voi kasvaa äärettömiin. Samankaltaisuutta lisääviä tekijöitä ei kuitenkaan voida lisätä äärettömiin, sillä tietyssä pisteessä niitä ei enää ole tai niitä ei pystytä realistisesti hyödyntämään. Kuvaajan huipulla onkin piste, jossa tuotteet voidaan objektiivisesti arvioiden katsoa identtisiksi.

Coca-Colan tunnistettavuutta kuvataan suoralla kuvaajalla, joka ilmaisee sen, että tuote on tunnistettavissa tietyllä tasolla, kun tietyt tuotteen elementit ovat läsnä. Huomioitava on kuitenkin se, että taso vaihtelee identiteettielämyksen kokevan yksilön mukaan. Toiselle

kuluttajalle Coca-Cola voi olla täysin tuntematon, joskin tämä lienee hyvin poikkeuksellista, ja toiselle jokapäiväinen kulutushyödyke. Tunnistettavuuden taso voi myös vaihdella riippuen esimerkiksi subjektiin suunnatun markkinoinnin perusteella, joka mitä ilmeisimmin lisää tunnettuutta. Kun Classic-Colan samankaltaisuutta lisäävät tuoteominaisuudet saavuttavat tason, jolla alkuperäinen tuote, Coca-Cola, on tunnistettavissa, syntyy sekaantumisvaara (x, A). Samassa pisteessä kuluttajalle voi syntyä identiteettielämys, joka kohdistuessaan alkuperäisen tuotteen sijasta jäljiteltyyn tuotteeseen on erheellinen.

Suomen tavaramerkkilainsäädännön esitöissä identiteettielämysteoriaa ei mainita eikä identiteettielämyksen syntymistä ole asetettu tavaramerkkilainsäädännössä määriteltävän sekoitettavuuden edellytykseksi[224]. Teoria mainitaan suoranaisesti harvoin myös KKO:n ratkaisujen perusteluissa, vaikka sitä olisi sovellettu. Esimerkiksi tapauksessa KKO 1987:11 kyse oli *Adidaksen* ja *Kenkämarskin* kenkien sekoitettavuusarvioinnista, jossa KKO totesi ”…kuluttaja voi Adidaksen kengän tunnuksesta saamansa *mielikuvan* pohjalta usein erehtyä luulemaan myös Kenkämarskin myymiä lenkkikenkiä Adidaksen tuotteiksi.” Lisäksi tapauksessa oli suoritettu kvantitatiivinen kuluttajatutkimus, jossa kuluttajien mielikuvia oli tutkittu pyytämällä näitä yhdistämään tietynlaiset kengät niiden valmistajiin. Tapauksessa KKO 1996:25 kyse oli puolestaan *Levi Strauss & Co* -nimisen yrityksen valmistamien farmarihousujen ja A:n *Final* -merkkisten housujen sekoitettavuusarvioinnista. Tapauksen perusteluissa KKO viittasi nimenomaisesti identiteettielämysteoriaan toteamalla, että ”tavaramerkkien sekoitettavuudesta on kysymys silloin, kun kilpailevissa tavaroissa käytetään suojatun merkin kanssa samaa tai samankaltaista merkkiä, joka saattaa kyseisten tavaroiden kohderyhmässä synnyttää identiteettielämyksen”. Sitä, mitä identiteettielämyksellä kyseisessä tapauksessa tarkoitettiin, ei kuitenkaan avattu yksityiskohtaisemmin. Myös markkinatuomioistuin on viitannut teoriaan muun muassa tapauksessa MT 1998:009 vertaillessaan *Classic-Colan* ja *Coca-Colan* samankaltaisuutta. Kansallisessa oikeuskäytännössämme identiteettielämysteorian avulla onkin keskitytty arvioimaan pääasiassa sitä, kuinka samanlaisia vertailun kohteena olevat merkit ovat ja kuinka vahva on näistä vanhemman merkin dominoivien osien erottamiskyky[225]. Sekoitettavuusarviointi keskittyy usein merkkien kokonaisvaikutelmaan ja niiden dominanttien osien sekoitettavuuteen: nimeen, ulkoasuun, valmistustapaan sekä merkin

[224] *Castrén* 1998, s.11.
[225] *Palm* 2002, s. 135.

aiheeseen ja ideaan. Identiteettielämysarvioinnin tulisikin olla yksi osa sekoitettavuusarviointia[226].

5.2. Identiteettielämysteoria identiteettivarkauden tunnusmerkistön arvioinnissa

Vaikka identiteettielämysteoria kehitettiin alun perin immateriaalioikeuden alalle sekoitettavuusarvioinnin työkaluksi, voidaan sitä soveltaa muihinkin tilanteisiin. Identiteettielämysteoria soveltuu oikeushenkilöihin kohdistuvan identiteettivarkauden tunnusmerkistön arviointiin, koska oppi huomioi erityisesti oikeushenkilöiden suojantarpeen ja erityispiirteet. Lisäksi, vaikka teoria on jo vuosikymmeniä vanha, siinä korostuu brändiajattelu, joka on keskiössä myös oikeushenkilöihin kohdistuvissa identiteettivarkauksissa ja brändin väärinkäyttötilanteissa. Oikeushenkilöiden visuaaliseen identiteettiin kohdistuvissa identiteettivarkaustapauksissa olennaista on myös vertailla oikeushenkilön visuaalisen identiteetin erottamiskykyisiä osia ja niiden samankaltaisuutta, jotta voidaan määritellä, onko teon myötä muodostunut tosiasiallinen erehtymisen mahdollisuus. Teoria soveltuu rikosoikeudelliseksi viitekehykseksi myös, koska se ei käsittele merkkien välisiä kilpailutilanteita.[227]

Sen sijaan se, että identiteettielämysteoria antaa vahvemmille merkeille vahvempaa suojaa kuin heikoille[228], ei sovellu rikosoikeudelliseen identiteettivarkauden tunnusmerkistön arviointiin. Lähtökohtaisesti identiteettivarkaustapauksia tulisi arvioida samankaltaisesti riippumatta siitä, onko kyseessä vahva vai heikko merkki, tai visuaalisen identiteetin osa (esimerkiksi Coca-Cola vs. Classic-Cola). Identiteettivarkaus on rikos, kohdistuipa se kumpaan tahansa, joskin seuraukset voivat olla esimerkiksi taloudellisesta näkökulmasta vahvojen merkkien tapauksessa moninkertaiset. Näin ollen vahvojen merkkien asettaminen heikkoja merkkejä laajemman suojan piiriin ei tulisi olla arvioinnin lähtökohtana.[229]

Identiteettivarkauden tunnusmerkistön täyttyminen edellyttää kolmea faktoria: erehdyttämiseen pyrkivän teon (I), kolmannen, jota teolla pyritään erehdyttämään (II) ja vahingon, joka voi olla taloudellista tai ”vähäistä suurempaa” haittaa (III). Rangaistusvastuun kannalta olennaista on siis arvioida muun muassa sitä, onko tarkasteltavana olleessa tilanteessa ollut todellinen erehtymisen vaara[230]. Tosiasiallisen erehtymisen vaaran arviointiin identiteettielämysteoria soveltuu erinomaisesti, koska sen

---

[226] *Castrén* 2000, s. 323.
[227] *Palm* 2002, s. 135-136.
[228] *Rissanen ym*. 1999, s. 701.
[229] *Palm* 2002, s. 136.
[230] *HE 232/2014 vp,* s. 37.

avulla voidaan arvioida sitä, onko kolmanteen kohdistunut teko aiheuttanut tässä mahdollisuuden identiteettielämykseen eli erehtymiseen. Kohdistuessaan oikeushenkilön visuaaliseen identiteettiin, on erehdyttämisarvioinnilla yhtymäkohtia immateriaalioikeudelliseen sekoitettavuusarviointiin.

Kuten edellä on todettu, identiteettivarkauden tunnusmerkistön täyttyminen ei edellytä sitä, että ”kolmas” olisi todella erehtynyt. Sen sijaan riittää, että tekijä on *pyrkinyt* kolmannen erehtymiseen ja että erehtymisen mahdollisuus on ollut tosiasiallinen. Esimerkiksi satiiria ei siis voida pitää identiteettivarkautena. Identiteettivarkauden tunnusmerkistö voi täyttyä, vaikkei teon kohde olisi niin sanotusti ”mennyt lankaan”. Se, onko kolmas todella erehtynyt, voi kuitenkin vaikuttaa siihen, täyttääkö teko muitakin tunnusmerkistöjä. Mikäli kolmas tekee oikeustoimen, joka vastaa tämän tarkoitusta, mutta toimii virheellisten käsitysten perusteella, on kyseessä *motiivierehdys*[231].

Identiteettivarkauden tunnusmerkistön täyttymiseksi tekijän on kuitenkin toimittava erehdyttämistarkoituksessa. Erehdyttämistarkoituksen arviointiin voidaan soveltaa identiteettielämyksen teoriaa. Identiteettivarkauden tunnusmerkistön täyttyminen ei edellytä identiteettielämyksen syntymistä, sillä tunnusmerkistössä ei edellytetä varsinaista kolmannen erehtymistä. Näin ollen jo tekijän ”liikkuminen x-akselilla” oikealle (ks. Kuvio 2) eli samankaltaisuutta lisäävien tekijöiden lisääminen ja tämän toimiminen erehdyttämistarkoituksessa riittää täyttämään tunnusmerkistön. Mikäli tekijä on tietoisesti pyrkinyt erehdyttämään kolmatta lisäämällä käyttämäänsä kohteeseen samankaltaisuutta lisääviä tekijöitä ja ehkäpä jopa onnistunut tavoittamaan identiteettielämyksen syntypisteen, eli sekaantumisvaaran, voidaan tunnusmerkistön katsoa täyttyvän. Tekijän erehdyttämistarkoitusta voidaan arvioida vertaamalla tämän toimia edellä esitetyn kuvaajan ”huipulle” asti, jolloin täysin identtisten kohteiden voidaan katsoa aiheuttavan erehtymisen mahdollisuuden. Esimerkiksi täysin jäljitelty oikeushenkilön logo valelaskussa aiheuttaa tällaisen mahdollisuuden. Sen sijaan, jos tekijä on ohittanut käyttämänsä alkuperäisen oikeushenkilön visuaaliseen identiteettiin liittyvän kohteen identtisyyden, eli kuvaajan huipun, voidaan toiminta tulkita esimerkiksi satiiriksi, jossa huumoriin on pyritty ylikorostaen kohteen identiteettitekijöitä. Tekijän toimien kohdistuessa kuvaajan laskevaa osaan, voidaan kolmannen tosiasiallisen erehtymisvaaran katsoa pienenevän, kunnes kuvaaja jälleen tavoittaa tason, jolla alkuperäiskohde on tunnistettavissa.

---

[231] *Saarinen* 2001, s. 515-516.

Oikeushenkilön visuaaliseen identiteettiin kohdistuvassa identiteettivarkaudessa kolmannen erehdyttämiseen liittyvä kolmannen erheellinen assosiaatio voi kohdistua esimerkiksi logoon, tekaistujen www-sivujen visuaaliseen ulkonäköön tai oikeushenkilön nimeen. Siinä voidaan myös hyödyntää oikeushenkilöön läheisesti liittyvien luonnollisten henkilöiden, kuten tosiallista valtaa käyttävien identiteettiä. Tapauksessa MT 1998:009 markkinatuomioistuin totesi arvioidessaan Coca-Colan ja Classic Colan sekaantumisvaaraa, että Coca-Colasta syntyvän identiteettielämyksen osatekijöitä olivat muun muassa tuotteiden, eli pullojen ja tölkkien, ulkomuoto ja design. Lisäksi osatekijöiksi katsottiin ”punainen väritys, dynaaminen aaltokuvio, tuotenimen kirjoitustyyli ja tuotteen kaksoisbrändi-identiteetti” sekä punaisten muovikorkkien käyttö ja tuotteen ruskea väri. Identiteettivarkauden tunnusmerkistön toteutumisen arvioinnissa voitaneen hyödyntää samankaltaisia identiteetin osatekijöitä ja punnita sitä, kuinka merkittävässä asemassa ne ovat erehdyttämispyrkimysten kannalta olleet. Immateriaalioikeudellinen oikeudenhaltijan kielto-oikeus kieltää esimerkiksi toiminimeä tai tavaramerkkiä loukannutta jatkamasta toimintaa on laaja ja ulottuu kaikkiin identiteettielämyksen todellisuuden osiin, joiden tarkoituksena on ollut ”saada aikaan samanlainen elämys kuin alkuperäisluomuksella”[232].

Identiteettivarkauden tunnusmerkistön täyttymisen arvioinnissa olennaista on kysyä, mikä on ollut tekijän tarkoitus? Mikäli tekijän katsotaan hyödyntäneen oikeushenkilön identiteetin samankaltaisuutta jäljitteleviä elementtejä, tulee tämän rangaistusvastuu välttääkseen pystyä näyttämään, ettei ole toiminut ”erehdyttääkseen”. Mitä lähempänä identiteettielämyksen syntypistettä ja identtistä identiteettielementtiä ollaan, sitä epäuskottavammaksi käy esimerkiksi väite siitä, että muuta yksilöivää tietoa tai tunnistamistietoa olisi käytetty vahingossa tai sattumalta.

[232] *Rissanen ym*. 1999, s. 600.

6. OIKEUSHENKILÖÖN KOHDISTUVAN IDENTITEETTIVARKAUDEN SUHDE MUIHIN RIKOKSIIN JA KONKURRENSSIOPPI

6.1. Identiteettivarkaus liitännäisrikoksena

Identiteettivarkautta koskevan lain esitöissä katsottiin, että identiteettivarkaus tulisi mitä todennäköisimmin esiintymään vakavampien rikosten yhteydessä. Lain esitöissä todetaan, että ”*ehdotetussa pykälässä tarkoitettu identiteettivarkaus voi usein tapahtua jonkin muun vakavamman rikoksen kuten petoksen yhteydessä*”, jolloin tutkinnassa ovat käytettävissä kyseisen vakavamman rikoksen perusteella määräytyvät pakkokeinot.[233] Näin ollen identiteettivarkauden kriminalisoinnissa teosta muodostui ns. liitännäisrikos, jonka epäiltiin esiintyvän itsenäisenä rikoksena vain harvoin. Tästä syystä sen maksimirangaistukseksi määriteltiin sakko, mikä vaikutti muun muassa itsenäisenä rikoksena esiintyvän rikoksen yhteydessä käytettävissä oleviin pakkokeinoihin. Koska mielikuva identiteettivarkauden liitännäisrikosominaisuudesta muodostui lainvalmistelun yhteydessä varsin vahvaksi, esitän seuraavassa lyhyesti rikoksia, jotka liittyvät läheisesti oikeushenkilöön kohdistuvaan identiteettivarkauteen.

Vaikka oikeushenkilöitä suojataan RL 49 luvun säännöksin eräitä aineettomien oikeuksien loukkauksia vastaan, voi identiteettivarkaus tulla sovellettavaksi tapauksissa, joissa tekoa ei ole tehty ansiotarkoituksessa (vrt. RL 49:1) tai joissa teko ei ole ollut omiaan aiheuttamaan huomattavaa haittaa, vahinkoa tai taloudellista vahinkoa (vrt. RL 49:1-2). Identiteettivarkauden täyttymiseksi edellytetään vain taloudellisen vahingon tai vähäistä suuremman haitan aiheuttaminen. Näin ollen identiteettivarkautta koskeva sääntely tarjoaa oikeushenkilöille aivan uudenlaista oikeussuojaa niihin kohdistuvia loukkauksia vastaan.

Suomessa identiteettivarkauden kriminalisointia dominoi näkökulma luonnollisten henkilöiden uhriasemasta, sillä tyypillisiksi identiteettivarkauden ohella esiintyviksi rikostyypeiksi katsottiin kunnianloukkaus ja petos (RL 36:1). Listaan on syytä lisätä myös petoksen kvalifioidut tekomuodot (RL 36:2-3) sekä väärennys (RL 33:1) kvalifioituine tekomuotoineen (RL 33:2-3). Erityisesti tietoverkossa tyypillisiä identiteettivarkauden yhteydessä esiintyviä tekoja ovat viestintärauhan rikkominen (RL 24:1a), yksityiselämää loukkaava tiedon levittäminen, kunnianloukkaus ja näiden törkeät tekomuodot (RL 24:8-8a

[233] *HE 232/2014 vp*, s. 38.

ja RL 24:9-10). Luonnollisia henkilöitä koskevat liitännäisrikokset voivat esiintyä oikeushenkilöön kohdistuvan identiteettivarkauden yhteydessä esimerkiksi kohdistuen oikeushenkilön jäseneen tai johtohenkilöön. Esimerkiksi organisaation johtohenkilön identiteettiä voidaan hyödyntää petoksessa (ns. ”toimitusjohtajahuijaus”).

Edellä mainittujen rikosten lisäksi oikeushenkilöön kohdistuvien rikosten yhteydessä kyseeseen voivat tulla esimerkiksi RL 49 luvun mukaiset rikokset eräiden aineettomien oikeuksien loukkaamisesta (21.4.1995/578), joita ovat muun muassa tekijänoikeusrikos (RL 49:1) ja teollisoikeusrikos (RL 49:2, 5.8.2016/617). RL 49 mukaiset rikokset ovat asianomistajarikoksia, joskin syyttäjällä on syyteoikeus erittäin tärkeän yleisen edun nimissä. Lisäksi sovellettavaksi voivat tulla esimerkiksi elinkeinotoiminnassa tehtyihin tekoihin liittyvät tunnusmerkkioikeudelliset säännökset. Sovellettavaksi tulevan sääntelyn määrittelyssä on aluksi vastattavakin kysymykseen, onko rangaistavaksi säädetty teko tehty elinkeinotoiminnassa. Identiteettivarkauden tunnusmerkistö tarjoaa oikeussuojaa erityisesti tapauksiin, joissa teko on tehty elinkeinotoiminnan ulkopuolella.

Tämän tutkielman keskittyessä oikeushenkilön visuaalisen identiteetin hyödyntämiseen, on aiheellista rajata liitännäisrikosten tarkastelu tiettyihin rikostyyppeihin. Hiljattain tehdyn selvityksen mukaan pk-yrityksiin kohdistuneet ”huijaukset” käsittävät laajan skaalan tekomuotoja valelaskuina, laskuväärennöksinä, veronpalautushuijauksina, toimitusjohtajahuijauksina ja erilaisina huijausviesteinä ja tilauspetoksina[234]. Seuraavassa tarkastelen identiteettivarkauden liitännäisrikoksia, jotka katson oikeushenkilön visuaalisen identiteetin oikeudettoman hyödyntämisen näkökulmasta merkityksellisiksi. Näihin kuuluvat väärennysrikokset (RL 33) sekä petokset ja muu epärehellisyys (RL 36). Viimeiseksi tarkastelen eräiden aineettomien oikeuksien loukkauksia (RL 49) ja immateriaalioikeuksien suhdetta oikeushenkilöihin kohdistuviin identiteettivarkauksiin.

6.2. Väärennysrikokset RL 33

RL luvussa 33 säädetään väärennysrikoksista, joihin kuuluvat väärennys, sekä sen lievä ja törkeä tekomuoto. Väärennyksestä säädetään seuraavasti (RL 33:1): *”Joka valmistaa väärän asiakirjan tai muun todistuskappaleen tai väärentää sellaisen käytettäväksi harhauttavana todisteena taikka käyttää väärää tai väärennettyä todistuskappaletta tällaisena todisteena, on tuomittava väärennyksestä sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.”*

[234] *Tuorila* 2017, s. 14-19.

RL 33:6 mukaan todistuskappaleena väärennysrikoksissa pidetään muun muassa asiakirjaa, merkkiä, leimaa ja automaattiseen tietojenkäsittelyyn soveltuvaa tallennetta, jota voidaan käyttää oikeudellisesti merkityksellisenä todisteena oikeuksista, velvoitteista tai tosiasioista. Väärennys toteutuu, mikäli todistuskappale on omiaan antamaan erehdyttävän kuvan alkuperästään tai antajansa henkilöllisyydestä.

Kohdistuessaan oikeushenkilöön, identiteettivarkauden tunnusmerkistön täyttävä teko voi täyttää myös väärennysrikoksen tunnusmerkistön. Esimerkiksi valelasku on asiakirja, jota voidaan käyttää oikeudellisesti merkityksellisenä todisteena velvoitteista (maksuvelvollisuus). Lisäksi valelaskuun väärennetty organisaation logo voidaan tulkita ”merkiksi” tai ”leimaksi”, jolla on vastaava vaikutus. Mikäli valelasku on kokonaisuutena arvioiden ”omiaan antamaan erehdyttävän kuvan alkuperästään”, voi väärennysrikoksen tunnusmerkistö täyttyä.

Vastaava valelaskuesimerkki voi täyttää myös identiteettivarkauden tunnusmerkistön. Valelaskun lähettäjän tarkoituksena on mitä todennäköisimmin toimia erehdyttämistarkoituksessa suhteessa kolmanteen. Lisäksi laskussa käytettävien tietojen käyttö on valelaskutapauksissa oikeudetonta ja tiedot, kuten oikeushenkilön y-tunnus ja tilitiedot, kuuluvat ”tunnistamistietojen” tai ”muiden vastaavien yksilöivien tietojen” joukkoon. Valelaskut aiheuttavat organisaatioille taloudellista vahinkoa tai vähäistä suurempaa haittaa menetettyjen tulojen, selvittelykustannusten ja mainehaittojen muodossa.

Kummassakaan rikostyypissä ei edellytetä kolmannen tosiasiallista erehtymistä. Lievää väärennösrikosta lukuun ottamatta teon yrityskin on nimittäin rangaistavaa. Toisin sanoen jo valelaskun väärentämisen yritys ylittää rangaistavuuden rajan. Kuten edellä on mainittu, identiteettivarkauden tunnusmerkistön täyttymiseen sen sijaan riittää tekijän toimiminen ”erehdyttämistarkoituksessa”. Tosiasiallista kolmannen erehtymistä ei siis edellytetä, joskin säädöksessä mainittuja tietoja on jollakin tapaa ”käytettävä oikeudettomasti”. Valelaskutapauksissa rikoksen tunnusmerkistön täyttymisen kynnys on siis varsin matala. Käytännössä siihen ei edellytetä edes laskun lähettämistä vastaanottajalle, vaan riittää, että tällainen lasku on valmistettu ja tekijä on toiminut erehdyttämistarkoituksessa.

Luonnollisten henkilöiden kohdalla väärennysrikos voi käsittää esimerkiksi henkilöllisyystodistuksen väärennyksen. Oikeushenkilöiden kohdalla vastaava tunnusmerkistö voi täyttyä oikeushenkilön ”henkilöllisyyttä” koskevien dokumenttien väärennyksien, kuten organisaatiotunnisteen, väärennysten kautta. Erona

identiteettivarkauteen, väärennysrikoksissa edellytetään asiakirjan tai muun todistuskappaleen olemassaoloa, kun taas identiteettivarkauksissa tunnusmerkistön täyttymiseen riittää oikeudeton tietojen käyttö.

Identiteettivarkauden ja lievän väärennyksen (RL 33:3, 24.8.1990/769) rangaistusseuraamukseksi on säädetty sakkoa. Sen sijaan väärennyksen (RL 33:1) maksimirangaistus on enintään kaksi vuotta vankeutta ja törkeän väärennyksen (RL 33:2) vähintään neljä kuukautta mutta enintään neljä vuotta vankeutta. Näin ollen teossa, joka täyttää sekä identiteettivarkauden että väärennyksen tai sen törkeän tekomuodon, yhdistetään identiteettivarkaus mitä todennäköisimmin vakavampaan rikokseen tai siirretään toissijaiseen syytekohtaan. Tämä johtuu siitä, että väärennysrikoksen tunnusmerkistön täyttymiseen ei tarvita näyttöä esimerkiksi tekijän toimimisesta erehdyttämistarkoituksessa. Siinä ei myöskään edellytetä ”kolmannen” läsnäoloa tai tosiasiallisten haittojen tai taloudellisten vahinkojen syntymistä. Sen sijaan identiteettivarkauden ja lievän väärennyksen tunnusmerkistöt täyttävissä teoissa maksimirangaistus on sama, sakko. Matalamman kynnyksen teon rangaistavuuteen sisältää näissäkin tapauksissa edellä mainituista näyttösyistä lievän väärennyksen tunnusmerkistö.

6.3. Petokset ja muu epärehellisyys RL 36

Identiteettivarkauden tunnusmerkistö sai Suomessa vaikutteita petoksen tunnusmerkistöstä. Petoksesta ja muusta epärehellisyydestä säädetään RL 36 luvussa (24.8.1990/769) ja petoksesta sen 1 §:ssä seuraavasti: ”*Joka hankkiakseen itselleen tai toiselle oikeudetonta taloudellista hyötyä taikka toista vahingoittaakseen, erehdyttämällä tai erehdystä hyväksi käyttämällä saa toisen tekemään tai jättämään tekemättä jotakin ja siten aiheuttaa taloudellista vahinkoa erehtyneelle tai sille, jonka eduista tällä on ollut mahdollisuus määrätä, on tuomittava petoksesta.*” Lisäksi rangaistavaksi on säädetty teot, jotka on saatu aikaan dataa syöttämällä, muuttamalla, tuhoamalla tai poistamalla taikka tietojärjestelmään muuten puuttumalla ja näin ollen tietojenkäsittelyn lopputuloksen vääristymisellä. Myös petoksen yritys on rangaistavaa ja RL 36 luku sisältää tunnusmerkistön kvalifioiduille tekomuodoille. Perusmuotoisen petoksen maksimirangaistus on enintään kaksi vuotta vankeutta, törkeän petoksen vähintään neljä kuukautta ja enintään neljä vuotta vankeutta ja lievän petoksen sakkoa.

Olennaisin ero perusmuotoisen petoksen ja identiteettivarkauden tunnusmerkistön täyttymisessä on teon seuraus: petoksessa edellytetään taloudellisen vahingon syntymistä,

kun taas identiteettivarkaudessa tunnusmerkistön täyttää myös ”vähäistä suurempi haitta”. Toisin sanoen petosrikoksissa tarkastellaan ensisijaisesti teon tosiasiallisia taloudellisia intressejä ja aiheutettuja taloudellisia vahinkoja. Lisäksi petoksessa edellytetään tekijän toimimista taloudellisessa hyötymistarkoituksessa joko itsensä tai toisen hyväksi tai toista vahingoittaakseen. Identiteettivarkaudessa tekijän toimiminen ”erehdyttääkseen kolmatta osapuolta” riittää rangaistavaan tekoon. Lisäksi identiteettivarkauden tunnusmerkistöön lisätty ”vähäistä suuremman haitan” aiheuttaminen mahdollistaa tunnusmerkistön soveltamisen tapauksiin, joissa käsillä olisi petosrikos, jossa taloudellista haittaa ei tosiasiassa olisi aiheutunut. Periaatteessa siis teko, joka ei aivan täytä petoksen tunnusmerkistöä, voi täyttää identiteettivarkauden tunnusmerkistön. Näistä syistä identiteettivarkaus päätynee syyteharkinnassa usein petosrikoksen toissijaiseksi syytekohdaksi.

Identiteettivarkauden liitännäisrikoksena petosrikoksista merkityksellisin on lievä petos (RL, 36:3), jonka maksimirangaistukseksi on identiteettivarkauden tavoin säädetty sakko. Muiden petosrikosten ollessa käsillä on kyse niin paljon vakavammista teoista, ettei identiteettivarkauden tunnusmerkistöllä ole kokonaisuudessa mainittavaa merkitystä. Esimerkiksi törkeän petoksen kohdalla ”huomattavan hyödyn” tavoittelu, ”erityisen tuntuva vahinko” ja ”erityisen heikkouden tai turvattoman tilan” hyväksikäyttäminen kielivät teoista, jotka eivät ole verrattavissa identiteettivarkauteen. Sen sijaan lievän petoksen ja identiteettivarkauden tunnusmerkistön täyttävissä teoissa olennaista on erottaa, onko teolla aiheutettu taloudellisia vahinkoja. Mikäli teko ei niitä ole aiheuttanut, on tapauksessa tarkasteltava identiteettivarkauden tunnusmerkistöä. Mikäli taloudellisia vahinkoja on syntynyt, voi petoksen tunnusmerkistön täyttymiskynnys olla matalampi edellä kuvatuista, erityisesti erehdyttämistarkoitusta koskevista näyttökysymyksistä johtuen.

6.4. Eräiden aineettomien oikeuksien loukkaukset RL 49 ja immateriaalioikeudet

Identiteettivarkauden kohdistuessa oikeushenkilön visuaaliseen identiteettiin, voi teolla olla yhteyksiä myös immateriaalioikeuksiin. Erityisesti tekijänoikeus- ja tunnusmerkkioikeus sisältävät säädöksiä, jotka kohdistuvat visuaalisen identiteetin elementteihin. Tavaramerkki- ja toiminimioikeus luovat oikeudenhaltijoille yksinoikeuden. Se tarkoittaa, että tavaramerkin ja toiminimen oikeudenomistajilla on paitsi yksinoikeus kohteeseen, kuten tavaramerkkiin tai toiminimeen, myös kielto-oikeus muita toimijoita kohtaan. Sääntelyn tarkoituksena on yksilöidä elinkeinotoimintaa harjoittava toiminimi ja erottaa tavaramerkillä suojattu tuote

muista vastaavista. Oikeus toiminimeen ja tavaramerkkiin syntyy joko rekisteröimällä tai vakiinnuttamalla.[235]

Tekijänoikeuksilla tarkoitetaan esimerkiksi taiteilijoiden oikeuksia taiteellisiin luomuksiinsa. Näin ollen tekijänoikeus voi syntyä esimerkiksi logon suunnittelijalle, kun teos on luotu. On kuitenkin huomattava, että tekijänoikeuden omistajana ei voi olla esimerkiksi oikeushenkilö[236]. Sen sijaan tekijänoikeuden tiettyyn taiteelliseen teokseen voi omistaa teoksen tekijä, yksittäinen taiteilija eli ”se, joka kirjallisen tai taiteellisen teoksen on luonut” (TekijäL 1.1. §). Esimerkiksi nykyteknologialla luotuihin graafisiin teoksiin ja tallenteisiin voi kohdistua tekijänoikeuksia, joskin raja vapaasti käytettävissä olevan ja tekijänoikeuksin suojatun materiaalin välillä on tietoverkossa häilyvä. Lisäksi suojan saaminen edellyttää teokselta omaperäisyyttä ja sitä, että sen luomiseen on käytetty työtä ja taitoa (*labour and skill*). Väitetysti tekijänoikeuksia loukanneen on kyettävä esittämään, että hän on luonut kohteen itsenäisesti[237]. Oikeudenloukkaaja on TekijäL 57.1. § ja 60 § mukaan velvollinen suorittamaan tekijänoikeuksien haltijalle kohtuullisen hyvityksen. Mikäli loukkaus on ollut tuottamuksellista, tulee tekijän suorittaa lisäksi korvaus myös muista aiheuttamistaan vahingoista. Tekijänoikeusrikkomuksen (TekijäL 56 a §) tunnusmerkistön täyttymiseen riittää törkeä huolimattomuus, minkä lisäksi sekä tekijänoikeusrikos että tekijänoikeusrikkomus ovat asianomistajarikoksia, joskin tekijänoikeusrikoksesta syyttäjä voi nostaa syytteen erittäin tärkeän yleisen edun niin vaatiessa.

Tunnusmerkkioikeudella tarkoitetaan muun muassa toiminimeen ja tavaramerkkiin liittyvää sääntelyä. Elinkeinotoiminnan tunnusmerkeiksi voidaan lukea muun muassa toiminimet, aputoiminimet ja toissijaiset tunnukset, joita voivat olla myös kuviot ja äänet[238]. Toiminimellä tarkoitetaan elinkeinonharjoittajan toiminnassaan käyttämää nimeä ja tavaramerkillä tavaran tai palvelun tunnusmerkkiä, jonka tarkoituksena on erottaa ne muista vastaavista. Tavaramerkiksi soveltuu merkki, joka voidaan esittää graafisesti ja joka sopii kohteen yksilöintiin eli sen erottamiseen muista vastaavista. Lisäksi tavaramerkiksi voidaan luokitella ns. iskulauseet sekä väri- ja äänimerkit. Tavaramerkillä on useita funktioita, kuten *erottamis- ja alkuperäfunktio, laatu- eli garantiafunktio ja kilpailufunktio*. Toisin sanoen kuluttaja voi luottaa siihen, että tietyn tavaramerkin alla myytävät tuotteet erottuvat muista

[235] *Rissanen ym*. 1999, s. 597-599.
[236] *Rissanen ym*. 1999, s. 619.
[237] *Rissanen ym*. 1999, s. 598-611 ja s. 618.
[238] *Rissanen ym*. 1999, s. 688.

vastaavista, ovat peräisin samalta valmistajalta ja noudattavat samaa laatutasoa. Lisäksi tavaramerkillä on arvoa tuottajalle, joka voi kilpailla muita tuottajia vastaan tuotemerkkinsä avulla.[239] Yksinoikeus sekä toiminimeen että tavaramerkkiin syntyy rekisteröinnillä tai vakiinnuttamalla tunnusmerkki (TnimiL 2.1.§, TMerkkiL 1.1 § ja 2.1 §).

Yksinoikeus toiminimeen syntyy rekisteröimällä se kaupparekisteriin (TNimiL 1.3 § ja 2 §). Nimen on täytettävä tiettyjä perusedellytyksiä, joita ovat muun muassa yksilöivyys ja yritysmuodon ilmeneminen. Lisäksi nimi ei saa olla harhaanjohtava tai hyvän tavan tai yleisen järjestyksen vastainen. Yksinoikeus toiminimeen voidaan saavuttaa myös vakiinnuttamalla (TNimiL 2.3 §). Sillä tarkoitetaan sitä, että toiminimi on yleisesti tunnettu niiden keskuudessa, joihin elinkeinonharjoittajan toiminta suuntautuu. Vakiintumisen arvioinnin perusteeksi on mainittu myös toiminimen *goodwill* -arvo, eli liikearvo.[240]

Myös yksinoikeus tavaramerkkiin syntyy rekisteröimällä tai vakiinnuttamalla (TMerkkiL 1 § ja 2 §). Rekisteröinti kirjataan kymmeneksi vuodeksi kerrallaan ja sitä voidaan uudistaa rajattomasti (TMerkkiL 22 §). Tavaramerkkiä koskevat rekisteröintiedellytykset vastaavat osittain toiminimen rekisteröintiedellytyksiä. Tavaramerkinkin on oltava erottamiskykyinen, eikä se saa olla hyvän tavan tai yleisen järjestyksen vastainen, saati harhaanjohtava (TMerkkiL, 14.1-2 §). Tavaramerkin vakiinnuttaminen edellyttää, että merkkiä on käytetty niin suuressa mittakaavassa ja tehokkaasti, että se on tullut kohderyhmän yleisesti tunnetuksi tunnusmerkiksi (TMerkkiL 2.3 §). Ulkoasultaan tavaramerkki voi olla merkki, sana, kuvio tai niiden yhdistelmä[241]. Tavaramerkki voi menettää erottamiskykynsä ns. *degeneroitumisen* myötä. Sillä tarkoitetaan, että tavaramerkin alun perin suojaama kohde on muuttunut ajan kuluessa yleiskieliseksi termiksi (esim. *Nylon*). Lisäksi tavaramerkit voivat olla erottamiskykyisiä, vaikka ne olisivat keksittyjä nimiä tai poikkeavassa merkityksessä käytettäviä yleiskielisiä sanoja.[242]

Tunnusmerkkioikeudessa väärinkäytöstilanteita arvioidaan sekoitettavuusarvioinnissa, jossa kohteiden yhtäläisyyksiä ja eroja arvioidaan ja verrataan toisiinsa. Siinä painoarvo on kokonaisvaikutelmalla, jonka vertailussa olevat tunnusmerkit synnyttävät kohderyhmissä. Esimerkiksi toiminimien sekoitettavuusarviointi keskittyy nimien ”iskuosien” eli ydinnimien yhtäläisyyksien ja eroavaisuuksien vertailuun, kun taas tavaramerkkien

---

[239] *HE 302/1992 vp*, s. 9 ja *Rissanen ym*. 1999, s. 688-690.
[240] *HE 238/1978 vp*, s. 18 ja *Rissanen ym*. 1999, s. 691-692.
[241] *Rissanen ym*. 1999, s. 688.
[242] *Rissanen ym*. 1999, s. 695.

sekoittuvuudessa arvioidaan muun muassa sitä, onko kyseessä merkkitavara, jonka kohderyhmään kuuluvilta voidaan edellyttää erityistä huolellisuutta tämän hankinnassa.[243] Tuomioistuimen tehtäväksi jää arvioida, ovatko tunnusmerkit sekoitettavissa niiden kohderyhmien keskuudessa (kts. edellä kappaleessa 7.1. kuvattu *identiteettielämysteoria*). Olennaista on, että tunnusmerkkiä on käytetty samassa tai samankaltaisessa toiminnassa (TNimiL 5.1 §) tai samankaltaisissa tuotteissa tai palveluissa (TMerkkiL 6.1 §). Poikkeuksen tästä muodostavat poikkeuksellisen hyvin vakiintuneet ja yleisesti tunnetut tavaramerkit ja toiminimet, joiden käyttö toisella toimialalla tai toisessa tavaralajissa johtaisi laajasti tunnetun maineen hyväksikäyttöön (ns. ”*Kodak -oppi*”). Tällä *Kodak -suojalla* pyritään suojaamaan vahvoja toiminimiä ja tavaramerkkejä hyväksikäytöltä sellaisillakin toimialoilla, jotka eivät ole samaa tai samankaltaista toimintaa.[244]

Tunnusmerkkioikeudellinen sanktio perustuu oikeudenhaltijan kieltokanteeseen, jonka tämä voi nostaa tuomioistuimessa lopettaakseen oikeudenloukkauksen. Tuomioistuin voi antaa tilanteessa oikeudenloukkaajalle kiellon jatkaa tai toistaa loukkausta (ns. *mitätöimiskanne*, TMerkkiL 38.1 §). Lisäksi kyseeseen voivat tulla rangaistus (esim. RL 49:2), korvaus (TMerkkiL 38.2-3 §) tai määräys poistaa esimerkiksi tavarasta tai mainosmateriaalista siihen luvattomasti pantu tunnusmerkki (TMerkkiL 41 §).[245] Lähtökohtaisesti oikeutta tahallisesti tai tuottamuksellisesti loukannut tekijä on velvollinen korvaamaan kaikki aiheuttamansa vahingot ja luovuttamaan oikeudenhaltijalle ns. *loukkausvoitoksi* kutsuttu summa, joka koostuu tunnuksen oikeudettomasta käytöstä saavutetuista voitoista. Se, kuuluuko oikeudenloukkaus oikeudenhaltijan kielto-oikeuden piiriin, riippuu asianomaisen yksinoikeuslain sisällöstä ja tuomioistuimen tapauskohtaisesta arvioinnista. Koska kyseessä on subjektikohtainen elämys, on elämyksen samankaltaisuuden määritteleminen äärimmäinen hankalaa.[246]

Identiteettivarkauden tunnusmerkistö tarjoaa oikeushenkilöille aivan uudenlaisen suojan erityisesti immateriaalioikeudellisia loukkauksia vastaan. Aikaisemmin rangaistavaksi säädetyt teot tuli tehdä elinkeinotoiminnassa ja sekä toiminimiltä että tavaramerkeiltä edellytettiin toimialojen tai tavaralajien samankaltaisuutta[247]. Esimerkiksi Tavaramerkkilain (TavarL 7/1964) ja Toiminimilain (ToimiL) suojan piiriin kuuluvat vain

[243] *Rissanen ym*. 1999, s. 700.
[244] *Rissanen ym*. 1999, s. 706.
[245] *Rissanen ym*. 1999, s. 705.
[246] *Rissanen ym*. 1999, s. 706 ja s. 600.
[247] *Rissanen ym*. 1999, s. 701.

elinkeinotoiminnassa tehdyt teot. Lisäksi RL 49:2 mukainen teollisoikeusrikos edellytti teolta, esimerkiksi tavaramerkin yksinoikeuden loukkaukselta, sitä, että teko oli omiaan aiheuttamaan *huomattavaa* taloudellista vahinkoa loukatun oikeuden haltijalle. Näin ollen esimerkiksi yksityishenkilöiden tekemät, vahingoittamistarkoituksessa tehdyt, teot ovat jääneet sääntelyn ulkopuolelle. On myös huomattava, että immateriaalioikeudellinen suoja on alueellisesti rajoittunutta, toisin sanoen, oikeudenhaltijan on haettava suojaa kohteelle erikseen esimerkiksi Suomeen, Euroopan unionin alueelle ja sen ulkopuolelle. Tavaramerkki- ja toiminimioikeudelle ei kuitenkaan ole määritelty ajallista maksimipituutta.[248] Näin ollen identiteettivarkauden tunnusmerkistö mahdollistaa teon rangaistavuuden myös tilanteissa, joissa tekoa ei ole tehty elinkeinotoiminnassa ja joissa aiheutuneet vahingot ovat jääneet huomattavaa vahinkoa pienemmiksi. Kuten edellä on todettu, identiteettivarkauden tunnusmerkistön täyttymiseen ei edellytetä taloudellisen vahingon aiheutumista, vaan rangaistavuuden edellytykseksi riittää myös ”vähäistä suurempi haitta”.

Identiteettivarkaudella on liittymäkohtia myös vilpillistä kilpailua koskeviin säännöksiin (Laki sopimattomasta menettelystä elinkeinotoiminnassa, SopMenL 1061/1978). Säännökset koskevat elinkeinotoiminnassa tapahtuvaa toimintaa ja niiden tarkoituksena on muun muassa ylläpitää hyvää liiketapaa. Identiteettivarkauden tunnusmerkistön ja erityisesti oikeushenkilöihin kohdistuvien tekojen kannalta säännöksistä on syytä mainita *orjallinen jäljittely*. Elinkeinotoiminnassa kilpailijan yksityiskohtainenkin eli orjallinen jäljittely on nimittäin sallittua niin kauan, kuin se ei loukkaa alkuperäisen oikeudenhaltijan yksinoikeuksia. Periaate on ongelmallinen, koska organisaatioiden menestys perustuu pitkäjänteiseen tuotekehitykseen ja yrityskuvan luomiseen, josta orjallisella jäljittelyllä voidaan pyrkiä hyötymään oikeudettomasti.[249] On siis mahdollista, että orjallinen jäljittely, joka ei täytä immateriaalioikeudellisten loukkausten edellytyksiä, mutta aiheuttaa alkuperäiselle oikeudenhaltijalle vähäistä suurempaa haittaa, voisi tulla käsiteltäväksi identiteettivarkautena.

Tekijänoikeuslaki (TekijäL 404/1961) sääntelee esimerkiksi logoon liittyvää suojaa logon suunnittelijan eli taiteilijan osalta, eikä ulotu logoa tosiasiallisesti käyttävään oikeushenkilöön. RL 49:1 mukaisen tekijänoikeusrikoksen tunnusmerkistön täyttyminen on puolestaan edellyttänyt tekijän toimimista ansiotarkoituksessa ja sitä, että teko on ollut

[248] *Rissanen ym*. 1999, s. 602-605.
[249] *Rissanen ym*. 1999, s. 710-712.

omiaan aiheuttamaan huomattavaa haittaa ja vahinkoa loukatun oikeuden haltijalle. Näin ollen oikeushenkilöihin kohdistuneet teot, joiden haitat ovat jääneet lieviksi, ovat siis jääneet tunnusmerkistön ulkopuolelle. Lisäksi teoilta on edellytetty huomattavaa haittaa ja vahinkoa tai huomattavaa taloudellista vahinkoa ja tekijän tahallisuutta[250]. Vaikka organisaatiolle koituisi vaikkapa tekaistuista www-sivuista tai sosiaalisen median käyttäjätileistä vahinkoa, täyttyy ”huomattavan taloudellisen vahingon” edellytys harvoin. Sen sijaan identiteettivarkauden tunnusmerkistön täyttymiseen riittää, että kohteelle teosta on aiheutunut vähäistä suurempaa haittaa tai taloudellista vahinkoa. Taloudelliselle vahingolle ei ole asetettu esimerkiksi ”huomattavan” vahingon kynnystä. Identiteettivarkauden tyyppitapauksessa, organisaation mustamaalaamisessa, ei myöskään yleensä ole kyse ansiotarkoituksessa toimimisesta. Sen sijaan tekijän tarkoituksena voi olla aiheuttaa kohteelle mainehaittaa.

6.5. Konkurrenssioppi

Suomalainen lainteoria sisältää konkurrenssiopin, joka jakautuu kahteen osa-alueeseen: rikoskonkurrenssiin ja lainkonkurrenssiin. Rikoskonkurrenssilla tarkoitetaan rikosten yhtymistä, eli sitä, kuinka saman tekijän useita rikoksia käsitellään niistä määräytyvien seuraamusten yhteydessä. Vallitsevan yhtenäisrangaistusperiaatteen mukaisesti kaikista saman tekijän suorittamista rikollisista teoista määrätään yksi yhteinen rangaistus. Näin ollen seuraamusmäärittelyn aluksi on määriteltävä se, onko kyseessä yksi vai useampi rikos. Mikäli yksittäisiä tekoja erottaa ajallinen ulottuvuus tai se, että ne kohdistuvat eri kohteisiin, on kyseessä mitä todennäköisimmin useampi rikos. Lainkonkurrenssilla puolestaan tarkoitetaan tiettyjen säännösten soveltamisesta aiheutuvaa toisten säännösten syrjäytymistä. Vaikka yhteen tekoon soveltuisi useampi tunnusmerkistö, voidaan tapaukseen soveltaa vain yhtä niistä.[251] *Subordinaation* mukaan rikostunnusmerkistö voi kuulua kokonaisuudessaan toisen rikostunnusmerkistön piiriin. Esimerkiksi rikoksen lievä eli *privilegioitu* tekomuoto sisältyy tavallisen tekomuodon ja *kvalifioidun* eli törkeän tekomuodon tunnusmerkistöön. Näin ollen erityissäännös syrjäyttää yleissäännöksen (*lex specialis derogat legi generalia*).[252] Muiden ns. kollisionormien mukaan säännösten ristiriitatilanteissa oikeusnormeista sovellettavaksi tulevat joko ylemmät (*lex superior derogat legi inferiori*)

---

[250] *HE 94/1993 vp*, s. 213 ja *Rissanen ym*. 1999, s. 638.
[251] *Lappi-Seppälä ym*. 2013, kohta Yleisiä kysymyksiä, Rikosoikeuden yleiset opit ja rikosvastuun perusteet, Rikosten yhtyminen.
[252] *Tapani - Tolvanen* 2013, s. 468.

tai myöhäisemmät (*lex posterior derogat legi priori*) oikeusnormit.[253] Näin ollen erityislaki syrjäyttää yleissäännöksen, ylempi laki alemman säännöksen ja myöhemmin säädetty laki aiemman säännöksen.

Lain esitöiden mukaan identiteettivarkauden ja mahdollisen toisen sovellettavaksi tulevan säännöksen suhde ratkaistaan normaalein konkurrenssisäännöksin. Näin ollen ennen identiteettivarkauden tunnusmerkistön soveltuvuusarviointia arvioitavaksi voivat tulla esimerkiksi immateriaalioikeudelliset säännökset.[254] Lisäksi sovellettavaksi voi tulla identiteettivarkauden sijasta esimerkiksi petoksen tai väärennöksen tunnusmerkistö. Valintaan vaikuttaa muun muassa se, onko tekijä toiminut elinkeinotoiminnassa ja millaisia seurauksia teolla on kohteelle aiheutunut. Elinkeinotoiminnassa tehtyihin tekoihin sovellettavaksi voivat tulla rikosoikeudellisten säännösten sijasta tunnusmerkkioikeudelliset ja sopimattomasta menettelystä elinkeinotoiminnassa annetut säännökset (*lex specialis derogat legi generalia*). Lisäksi esimerkiksi tapahtumaketju, jossa rikollinen pyrkii muuttamaan yrityksen yritysrekisteri (YTJ) -tietoja väärennetyin todistuksin[255], voi täyttää väärennöksen ja identiteettivarkauden tunnusmerkistöt. Niin kutsuttu ”toimitusjohtajahuijaus” puolestaan voi täyttää identiteettivarkauden tunnusmerkistön luonnollisen henkilön, esimerkiksi uhriksi joutuneen organisaation johtohenkilön osalta ja petoksen tunnusmerkistön teon muun ulottuvuuden osalta[256].

Rikoskonkurrenssin osalta ongelmallista identiteettivarkaustapauksissa on, että lukuisista samaan tahoon kohdistuneista teoista samaa tekijää rangaistaan, mikäli ajallisen ulottuvuuden ehto täyttyy, ikään kuin kyseessä olisi yksi teko. Tällöinkin teon maksimirangaistus on sakko ja mahdollinen vahingonkorvaussumma määritellään yhden tekokokonaisuuden perusteella. Mikäli sama tekijä on kohdistanut identiteettivarkauksia eri tahoihin, käsitellään tekoja erillisinä tekoina. Tällöinkin maksimirangaistus on sakko, mutta eri tahoille määriteltävät vahingonkorvaussummat voivat nousta korkeiksi.

---

[253] *Tuori* 2000, s. 184-185.
[254] *HE 232/2014 vp*, s. 13.
[255] ks. *Finanssiala Ry* 2017, kohta Identiteettivarkaudet kuriin kaupparekisteriuudistuksella. [http://www.finanssiala.fi/uutismajakka/Sivut/Yritysten_identiteettivarkauksia_kuriin_kaupparekisteriuudistuksella.aspx]
[256] ks. *Tekniikka & Talous* 2015, kohta Asiallisen näköistä sähköpostia ei osata epäillä -identiteettivarkaus saa yritykset varpailleen. [http://www.tekniikkatalous.fi/tekniikka/ict/asiallisen-nakoista-sahkopostia-ei-osata-epailla-identiteettivarkaus-saa-yritykset-varpailleen-3481356]

7. IDENTITEETTIVARKAUDEN TUTKINTAKEINOT

7.1. Identiteettivarkauden tutkintakeinot

Tutkintaan käytettävissä olevat tutkintakeinot määräytyvät rikoksesta säädetyn maksimirangaistuksen perusteella. Identiteettivarkaudesta säädetty maksimirangaistus on sakko (RL, 39/1889, 38:9a). Sakkorangaistus ei mahdollista kaikkien niiden tutkintakeinojen käyttöä, jotka voisivat olla identiteettivarkauksien selvittämisen kannalta tarpeellisia. Identiteettivarkauden esiintyessä liitännäisrikoksena, voivat käytettävissä olevat pakkokeinot määräytyä vakavamman rikoksen rangaistusseuraamuksen perusteella.

Reaalimaailman identiteettivarkauksien tutkintaan käytetään perinteisiä keinoja, kuten henkilötodistajien ja asianomistajien havaintoja ja tekijän tunnistamista esimerkiksi valvontakamerakuvasta[257]. Tietoverkossa tapahtuvien identiteettivarkauksien tutkintaan puolestaan tarvitaan pakkokeinoja, joiden avulla tietotekniset jäljet voidaan tunnistaa[258], sillä ne katoavat nopeasti[259]. Vallitsevan oikeustilan kannalta ongelmallista on, ettei pakkokeinolaki (PKL, 806/2011) mahdollista telepakkokeinojen käyttöä identiteettivarkaustapausten tutkinnassa[260]. Tämä tuotiin esille jo identiteettivarkauden kriminalisointia koskevissa lain esitöissä perustuen perustuslakivaliokunnan lausuntoon[261]. Mikäli identiteettivarkaus täyttää myös jonkin muun rikoksen, kuten kunnianloukkauksen (RL 39/1889, 24:9) tunnusmerkistön, ja teko toteutetaan julkisesti, on viranomaisella käytettävissään laajemmat toimivaltuudet selvittää rikos verrattuna siihen, että teko tehdään ns. rajatun vastaanottajajoukon piirissä.[262]

Lisäksi identiteettivarkaustapausten tutkintaan liittyy rikoskonkurrenssiin perustuva haaste, sillä yksittäisistä pienistä teoista koostuvaa kokonaisuutta saatetaan tapauskohtaisesti arvioida niiden perusteella yhtenä tekona[263]. Mikäli teot kohdistuvat taloudelliseen hyötyyn, ovat niiden tutkintakeinot kuitenkin varsin laajat verrattuna esimerkiksi kiusaamismielessä toteutettuihin tekoihin.[264] Taloudellista hyötyä tavoittelevien tekojenkaan tutkinta ei välttämättä mahdollista laajaa pakkokeinojen käyttöä, koska tyypillistä taloudellisissa

---

[257] *Kangasniemi* 2012, s. 220.
[258] Ibid.
[259] *Sisäasiainministeriö* 2010, s. 81.
[260] *Sisäasiainministeriö* 2010, s. 56.
[261] *PeVL 66/2010 vp*, s. 6 – 7.
[262] *Oikeusministeriö* 2013b, s. 12.
[263] *Sisäasiainministeriö* 2010, s. 82.
[264] *Sisäasiainministeriö* 2010, s. 81.

identiteettivarkausrikoksissa on ”*low value, high volume*” –teoria, jossa rikoshyöty on suuri, mutta se koostuu yksittäisistä pienistä teoista.

Identiteettivarkaustapausten tutkintaan vaikuttavat myös prosessiekonomian periaatteet, joiden mukaan tutkintaa ei viedä vähäisissä tapauksissa eteenpäin lainkaan[265]. Niukkojen tutkintaresurssien vallitessa kiinnostusta identiteettivarkauksien tutkimukseen ja tutkintaan vähentää muun muassa se, että niiden seuraukset ovat yleensä pieniä verrattuna esimerkiksi tietomurtoihin tai datavahingontekoihin[266]. Lakivaliokunnan mietinnössä identiteettivarkaus määriteltiinkin vähäiseksi rikokseksi, minkä vuoksi rangaistusasteikon korottamista ei katsottu pakkokeinojen käyttömahdollisuuksien laajentamiseksi oikeasuhtaiseksi eikä perustelluksi.[267] Toisaalta hallituksen esityksessä katsottiin, ettei voimassaoleva pakkokeinolainsäädäntö ollut johdonmukainen, eikä vastannut nykyajan rikostutkinnallisia tarpeita[268].

1.1.2014 uudistetun poliisilain (PoliisiL, 872/2011) 5:9 mahdollistaa identiteettivarkauden tutkinnassa telepäätelaitteen tai teleosoitteen haltijan suostumuksella tapahtuvan televalvonnan, mikäli jonkun voidaan olettaa syyllistyvän mihin tahansa teleosoitetta tai telepäätelaitetta käyttäen tehtävään rikokseen.[269] Koska säädökseen ei ole asetettu rangaistusmaksimia, laki soveltuu myös identiteettivarkauden tutkintaan. Identiteettivarkauden tutkintaan liittyy myös SanaL:ssa (460/2003) säädetty 5:17, jonka mukaan lähettimen, palvelimen tai muun sellaisen laitteen ylläpitäjä voidaan määrätä luovuttamaan verkkoviestin lähettäjän selvittämiseen tarpeelliset tunnistamistiedot, jos on todennäköisiä syitä epäillä viestin olevan sisällöltään sellainen, että sen toimittaminen yleisön saataville on säädetty rangaistavaksi.[270]

Identiteettivarkauden tutkintakeinoiksi on määritelty muun muassa verkkoviestin tunnistamistietojen selvittäminen, joka perustuu lakiin sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä (SanaL, 460/2003). Lisäksi kyseeseen voi tulla teleosoitteen tai telepäätelaitteen haltijan suostumuksella tapahtuva televalvonta, joka perustuu pakkokeinolakiin (PKL 806/2011, 10:7). Ongelman muodostavat kuitenkin tilanteet, joissa teko on tehty useiden päätelaitteiden kautta, jolloin suostumus tarvitaan niiden kaikkien

---

[265] *Kangasniemi* 2012, s. 219.
[266] *Blakeslee* 2012, s. 3.
[267] *LaVM 29/2014 vp*, s. 4.
[268] *Kangasniemi* 2012, s. 221.
[269] *Oikeusministeriö* 2013b, s. 11.
[270] Ibid.

haltijoilta. Poliisi voi myös saada tehtäviensä suorittamiseksi käyttöönsä teleyritykseltä julkisessa luettelossa mainitsemattoman teleosoitteen yhteystiedot tai teleosoitteen tai telepäätelaitteen yksilöivät tiedot. Identiteettivarkaustapausten tutkintaa rajoittaa kuitenkin PKL10:6 mukainen televalvontaan sisältyvä rangaistusmaksimi, joka on kaksi vuotta vankeutta. Lainvalmistelun aikana rangaistusmaksimia koskevaa kohtaa ehdotettiin poistettavaksi, jotta laki vastaisi identiteettiohjelman suosituksia ja reaalimaailman tarpeita. Ehdotus kuitenkin kaatui perustuslakivaliokunnan vastustukseen. Se katsoi, että pakkokeinona käytettävän televalvonnan käyttöalueen laajennus vaikuttaisi liikaa PL (731/1999) 10 §:n mukaiseen yksityisyyden suojaan.[271] Lakivaliokunta onkin esittänyt huolensa edellä mainittujen tutkintakeinojen riittävyydestä identiteettivarkaustapausten selvittämisessä ja edellyttänyt viranomaisilta tilanteen seurantaa ja lainsäätäjältä tutkintakeinojen laajentamista, mikäli se osoittautuu tarpeelliseksi.[272]

Ongelmallista on, että nykyinen oikeustila jättää ulkopuolelleen valtavan määrän erityisesti tietoverkossa tapahtuvia tekoja, joiden tutkinta on käytännössä mahdotonta nykyisen lainsäädännön puitteissa. Tapausten tutkintaan vaikuttaa myös se, että erityisesti oikeushenkilöiden intressiä viedä identiteettivarkaustapausta tutkintaan rajoittaa prosessin kuormittavuus ja organisaatiolle koituvat mahdolliset mainehaitat saavutettuihin etuihin nähden.

7.2. Ryhmäkanne

Ryhmäkannelaissa (RyhmKL, 444/2007) säädetään kuluttajan ja elinkeinonharjoittajan välisen riita-asian käsittelystä ryhmäkanteena. Lain tarkoituksena on ollut parantaa pienimuotoisten tekojen kohteeksi joutuneiden kuluttajien oikeusturvaa mahdollistamalla oikeussuojan hakeminen oikeusteitse ryhmänä, jolloin monesta pienestä rikoksesta muodostuu volyymiltään suuri kokonaisuus. Hiljattain tehdyssä selvityksessä on todettu, että RyhmKL:n soveltamisalan laajentamisesta voisi olla hyötyä erityisesti pk-yrityksiin kohdistuneiden huijaustentapausten käsittelyssä[273].

RyhmKL 1 §:n mukaan ryhmäkanteella tarkoitetaan kannetta, jota kantaja ajaa kanteessa määritellyn ryhmän puolesta. Edellytyksenä ryhmäkannekäsittelylle on, että usealla kantajalla on vaatimuksia samaa vastaajaa vastaan ja että vaatimukset ovat perusteiltaan samoja tai samankaltaisia. Lisäksi ryhmäkanneasian on oltava tarkoituksenmukainen ja

---

[271] *Oikeusministeriö* 2013b, s. 11.
[272] *LaVM 29/2014 vp*, s. 4.
[273] *Tuorila* 2017, s. 34-35.

riittävän täsmällisesti määritelty (RyhmKL 2 §). Esimerkiksi useisiin oikeushenkilöihin kohdistuneet identiteettivarkaustapaukset voivat muodostaa kokonaisuuden, jossa vaatimukset ovat hyvin samankaltaisia.

Tuoreessa *Kilpailu- ja kuluttajaviraston* selvityksessä esitetään, että identiteettivarkauden kohteeksi joutuneiden pk-yritysten oikeusturvan parantamiseksi ryhmäkanne voisi olla käyttökelpoinen menettely[274]. Pk-yritykset ovat verrattain pieniä toimijoita, joilla on harvoin resursseja identiteettivarkaudesta aiheutuneiden kulujen ja haittojen selvitystyöhön saati oikeudenkäyntimenettelyyn. Lisäksi ongelmallista on, ettei esimerkiksi vähäinen, pienyritykseen kohdistunut identiteettivarkaus, välttämättä edes ylitä poliisin tutkintakynnystä. Yhdistämällä saman tekijän vähäiset teot suuremmiksi kokonaisuuksiksi voitaisiin saavuttaa merkittäviä prosessiekonomisia hyötyjä ja mahdollistaa oikeusturvan toteutuminen. Lisäksi menettely poistaisi yksittäisen pienyrityksen taloudellisen riskin oikeudenkäyntikulujen korvaamisesta.

Suomessa ei ole nostettu vielä yhtään ryhmäkannetta. Ensimmäisen ryhmäkannetapauksen syntyminen oli lähellä vuonna 2016 sähköyhtiö *Carunaa* vastaan, mutta prosessi päättyi sovintoon. Tapauksessa kysymys oli sähkön hinnan noususta ja rajuista kuluttajakohtaisista korotuksista.[275] Nykyisessä muodossaan RyhmKL ei sovellu rikosoikeudelliseen kontekstiin. Ensinnäkin, RyhmKL 1 §:n mukaan lakia sovelletaan vain kuluttajan ja elinkeinonharjoittajan välisiin riita-asioihin. Lain soveltamisen laajentaminen identiteettivarkauksien piiriin vaatisi lain laajentamista rikosasioihin ja tekoihin, joissa osapuolet ovat joko kuluttajia tai elinkeinoharjoittajia. Lisäksi 4 §:n mukaista kanneoikeutta tulisi laajentaa kuluttaja-asiamiehen ohella taholle, joka voisi edustaa oikeudenkäynnissä oikeushenkilöitä. Käytännössä ryhmäkanteen soveltamisen laajentaminen vaatisi lakiuudistuksia myös käytännön tasolle. Haastehakemus, joka voidaan tehdä vain kuluttaja-asiamiehen kautta, johtaa käytännössä pidentyneisiin käsittelyaikoihin ja prosessihaasteisiin.[276] Ryhmäkanteen tarjoamia mahdollisuuksia tulisi kuitenkin kartoittaa ja sen soveltamisalan laajentamista harkita tulevassa lainvalmistelussa.

---

[274] *Tuorila* 2017, s. 34-35.
[275] *Kilpailu- ja kuluttajavirasto* 2017, kohta Caruna ja kuluttaja-asiamies löysivät neuvotteluissa ratkaisun. Caruna jaksottaa hinnankorotukset pidemmälle ajanjaksolle. [https://www.kkv.fi/ajankohtaista/Tiedotteet/2016/caruna-ja-kuluttaja-asiamies-loysivat-neuvotteluissa-ratkaisun--caruna-jaksottaa-hinnankorotukset-pidemmalle-ajanjaksollevu/]
[276] *Tuorila* 2017, s. 34-35.

8. IDENTITEETTIVARKAUDEN SEURAAMUKSET JA VAHINGONKORVAUKSET

8.1. Identiteettivarkauden rikosoikeudelliset rangaistusseuraamukset

Suomessa identiteettivarkaus kuvattiin vakavamman rikoksen ohella esiintyväksi rikokseksi, minkä vuoksi sakkorangaistusta kovempia rangaistuksia ei katsottu teon kohdalla tarpeelliseksi.[277] Rikoslaissa (RL, 39/1889) identiteettivarkauden maksimirangaistukseksi onkin säädetty sakko. Vaikka erehdytettyjä olisi useampia, vaikkapa satoja, voidaan teot siitä huolimatta arvioida yhdeksi identiteettivarkaudeksi, josta maksimirangaistus on silloinkin sakko[278]. RL (39/1889) 2:1-2 mukaan päiväsakko voi olla 1-120 sakkoa ja sen määrä on vahvistettava niin, että se on kohtuullinen sakotettavan maksukykyyn nähden. Mikäli identiteettivarkaudesta sakkoon tuomitulta ei saada perittyä sakon osoittamaa rahamäärää, tulisi tälle määrätä RL (39/1889) 2:4 mukaisesti muuntorangaistus, joka tarkoittaa päiväsakkojen muuntamista vankeudeksi. Muuntorangaistuksen käyttäminen puhtaissa identiteettivarkaustapauksissa tullee olemaan todella harvinaista, sillä muuntamisen esteitä ovat muun muassa rikoksen vähäisyys ja tekijän alle 18-vuoden ikä.

Identiteettivarkauteen voidaan soveltaa joissakin tapauksissa myös menettämisseuraamusta koskevia säännöksiä. Mikäli tekijän katsotaan syyllistyneen laissa rangaistavaksi säädettyyn tekoon eli rikokseen, voidaan menettämisseuraamus kohdistaa esimerkiksi teolla saavutettuun rikoshyötyyn (RL 10:2). Identiteettivarkaustapauksissa menettämisseuraamus voisi aktualisoitua esimerkiksi RL 10:4 mukaisena rikoksentekovälineen menettämisenä tai RL 10:5 a mukaisena säilytysvälineen menettämisenä. Tekijä voidaan myös tuomita RL 10 luvun 2 §:n 1 momentin mukaan menettämään rikoksella saavuttamansa taloudellinen hyöty valtiolle. RL 10:2 mukaan edunpalautusta (ja vahingonkorvausta) koskevat säännökset menevät kuitenkin menettämisseuraamussäännösten edelle, sillä ”hyötyä ei tuomita menetetyksi siltä osin, kuin se on palautettu…suoritettavaksi loukatulle vahingonkorvauksena tai edunpalautuksena”. Näin ollen tuomioistuimen on tällaisten vaatimusten kohdalla ratkaistava ensin, tuomitaanko rikoksella saavutettu hyöty tai vahinko korvattavaksi edunpalautuksena tai vahingonkorvauksena, ja käännyttävä vasta sen jälkeen

[277] *HE 232/2014 vp*, s. 38.
[278] *Oikeusministeriö* 2014, s. 61.

menettämisseuraamusta koskevien säännösten puoleen (ns. *yksityisen oikeuden etusijasäännös*[279]).

Oikeushenkilön visuaaliseen identiteettiin kohdistuvalla teolla voidaan saavuttaa mittavaa rikoshyötyä. Esimerkiksi organisaation visuaalisen ilmeen tai logon oikeudettomalla käytöllä voidaan saavuttaa luottamus, jota hyväksikäyttäen kolmannet voivat erehtyä esimerkiksi maksamaan perusteettomia suorituksia rikoksentekijöille. Sen sijaan rikoksentekovälineen menettämiseen liittyy erityisesti kyberrikostapauksissa epävarmuustekijöitä. Esimerkiksi rikoksentekovälineen määritteleminen voi olla vaikeaa. Yksittäisessä tapauksessa rikoksentekovälineeksi voidaan määritellä esimerkiksi kovalevy, yksittäinen sovellus tai yksittäinen tiedosto. Menettämisseuraamuksen kohdistaminen yksittäiseen tiedostoon voi muodostua käytännössä mahdottomaksi tehtäväksi. RL 10:5 a säännös säilytysvälineen menettämisestä muodostaakin mahdollisuuden tuomita menetettäväksi esimerkiksi rikoksentekovälineen säilytysväline, mikäli ”menettämisseuraamusta ei muuten ole hankaluuksitta mahdollista panna täytäntöön”. Lainkohta säädettiin erityisesti kyberrikoksia varten, sillä katsottiin, että esimerkiksi tietokoneen kovalevy tai tietokoneohjelma voitaisiin tietyissä tapauksissa katsoa rikoksentekovälineeksi[280]. Näissä tapauksissa esimerkiksi tietokoneen kovalevy voitaisiin katsoa sellaiseksi säilytysvälineeksi, johon menettämisseuraamus voitaisiin kohdistaa.

Identiteettivarkauksien kohdalla menettämisseuraamuksen tuomitsemista rajoittavat RL 10:10 mukaiset menettämisseuraamuksen kohtuullistamista koskevat säännökset. Niiden mukaan menettämisseuraamus saadaan jättää tuomitsematta, jos hyöty tai esineen tai omaisuuden arvo on vähäinen tai jos menettämisseuraamuksen tuomitseminen olisi kohtuutonta esimerkiksi vastaajan taloudellinen asema huomioon ottaen. Vaikka menettämisseuraamuksen tuomitseminen voisi teoriassa olla mahdollista esimerkiksi alaikäisten rikoksentekijöiden kohdalla, katsottaneen se kuitenkin kohtuuttomaksi seuraamukseksi huomioiden menettämisseuraamuksen kohteena olevan omaisuuden luonne.

---

[279] *Viljanen* 2010, s. 130

[280] *HE 4/2016 vp*, s. 42. Ks. myös KKO 2010:32, jossa kysymys oli tietokoneen kovalevyyn kohdistetusta menettämisseuraamuksesta. Vastaajan tietokoneen kovalevyltä löytyi yli 3000 kuvaa, jotka täyttivät RL 17:18 edellytykset niiden lainvastaisuudesta. Tapauksessa KKO arvioi sitä, voitiinko menettämisseuraamus kohdistaa laittomien kuvatiedostojen sijasta koko kovalevyyn ja päätyi siihen, että menettämisseuraamus tuli kohdistaa vain laittomiin kuvatiedostoihin ja määräsi kovalevyn palautettavaksi ”tarvittavien toimenpiteiden” jälkeen vastaajalle.

8.2. Identiteettivarkaus ja vahingonkorvaukset

Oikeushenkilöön kohdistuneen identiteettivarkauden seuraukset voivat tulla korvattaviksi myös vahingonkorvauslain (VahL, 412/1974) mukaan. Sen 1 §:ssä säädetään, että se, joka tahallisesti tai tuottamuksesta eli tahallisuudesta (*dolus*) tai huolimattomuudesta (*culpa*)[281] aiheuttaa toiselle vahingon, on velvollinen korvaamaan sen, jollei siitä, mitä kyseisessä laissa säädetään, muuta johdu. Tahallisen teon yhteydessä vallitsee täyden korvauksen periaate, kun taas muissa tapauksissa korvausvelvollisuutta voidaan harkita perustuen tapauksen kokonaisarviointiin. Täyden korvauksen periaatteesta voidaan poiketa vain erityisistä kohtuullistamissyistä. Identiteettivarkauden perusteella langetettavat vahingonkorvaukset perustuvat rikolliseen tekoon, eli tarkoitustahallisuuteen (*dolus determinatus*).

VahL (412/1974) 5:1:ssä säädetään rikosoikeudellisesta korvausvastuusta. Mikäli vahinko on aiheutettu rangaistavaksi säädetyllä teolla, käsittää vahingonkorvaus hyvityksen myös sellaisesta taloudellisesta vahingosta, joka ei ole yhteydessä henkilö- tai esinevahinkoon. Lain esitöissä katsottiin, ettei vahingonkorvauksen tuomitseminen edellytä syyntakeisuutta tai rikosoikeudellisen vastuuikärajan täyttymistä, mutta siihen, riittääkö vahingonkorvausoikeudellisen korvauksen tuomitsemiseen pelkkä tunnusmerkistön mukaisuus, ei otettu kantaa[282]. Identiteettivarkaus on vain tahallisena tekona rangaistava rikos, mutta vahingonkorvausvastuu voi näin ollen aktualisoitua, vaikkei tekijää todettaisi syylliseksi rikokseen. Identiteettivarkauden teon rikosoikeudellisen tunnusmerkistön tulee kuitenkin täyttyä[283]. Vahingonkorvausoikeudellista seuraamusta ei kuitenkaan ole lain esitöiden mukaan tarkoitettu rangaistusluonteiseksi seuraamukseksi[284]. Sen sijaan vahingonkorvausoikeudellisen täyden korvauksen periaatteen mukaan korvaus tulee määritellä siten, että se palauttaa vahingonkärsijän siihen taloudelliseen asemaan, jossa tämä olisi ollut ilman vahinkotapahtumaa. Näin ollen vahingonkorvausoikeuteen sisältyy *rikastumiskielto*: toisaalta vahingonkorvauksella taataan, ettei vahinkotapahtuma huononna uhrin taloudellista asemaa, muttei myöskään paranna sitä yli sen, mitä se olisi ilman vahingon sattumista ollut. Tapauskohtainen vahingonkorvausten määrän arviointi edellyttää

[281] *Saarnilehto ym*. 2012, s. 509.
[282] *Tiilikka* 2007, s. 301.
[283] *Ståhlberg - Karhu* 2013, s. 306.
[284] *HE 187/1973 vp*, s. 20.

siis hypoteettista henkilön taloudellisen aseman määrittelyä,[285] mikä asettaa haasteita erityisesti oikeushenkilöihin kohdistuneiden tapausten arviointiin.

Suomen vahingonkorvausoikeudessa kantajana olevan oikeushenkilön oikeusasemaa säädellään varsin vähän. Rikosvahinkolain (RIVL, 1204/2005) ensimmäisen luvun 1 §:ssä säädetään lain soveltamisalasta vain luonnollisiin henkilöihin tai kuolinpesiin. Oikeushenkilöiden osalta todetaan: ”lisäksi korvataan oikeushenkilölle aiheutettu vahinko 7 ja 14 §:ssä tarkoitetuissa tapauksissa” (työnantajalle suoritettava korvaus ja vapaudessa rangaistusta suorittavan aiheuttama esinevahinko). Näin ollen oikeushenkilöihin kohdistuvat rikokset jäävät pääasiassa lain soveltamisen ulkopuolelle. Vaikka oikeushenkilöön kohdistunut identiteettivarkaus täyttäisi joko 7 §:n tai 14 §:n asettamat vaatimuksen, voisi oikeushenkilölle korvattavan vahingon korvausesteeksi muodostua samaisen lain 2-3 §, joiden mukaan Suomen ulkopuolella tehdyistä rikoksista korvausta suoritetaan vain henkilövahingosta ja kärsimyksestä. Esimerkiksi kyberidentiteettivarkauksissa on tulkinnanvaraista se, missä rikos tosiasiallisesti on tehty. Maailmanlaajuinen tietoverkko mahdollistaa toiminnan alkuperän häivyttämisen, jolloin tekopaikkaa voi olla vaikeaa määrittää.

Luonnollisten henkilöiden kohdalla identiteettivarkausrikosten perusteella maksettavaksi lankeavat vahingonkorvaukset perustuvat yleensä rikoksesta aiheutuneiden kulujen, kuten selvittelykulujen, kärsimyskulujen tai ansionmenetykseen perustuvien kulujen kattamiseen. Luonnolliseen henkilöön kohdistuva ja kiusaamismielessä toteutettu identiteettivarkaus voi aiheuttaa uhrille muun muassa mielenterveysongelmia ja kärsimystä. VahL 6 §:n mukaan kärsimyskorvaus määrätään tapauskohtaisen arvioinnin perusteella, jossa arvioidaan loukkauksen laatua, loukatun asemaa, loukkaajan ja loukatun välistä suhdetta sekä loukkauksen julkisuutta. Teon seurauksia ovat muun muassa eriasteiset diagnosoidut masennustilat[286], joista henkilövakuutuskeskuksen ohjeistuksen mukainen suosituskorvaus vaihtelee 500 - 9000 euron välillä. Tyypillinen tapaus voi olla myös identiteettivarkauden ja kunnianloukkauksen tunnusmerkit täyttävä teko, josta maksettava korvaussuositus on 200 - 10 000 euroa. Kokonaisarvioon vaikuttaa esitetyn tiedon vahingollisuus, valheellisuus, halventavuus sekä se, kuinka suurelle joukolle tieto esitetään.[287] Rikoksena identiteettivarkaus on omiaan aiheuttamaan mielipahaa, nöyryytystä, pelkoa, surua ja vihaa,

[285] *Ståhlberg - Karhu* 2013, s. 397.
[286] *Fredman* 2013, s. 567.
[287] *Oikeusministeriö* 2016, kohta Henkilövahinkoasiain neuvottelukunnan suosituksia, s. 56.

mitkä ovat kyseisen rikostyypin aiheuttamia tunnetiloja ja näin ollen kärsimyskorvauksen piiriin kuuluvia[288]. Seuraavassa tarkastellaan lyhyesti sitä, voidaanko olemassa olevaa lainsäädäntöä tulkita siten, että se mahdollistaisi myös oikeushenkilöiden kuulumisen VahL 6 §:n mukaisten kärsimyskorvausten piiriin.

Lähtökohtaisesti VahL on laadittu luonnollisia henkilöitä silmällä pitäen, mistä kertovat viittaukset henkilön ”terveydentilaan” tai ”tunnetilaan”. Oikeuskirjallisuuden mukaan henkilövahinkojen kohdalla tapauskohtainen arviointi kohdistuukin henkilön (lääketieteelliseen) terveydentilaan ja kärsimysarvioinnissa tämän tunnetilaan. Näin ollen ainakaan henkilövahingot eivät tulisi sovellettaviksi oikeushenkilöiden kohdalla. Oikeushenkilöillä ei ole lääketieteellistä terveydentilaa, jota terveydenhuollon ammattilaiset voisivat arvioida. Sen sijaan kärsimyskorvauksien tarkoituksena on hyvittää henkilöön kohdistunut aineeton vahinko, kuten ihmisarvon tai itsetunnon loukkaus. Luonnollisten henkilöiden kohdalla kärsimyksen arviointi voi siis perustua esimerkiksi tämän tunnekokemuksiin. Oikeuskirjallisuuden mukaan kärsimyskorvaus voi aktualisoitua VahL 5:6:1 mukaisissa rangaistavaksi säädetyissä teoissa ja tapauksissa, joissa oikeudenloukkaus on kohdistunut henkilön vapauteen, rauhaan, kunniaan tai yksityiselämään. Yksityiselämän suojan piiriin puolestaan on luettu kuuluvaksi myös oikeus henkilökohtaiseen identiteettiin[289]. Säännös kattaa nimenomaisesti yksityiselämän loukkaamisen ja sisältää muun muassa rauhaa koskevat rikokset, kuten kotirauhan tai julkisen rauhan rikkomiset. Lisäksi oikeuskirjallisuuden mukaan *”kotirauhan ja yksityiselämän käsitettä ei tule ymmärtää VahL:a sovellettaessa suppeammin, kuin se ymmärretään perus- ja ihmisoikeutena”*.[290] Perus- ja ihmisoikeudellinen käsitys kotirauhan ja yksityiselämän käsitteestä puolestaan kattaa oikeushenkilöt, joskin niitä ei käsitellä aivan samalla tavoin kuin luonnollisia henkilöitä. Esimerkiksi Strasbourgin tuomioistuin on soveltanut Euroopan ihmisoikeussopimuksen (EIS) 8 artiklaa oikeudesta nauttia yksityis- ja perhe-elämän kunnioitusta myös oikeushenkilöihin[291]. Oikeuskirjallisuuden näkemys oikeushenkilöiden kansallisesta perusoikeussuojasta ei kuitenkaan ole yhtenäinen. On katsottu, että

---

[288] *Fredman* 2013, s. 565.
[289] *PeVL 25/2006 vp*, s. 2, *PeVL 16/2006 vp*, s. 3 ja *PeVL 59/2002 vp*, s. 3.
[290] *Ståhlberg - Karhu* 2013, s. 306-307.
[291] ks. *Delta Pekárny A.S. v. The Czech Republic* (2014), jossa Strasbourgin tuomioistuin totesi, että yrityksellä oli oikeus kotirauhan suojaan. Asiassa oli kysymys viranomaistarkastuksesta, joka oli suoritettu leipomon tiloissa ja joka oli kohdistunut muun muassa henkilökunnan sähköposteihin. EIT tuomitsi tapauksessa vahingonkorvaussummaksi 5 000 euroa. Ks. myös Julkisasiamiehen ratkaisuehdotus Nils Wahl 12.2.2015 Asiassa C-583/13 P, kohta 37 ja *Niemietz v. Saksa* (1992), joka alun perin linjasi EIT:n oikeuskäytäntöön, että oikeushenkilöt nauttivat EIS 8 artiklan mukaista suojaa. Tapauksessa kyse oli lakitoimistoon tehdystä tarkastuksesta.

perusoikeudet ulottuvat oikeushenkilöihin ainakin välillisesti luonnollisten henkilöiden kautta (*välillisen puuttumisen teoria*). Toisaalta on katsottu, ettei oikeushenkilöitä, pois lukien valtio, kunnat ja julkisoikeudelliset yhteisöt ja laitokset, voida jättää suojan ulkopuolellekaan.[292] Mikäli VahL:a siis tulkittaisiin eurooppalaisen oikeuskäytännön valossa, voisi kärsimyskorvaus aktualisoitua myös oikeushenkilöiden kohdalla. Vaikka oikeushenkilöiden ”tunnetilan” arviointi ei ole mahdollista, voisi kärsimyskorvauksen tuomitseminen perustua esimerkiksi oikeushenkilöön kohdistuneen ”yksityiselämän” loukkauksen vakavuuden ja laajuuden arviointiin. Kuten edellä on todettu, identiteettivarkaus kohdistuu yksilön ”syvimpään minään”. Näin ollen identiteettivarkaus voisi muodostua ainakin oikeushenkilön yksityiselämää loukkaavaksi teoksi ja täyttää VahL 6 §:n 1 momentissa säädetyt korvausedellytykset. Oikeushenkilöihin hankalammin sovellettavia kohtia ovat syrjintää, henkilökohtaista koskemattomuutta ja ihmisarvon loukkaamista koskevat säädökset, jotka viittaavat varsin suoraan luonnollisiin henkilöihin.

Oikeushenkilöiden saattaminen kärsimyskorvausten piiriin on toistaiseksi lainsäädännössämme tuntematon ajatus. Sen sijaan oikeushenkilöt voivat olla oikeutettuja vahingonkorvauksiin muilla perusteilla. Kuten edellä on todettu, VahL mukaisia henkilövahinkoja koskevia säännöksiä ei voida soveltaa oikeushenkilöihin. Sen sijaan ne voivat saada korvausta kärsimistään vahingoista esinevahinkojen muodossa. VahL 5 §:n mukaan esinevahinkona on korvattava esineen korjauskustannukset ja ”vahingosta aiheutuneet muut kulut” sekä arvonalennus taikka tuhoutuneen tai hukatun esineen arvo ja lisäksi tulojen tai elatuksen vähentyminen. Oikeushenkilön visuaaliseen identiteettiin kohdistuva identiteettivarkaus käsittää pääasiassa aineetonta materiaa, jolloin esinevahinkoa koskevien säännösten soveltaminen muodostuu tulkinnanvaraiseksi. ”Vahingosta aiheutuneet muut kulut” voinevat käsittää esimerkiksi maineen puhdistukseen, logon retusointiin tai vaikkapa uuden visuaalisen värimaailman suunnitteluun liittyviä kustannuksia. Internet-sivujen kaappaustapauksissa muut kulut voinevat käsittää esimerkiksi alkuperäisten sivujen palauttamiseen ja tietosuojan ”korjaamiseen” liittyviä kuluja. Tällaisissa tapauksissa *Viestintävirasto* voi sulkea tai peruuttaa suojattua nimeä tai merkin tunnusta ilmeisesti hyödyntävät tai vahingoittavat verkkotunnukset[293]. Sen sijaan arvonalennusta koskevia säännöksiä tulisi tulkita oikeushenkilöiden tapauksissa suppeasti.

---

[292] *Hallberg ym*. 2011, Kohta Perusoikeuksien ryhmittely ja ulottuvuus, Perusoikeudet jokaisen oikeuksina, Luonnolliset ja oikeushenkilöt.
[293] *Ståhlberg - Karhu* 2013, s. 331.

Oikeushenkilön visuaaliseen identiteettiin kohdistunut teko voi johtaa jopa brändin arvon hetkelliseen romahdukseen. Vaikka VahL 1 § mahdollistaa kohtuuttomien korvausten sovittelun, on esimerkiksi logon arvonmääritykseen liittyvä arviointi äärimmäisen hankalaa.

Viitekehystä vahingonkorvausten määrän arviointiin voidaan hahmotella tunnusmerkkioikeudellisten säännösten avulla. Toiminimilain (ToiminimiL, 23 §, 21.7.2006/682) mukaan toisen oikeutta toiminimeen tahallisesti tai huolimattomuudesta loukannut on velvollinen suorittamaan loukatulle ”kohtuullisen hyvityksen” toiminimen käyttämisestä sekä ”korvaamaan loukkauksesta aiheutuneen vahingon”. Mikäli kyseessä on lievä loukkaus, voidaan korvausta sovitella. Lisäksi tapauksissa, joissa loukkauksen ei voida osoittaa johtuneen huolimattomuudesta, on loukkaaja kuitenkin velvollinen suorittamaan kohtuullisen hyvityksen toiminimen käyttämisestä. Myös tavaramerkkilaki (TMerkkiL, 7/1964) sisältää vastaavat säännökset vahingonkorvauksista. Sen 38 §:n mukaan tahallaan tai huolimattomuudesta oikeutta tunnusmerkkiin loukannut on velvollinen suorittamaan loukatulle ”kohtuullisen hyvityksen” merkin käyttämisestä sekä korvauksen ”kaikesta vahingosta”, jonka loukkaus on aiheuttanut. Myös tavaramerkkilain piiriin kuuluvissa lievissä tapauksissa korvausta voidaan sovitella ja huolimattomuuden puuttumisesta riippumatta kohtuullisen hyvitykset lankeavat oikeudenloukkaajan maksettaviksi. TMerkkiL 38:3 mukaan loukkaaja voidaan velvoittaa luovuttamaan merkin haltijalle loukkauksella saavuttamansa voitto. Mikäli identiteettivarkauteen liittyisi taloudellinen hyöty, voisi vastaava loukkausvoiton luovuttamisen idea toimia vahingonkorvaussumman määrittelyn mittapuuna.

Oikeushenkilöiden visuaaliseen identiteettiin kohdistuneiden identiteettivarkaustapausten vahingonkorvaussumman määrittelyyn liittyy haasteita, jotka liittyvät tapauskohtaiseen harkintaan. Esimerkiksi se, milloin kyseessä on ollut ”lievä loukkaus”, on vaikeaa määritellä. Vaikka menettelystä olisi seurannut oikeudenhaltijalle merkittäviäkin haittoja, voi loukkaus siitä huolimatta muodostua kokonaisarviossa ”lieväksi”. Lisäksi se, mikä kussakin tapauksessa voidaan katsoa ”kohtuulliseksi hyvitykseksi”, määräytyy tuomioistuimen tapauskohtaisen harkinnan perusteella. Korvaussummaan voinevat vaikuttaa esimerkiksi rikollisella teolla saavutetut taloudelliset hyödyt ja edut sekä vahingonkärsijälle menettelystä aiheutuneet kulut. Lisäksi *täyden korvauksen periaate* ja ns. *differenssioppi*[294] edellyttävät oikeushenkilön taloudellisen tilan arviointia. Se, kuinka paljon vahinko on tosiasiallisesti

[294] *Saarnilehto ym.* 2012, s. 590.

vaikuttanut oikeushenkilön taloudelliseen asemaan, voi muodostua mahdottomaksi kysymykseksi, sillä syy-yhteyden toteennäyttäminen on vaikeaa. Oikeushenkilön taloudelliseen tilaan liittyvät ulkoiset markkinavoimat, kysynnän vaihtelut ja markkinatalouden ilmiöt, jotka eivät ole selitettävissä yksittäisillä teoilla. Toisaalta identiteettivarkaus voi vaikuttaa oikeushenkilön taloudellista tilaa kohentavasti. Tapauksen tuoma julkisuus voi lisätä kiinnostusta organisaatiota kohtaan ja vaikuttaa sen toimintaan positiivisestikin. Toisin sanoen, väitettyä ns. imagohaitan aiheuttamaa vahinkoa ja sitä edeltänyttä tapahtumaketjua voi olla mahdotonta jäsentää uudelleen[295].

Oikeuskirjallisuuden mukaan immateriaalioikeuden loukkaamiseen liittyvän syy-yhteyden osoittaminen on muodostunut vahingonkorvausoikeudelliseksi erityiskysymykseksi. Tämä johtuu siitä, ettei syy-yhteysvaatimusta ole näissä tapauksissa lainkaan. Immateriaalioikeudelliset korvaustilanteet ovat riippumattomia tuottamuksesta, jolloin käyttökorvausta eli hyvitystä suoritetaan, vaikkei vahinkoa kärsinyt olisi esimerkiksi menettänyt tuloa teon johdosta. Vallitsevan näkemyksen mukaan kärsimykseen ja haittaan perustuvien korvausten osalta ei voida vaatia tosiasiallisen ”kärsimyksen” toteennäyttöä.[296]

Korvauskelpoiset vahinkolajit sisältävät henkilö-, esine- ja varallisuusvahingot. Oikeushenkilön visuaaliseen identiteettiin kohdistuva identiteettivarkaus voi johtaa esine- tai varallisuusvahinkoihin henkilövahinkojen soveltuessa vain luonnollisiin henkilöihin. Varallisuusvahingoilla tarkoitetaan ns. puhtaita varallisuusvahinkoja, toisin sanoen niitä vahinkoja, joita vahingonkärsijälle on koitunut reaalivahingosta. Oikeushenkilöiden kohdalla ongelmallisiksi muodostuvat tilanteet, joissa niillä on tietynlainen odotusarvo tulevaisuudessa realisoituvista taloudellisista resursseista ja joihin ne katsovat teon vaikuttaneen. Tällöin arvioitavaksi tulee myös liikeriski: kuinka suuri osa ”vahingosta” on ns. normaaliin liikeriskiin kuuluvaa riskiä elinkeinotoiminnan harjoittamisesta. Oikeushenkilöön kohdistuvan identiteettivarkauden osalta ongelmallista on myös se, että rikokseen aiheuttamien aineettomien vahinkojen korvauskelpoisuuteen on suhtauduttu pidättyvästi, mikäli niitä ei ole erikseen vahvistettu lailla.[297]

Vahingonkorvausoikeudellisen korvausvastuun perusteena on, että rikoksen ja vahingon välille voidaan osoittaa syy-yhteys. Toisin sanoen vahingonkorvausta vaativan on kyettävä

---

[295] Ibid.
[296] *Ståhlberg - Karhu* 2013, s. 387.
[297] *Saarnilehto ym.* 2012, s. 594-595.

osoittamaan, että vahinko on aiheutunut teosta. Oikeuskirjallisuuden mukaan näyttökynnystä ei tulisi kuitenkaan asettaa liian korkeaksi tosiasiallisiin näyttömahdollisuuksiin nähden. Näytön on johdettava siihen, että aiheutumissuhdetta voidaan pitää esimerkiksi tieteelliseen tutkimukseen perustuen selvänä tai riittävän todennäköisenä. Välttämättömän syyn opin (*condition sine qua non*) mukaan vahingonkorvausoikeudellisen korvausvastuun toteutumisarvioinnin kannalta olennaista on arvioida sitä, olisiko vahinko aiheutunut ilman sanottua tekoa. Lisäksi arvioidaan syy-yhteyden riittävyyttä ja ajallista yhteyttä: onko teko normaalit taustaolosuhteet huomioon ottaen sellaisenaan riittävä aiheuttamaan sanotun vahingon ja onko se syntynyt ajallisesti sopivassa yhteydessä. Vahingonkorvausvastuu voi aktualisoitua myös yhteisvastuullisesti, mikäli yksittäistä tekijää ei pystytä osoittamaan, vaan näytetään vahingonaiheuttajien toimineen yksissä tuumin.[298]

Oikeushenkilöiden visuaaliseen identiteettiin kohdistuneissa teoiksi haasteelliseksi saattaa muodostua paitsi syy-yhteyden näyttäminen, myös se, ettei tosiasiallista tekijää voida saavutetulla näytöllä osoittaa. Lisäksi ongelmallista on osoittaa esimerkiksi markkinaosuuden laskun johtuvan identiteettivarkaudesta. Myös sitä, miten identiteettivarkaus on vaikuttanut oikeushenkilön brändiin eli yrityskuvaan, on vaikeaa osoittaa. Käytännössä näytöksi tarvittaisiin tekoa edeltänyttä tilaa kuvaavaa empiiristä aineistoa, jota voitaisiin verrata tekoa seuranneeseen tilaan. Otannan tulisi olla samoista henkilöistä koostuva virheiden minimoimiseksi. Lienee todennäköistä, ettei tällaista aineistoa tavallisissa tapauksissa ole saatavilla. Ongelmallista on myös se, ettei esimerkiksi brändiä voida arvottaa euromääräisesti. Sille voidaan arvioida jonkinlainen arvo, mutta sitä ei kuitenkaan voida arvioida suoraan esimerkiksi perustuen oikeushenkilön asiakaskuntaan. Näin ollen sitä, kuinka paljon identiteettivarkaus vaikuttaisi yksittäisen oikeushenkilön brändiin, on hankalaa määritellä. Käytännössä oikeushenkilöiden kohdalla aktualisoituvat vahingonkorvaukset olisivat mitä todennäköisimmin rikollisesta teosta aiheutuneita selvittelykustannuksia. Tällaisina voitaneen pitää esimerkiksi teosta johtunutta asiakasviestintää ja esimerkiksi verkkosivuille toteutettuja tietosuojaan liittyviä ratkaisuja.

Oikeushenkilöiden kohdalla vahingonkorvaussummat voivat kohota mittaviksi ja ne voivat sisältää esimerkiksi maineen puhdistamiseen, tietosuojaan ja siihen tehtyihin muutoksiin käytettyjä kuluja. Se, kuinka suurelle osalle esimerkiksi markkinointikuluista voidaan

[298] *Saarnilehto ym.* 2012, s. 565-567.

osoittaa syy-yhteys teon seurausten minimointiin, voi olla häilyvää. Sen sijaan pakollisista tietoturvaan ja -suojaan liittyvistä toimenpiteistä, kuten salasanojen vaihdosta ja käyttäjätilien sulkemisesta, aiheutuneet kulut ovat selkeämmin esitettävissä. Esimerkiksi organisaatiolle tekaistujen www-sivujen johdosta tehtyjen domain -osoitteiden vaihdosta tai rinnakkaisdomainien rekisteröinnistä (.com, .eu, .fi) koituvat kulut tai valelaskutuksen johdosta asiakasviestintään käytetyt taloudelliset resurssit myös varsin selkeitä kulueriä. Tuomioistuin perustaa päätöksensä tapauksen kokonaisarvioon, johon vaikuttavat muun muassa loukatun merkin vahvuus, loukkauksen laajuus ja tarkoituksellisuus. Näin ollen korvaussummat voivat vaihdella suurestikin[299].

Immateriaalioikeuden loukkaus voi poikia vahingonkorvauksen joko työn luojalle (esimerkiksi logon suunnittelija) tai sen omistajalle (esimerkiksi tavaramerkin omistava yhtiö). Näin ollen, riippuen loukkauksen luonteesta, korvaus voi langeta maksettavaksi esimerkiksi käyttökorvauksena, kärsimyskorvauksena tai haittakorvauksena. Näyttötaakka asiassa on korvauksen vaatijalla, jonka tulee esittää selvitystä siitä, mitä loukkaus on aiheuttanut. Vakiintunutta korvaustasoa immateriaalioikeudellisissa loukkauksissa ei ole, sillä osa korvauksista on harkinnanvaraisia.[300] Puhtaissa varallisuusvahingoissa vahingonkorvaukset perustuvat usein vakuutuksiin[301]. Identiteettivarkaustapauksissa, teon kohdistuessa oikeushenkilö visuaaliseen identiteettiin, on kohdetta mahdotonta vakuuttaa[302].

8.3. Identiteettivarkaus ja perusteetonta etua koskeva oppi

Perusteetonta etua koskeva oppi sijoittuu siviilioikeuden alalle ja sen tarkoituksena on estää yksilöiden hyötyminen perusteettomasti toisen kustannuksella. Opin keskeinen vaikuttaja on ollut *Y.J. Hakulinen*, jonka 1931 ilmestynyt väitöskirja *Perusteettoman edun palautus* on teorian keskeisimpiä teoksia. Oppi on suomalaisessa oikeusjärjestyksessä laissa sääntelemätön ja toistaiseksi hajanainen, toissijainen, erityislainsäädäntöön ja oikeuskäytäntöön perustuva[303], oppi[304]. Oikeuskäytännössä oppia on sovellettu muun

---

[299] *Rissanen ym*. 1999, s. 706.
[300] *Ståhlberg - Karhu* 2013, s. 449.
[301] *Saarnilehto, ym.* 2012, s. 498.
[302] Ks. esim. *If* 2012, kohta Kaupalliset vakuutusyhtiöt tarjoavat yrityksille ”IPR-vakuutuksia”, joilla on mahdollista kattaa muun muassa IPR-asioihin liittyvien loukkausten yhteydessä syntyviä oikeudenkäyntikuluja. Esimerkiksi logoa tai tavaramerkkiä ei kuitenkaan suojata välittömästi. [https://www.if.fi/web/fi/sitecollectiondocuments/commercial/yritysten_vastuuvakuutukset/ipr_esite_052012.pdf]
[303] *Tapio* 2014, s. 382.
[304] *Saarinen* 2001, s. 520.

muassa liikasuorituksiin erehdyksessä maksettujen laskujen tai palkkojen kohdalla[305], mutta esteitä sen käyttämiselle immateriaalioikeudellisissa kysymyksissäkään ei ole katsottu aikaisemmassa oikeudellisessa tutkimuksessa olevan[306]. Päinvastoin, immateriaalioikeudellisiin säännöksiin lukeutuvia käyttökorvaussäännöksiä on pidetty ”edunpalautusnormeina” ja edunpalautuksellisina tyyppitilanteina[307]. Esimerkiksi maksusuorituksissa perusteettoman edun määrittely onkin varsin suoraviivaista: perusteettoman suorituksen euromääräinen arvo voidaan osoittaa maksetun laskun ”ylimenevästä” osasta. Oikeushenkilöiden visuaaliseen identiteettiin kohdistuvissa ”identiteettivarkaus”tapauksissa oppi voisi tulla sovellettavaksi, mikäli identiteettivarkauden tunnusmerkistö ei jostakin syystä, esimerkiksi erehdyttämistarkoituksen puuttumisesta, johtuen täyttyisi. Edunpalautuksen edellytyksenä ei ole rikosoikeudellisesti rangaistava teko.

Mikäli oikeushenkilön visuaaliseen identiteettiin kohdistuneen teon avulla aiheutettuja vahinkoja ei voida korvata vahingonkorvauksella tai palautusvaateella, voivat kyseeseen tulla perusteetonta etua koskevat opit. Ero näiden välillä on, että vahingonkorvauksella pyritään korvaamaan aiheutettu *tappio*, kun taas perusteettoman edun palautuksella saavutettu *hyöty*. Perusteettoman edun palautuksen tulee perustua saavutettuun etuun eli hyötyyn, sen perusteettomuuteen ja hyötymiseen toisen kustannuksella.[308] Perusteettoman edun laatu riippuu oikeudettomasti siirtyneen varallisuuden lajista, jolloin kyseeseen voi tulla esimerkiksi raha tai jokin esine. Edun arvo puolestaan määritellään sen syntyhetken perusteella. Rahasuoritus palautetaan saadun suuruisena nimellisarvossaan ja summaa voidaan joissakin tilanteissa, esimerkiksi vastaanottajan vilpittömän mielen tapauksissa, sovitella. Myös viivästyskorko määräytyy tapauskohtaisesti riippuen siitä, millaisesta palautusvelasta kussakin tilanteessa on kyse.[309]

Väitetyn identiteettivarkauden kohdalla kyseeseen voisi tulla esimerkiksi *loukkauskondiktio*, jossa etu siirtyy ilman hyväksyttävää perustetta henkilöltä toiselle etua saaneen itsensä tai jonkun muun tahon menettelyn seurauksena. Näissä tapauksissa näyttövelvollisuus kuuluu

---

[305] ks. *Helsingin hallinto-oikeus* 4.3.2016, jossa kyse oli työntekijälle ilmeisen erehdyksen johdosta liikaa maksetuista palkoista ja niiden takaisinperinnästä. Hallinto-oikeus katsoi, ettei lähes 37 000 euron suuruinen takaisinperintä ollut kohtuutonta ja määräsi ylisuoritukset palautettaviksi perusteettomana etuna.
[306] *Tapio* 2014, s. 383.
[307] Ibid.
[308] *Saarnilehto ym.* 2012, s. 698-699.
[309] *Saarnilehto ym.* 2012, s. 711-715.

palautuksen vaatijalle[310] ja väitetyllä identiteettivarkaudella oikeudettomasti saavutettu hyöty voidaan palauttaa sen oikealle oikeudenhaltijalle jälkikäteen rikosoikeudellisesta prosessista erillisenä esineoikeudellisiin sääntöihin perustuvana vaatimuskanteena. Oikeudellisena ilmiönä perusteettoman edun palautusta on tutkittu varsin vähän, minkä vuoksi opin soveltaminen voi olla tulkinnanvaraista[311].

Edellä kappaleessa 10.1 on kuvattu identiteettivarkaustapauksessa mahdollisesti aktualisoituvaa menettämisseuraamusta eli konfiskaatiota. Erityisesti hyötykonfiskaatiolla, eli rikoshyödyn menettämisellä, on katsottu olevan yhtymäkohtia vahingonkorvausoikeuteen ja edunpalautusoppiin. Kuten aikaisemmin todettiin, yksityisoikeudellisen etusijaperiaatteen mukaisesti tuomioistuin ratkaisee ensin sen, voidaanko kyseessä olevassa tapauksessa tuomita vahingonkorvaus tai edunpalautus. Vasta tämän jälkeen tuomioistuin harkitsee hyötykonfiskaatiovaateen. Lisäksi jo tuomitulla vahingonkorvauksella tai edunpalautuksella voi olla vaikutuksia hyötykonfiskaation suuruuteen siten, että jo maksettavaksi tuomitut erät vähennetään konfiskaation määrästä. Esimerkiksi rikoksentekovälineen konfiskaatioon jo tuomituilla edunpalautuksilla tai vahingonkorvauksilla ei ole vaikutusta, joskin ne voivat vaikuttaa kohtuusarviointiin[312].

---

[310] *Saarnilehto ym.* 2012, s. 698-699.
[311] *Saarnilehto ym.* 2012, s. 710.
[312] *Viljanen* 2010, s. 508.

9. JOHTOPÄÄTÖKSET

Identiteettivarkaus kriminalisoitiin Suomessa vuonna 2015. Yhteiskunnan muuttuminen tietoverkkoyhteiskunnaksi on vaatinut lainsäätäjältä uudenlaista ajattelutapaa ja osaamista jatkuvasti kehittyvien, uutta teknologiaa hyödyntävien, rikollisuuden muotojen torjumiseksi. Identiteettivarkauden kriminalisointia edeltänyttä lainvalmistelukeskustelua leimasikin tietoverkkorikollisuuden kasvun tunnistamisen ohella se, että tunnusmerkistön täyttävien tekojen odotettiin tapahtuvan tietoverkossa ja kohdistuvan erityisesti luonnollisiin henkilöihin. Lain lopullinen sanamuoto mahdollisti kuitenkin teon tunnusmerkistön soveltamisen myös oikeushenkilöihin kohdistuviin tekoihin.

Identiteetille on luotu tieteellisessä tutkimuksessa varsin monenlaisia merkityksiä. Luonnollisten henkilöiden kohdalla se voi käsittää esimerkiksi henkilön kulttuuri- ja psykologisen identiteetin, mutta myös erilaiset tunnisteet, kuten henkilötunnuksen ja biometriset tunnisteet. Juridinen identiteetti puolestaan syntyy, kun yksilö luodaan tietueeksi viranomaisen tietojärjestelmään ja tälle myönnetään viranomaisen toimesta todistus olemassaolostaan. Myös oikeushenkilöihin liittyvä identiteettitutkimus noudattaa edellä mainittuja käsityksiä, sillä oikeushenkilön identiteetillä (*corporate identity*) tarkoitetaan muun muassa organisaation ”syvintä minää”, eli oikeushenkilön visiota, arvoja ja strategiaa. Lisäksi oikeushenkilön identiteetti voidaan jakaa näkymättömään ja näkyvään osaan. Muun muassa arvot ja missio kuuluvat näkymättömään osaan, kun taas logo, värimaailma ja slogan luokitellaan näkyvään osaan. Oikeushenkilöön kohdistuva identiteettivarkaus kohdistuu oikeushenkilön identiteetin näkyvään, eli visuaaliseen osaan.

Identiteettivarkaudessa identiteettiä ei varsinaisesti ”varasteta”, sillä identiteetti säilyy sen oikean omistajan hallussa rikoksentekijän käyttäessä sitä samanaikaisesti oikeudetta. Identiteettivarkauden käsite saikin kritiikkiä jo lainvalmisteluvaiheessa ja rikosta ehdotettiin lisättäväksi lainsäädäntöön henkilötunnisteiden luvattomana käyttönä ja käsittelynä. Vastaavaa keskustelua käytiin myös muissa Pohjoismaissa ja esimerkiksi Ruotsissa lain sanamuodoksi päädyttiin säätämään ”luvaton identiteettitiedon käyttö” (*olovlig identitetsanvändning*). Identiteettivarkaus kriminalisoitiin Suomessa kuitenkin sellaisenaan, selvittämättä termistön sisältöä ja vetoamalla sanan yleisyyteen. Rikokseen liittyvä termistö kaipaa edelleen selvennystä, sillä esimerkiksi tunnusmerkistössä esiintyvä tunnistamistiedon käsite on sittemmin korvattu muualla lainsäädännössä välitystiedon käsitteellä. Monikäsitteinen termistö on omiaan aiheuttamaan hämmennystä ja heikentämään oikeusturvaa.

Identiteettivarkauksien joukkoon kuuluu laaja joukko tekoja, joiden tekotapa, motiivi ja kohde vaihtelevat. Niille yhteistä on se, että uhrin identiteettitietoa kerätään ja käytetään oikeudetta joko rikoshyödyn saavuttamiseksi tai uhrin henkisen tai taloudellisen tilan loukkaamiseksi. Oikeushenkilöihin kohdistuvien tekojen taustalla voi olla esimerkiksi organisaation mustamaalaaminen, taloudellisen hyödyn tavoittelu tai oikeushenkilön luotettavan brändin väärinkäyttö. Jotta kyseessä olisi identiteettivarkaus, tulee tekijän pyrkiä erehdyttämään kolmatta käyttämällä toisen tietoja oikeudettomasti ja saavuttaa teolla taloudellista tai vähäistä suurempaa haittaa tietojen oikealle omistajalle. Vähäistä suurempi haitta on laaja käsite, joka voi pitää sisällään esimerkiksi uhrille aiheutunutta selvittelyvaivaa, mielipahaa, kärsimystä ja häpeää. Oikeushenkilöiden kohdalla vähäistä suurempi haitta voi liittyä esimerkiksi maineen puhdistamiseen ja asiakasyhteydenottoihin liittyviin selvitystöihin. Lisäksi oikeushenkilöihin kohdistuvissa teoissa käytetyt tiedot voivat olla tunnistamistietoja tai muita vastaavia yksilöiviä tietoja, kuten logo, slogan, ääni- tai värimaailma tai vaikkapa maskotti. Olennaista on, että tietoa käytetään sellaisissa olosuhteissa, joissa erehtymisen tosiasiallinen mahdollisuus on läsnä. Luvallista toisen tietojen käyttöä, kuten valtuutuksella toimimista, ei ole säädetty rangaistavaksi. Käytettävän tiedon kannalta olennaista on myös se, että se on käsillä olevan tapauksen kannalta merkityksellistä ja että sen avulla tiedon oikea haltija on yksilöitävissä ja tunnistettavissa.

Erehtymisen mahdollisuuden olemassaoloa voidaan arvioida identiteettielämysteorian avulla, joka kehitettiin alun perin immateriaalioikeuden alalla sekaantumisvaaran arviointimenetelmäksi. Teorian mukaan sekaantumisvaara kahden samankaltaisen kohteen välillä syntyy joko silloin, kun käsillä on kaksi identtistä kohdetta (I) tai silloin, kun syntyy identiteettielämys (II). Identiteettielämys puolestaan syntyy yksilön ”haalean” muistikuvan perusteella tämän assosioidessa havainnoimansa kohteen sen ominaisuuksien perusteella. Mikäli mielikuva kohdistuu väärään kohteeseen, on identiteettielämys erheellinen. Teoriaa voidaan soveltaa myös oikeushenkilön visuaaliseen identiteettiin kohdistuvan identiteettivarkauden tunnusmerkistön täyttymisen arviointiin, sillä oikeushenkilöihin kohdistuvissa teoissa kyse on myös tietynasteisesta sekaantumisvaaran arvioinnista. Identiteettivarkaustapauksissa tekijä toimii erehdyttääkseen. Näin ollen tekijältä edellytetään jonkinasteista identiteettielämykseen pyrkivää tekoa, eli tunnistamistietojen tai muiden vastaavien yksilöivien tietojen samankaltaistamista alkuperäiseen kohteeseen nähden. Identiteettivarkaudessa kolmannen ei kuitenkaan edellytetä tosiasiallisesti erehtyvän. Sen sijaan riittää, että erehtymisen vaara on ollut käsillä. Identiteettielämysteorian avulla

voidaan arvioida muun muassa sitä, kuinka paljon samankaltaisia elementtejä tekijän käyttämissä tiedoissa on ollut alkuperäiseen kohteeseen nähden ja ovatko käytetyt tiedot tosiasiassa johtaneet potentiaaliseen erehtymisen vaaraan. Mikäli identiteettielämys on syntynyt, on erehtymisen vaarakin ollut käsillä. Mikäli vaaraa identiteettielämyksen syntymisestä ei ole ollut, ei tosiasiallinen erehtymisen vaaraakaan ole ollut läsnä.

Identiteettivarkauden rikosoikeudelliseksi seuraamukseksi on säädetty sakkorangaistus. Tosiasialliset seuraamukset voivat vahingonkorvausoikeudellisten säännösten ja edunpalautusopin myötä kuitenkin nousta mittaviksi. Lisäksi tekoon sovellettavaksi voi tulla joissakin tapauksissa esimerkiksi rikoshyötyyn tai rikoksentekovälineeseen kohdistuva menettämisseuraamus. Oikeushenkilöiden kohdalla tekijän maksettavaksi voi aktualisoitua myös immateriaalioikeuden loukkaukseen perustuva käyttökorvaus. Seuraamus määräytyy muun muassa teosta aiheutuneiden seurausten ja tekijän saavuttamien hyötyjen perusteella. Lisäksi arvioitavaksi tulee se, onko teko tehty elinkeinotoiminnassa.

Oikeushenkilöön kohdistuva identiteettivarkaus voi esiintyä monissa eri muodoissa ja täyttää muidenkin rikosten tunnusmerkistön. Esimerkiksi valelaskut, tekaistut www-sivut tai ns. ”toimitusjohtajahuijaukset” voivat täyttää petoksen tai väärennyksen tunnusmerkistöt. Oikeushenkilöiden visuaaliseen identiteettiin kohdistuvien tekojen kohdalla tavallista on myös se, että ne liittyvät jollakin tapaa immateriaalioikeudellisiin loukkauksiin. Verrattuna identiteettivarkaudelle tyypillisiin liitännäisrikoksiin, kuten petoksiin, väärennyksiin ja immateriaalioikeuksien loukkauksiin, tarjoaa identiteettivarkauden tunnusmerkistö kuitenkin oikeushenkilöille aivan uudenlaisen oikeussuojan. Teon ei tarvitse esimerkiksi aiheuttaa huomattavaa taloudellista haittaa, eikä tekijän toimia ansainta- tai elinkeinotoiminnassa täyttääkseen identiteettivarkauden teonkuvauksen. Tunnusmerkistö soveltuukin erityisesti sellaisiin tapauksiin, joissa tekijä on ollut yksityishenkilö ja joissa teon seuraukset ovat olleet objektiivisesti arvioiden vähäisiä.

Identiteettivarkauden tunnusmerkistö uhkaa päätyä oikeushenkilöihin kohdistuvien tekojen kohdalla toissijaiseksi tunnusmerkistöksi muihin tunnusmerkistöihin nähden. Tämä johtuu muun muassa siitä, että identiteettivarkauden maksimirangaistukseksi on säädetty sakkorangaistus. Näin ollen esitutkinnassa käytettävissä olevat pakkokeinot ovat huomattavasti suppeammat kuin tekokokonaisuuksissa, joissa maksimirangaistukseksi on säädetty vankeutta ja jättävät ulkopuolelleen muun muassa telepakkokeinot, jotka ovat lähestulkoon välttämättömiä tietoverkossa tapahtuneiden tekojen tutkinnassa.

Identiteettivarkaus, joka lain esitöissä määriteltiin ”vähäiseksi rikokseksi”, käynnistääkin esitutkinnan itsenäisenä rikoksena harvoin. Tutkinta voidaan myös päättää muun muassa prosessiekonomisiin syihin ja rikoksen aiheuttamiin vähäisiin seurauksiin vedoten. Tietoverkossa tapahtuneiden tekojen selvittäminen voi kaiken lisäksi olla mahdotonta käytettävissä olevilla pakkokeinoilla. Oikeushenkilöihin kohdistuvien tekojen selvittämättömäksi jäämisen syynä voi olla myös asianomistajan oma tahto: julkisuuteen päätyvä identiteettivarkaustapaus aiheuttaa oikeushenkilölle mainehaittaa, jota rikosprosessilla saavutetuilla hyödyillä ei voida kompensoida. Lisäksi oikeushenkilöihin kohdistuneet identiteettivarkaustapaukset jäävät muiden rikosten varjoon siitä syystä, ettei tunnusmerkistön soveltuvuutta oikeushenkilöihin ole vielä tiedostettu.

Jotta identiteettivarkauden tunnusmerkistö toteuttaisi siltä odotettua oikeusturvaa myös oikeushenkilöille, tulisi lakia soveltaa ennakkoluulottomasti myös oikeushenkilöitä koskeviin tapauksiin. Rikos, joka säädettiin lakiin ”vähäisenä liitännäisrikoksena”, voi tosiasiassa aiheuttaa mittavia vahinkoja erityisesti oikeushenkilöille. Identiteettivarkauden tunnusmerkistö voi tarjota uudenlaista oikeussuojaa muun muassa tapauksissa, joissa tekoa ei ole kohdistettu oikeushenkilöön elinkeinotoiminnassa ja joissa tekoon ei liity taloudellista intressiä. Tunnusmerkistö voi aktualisoitua myös tapauksissa, joissa immateriaalioikeudellinen suoja ei ole riittävä. Oikeushenkilöihin kohdistuneet identiteettivarkaustapaukset ovat jatkaneet kasvuaan, joskin niistä oikeusprosessiin ei ole vielä päätynyt yhtäkään. Tulevassa lainvalmistelussa identiteettivarkauden tunnusmerkistön soveltamiseen liittyviä haasteita tulisikin tarkastella kriittisesti. Erityisesti rikokseen liittyvä termistö, rikoksesta aiheutuva rangaistusseuraamus ja oikeushenkilöiden aseman määrittely kaipaavat uudelleenarviointia.